

Gezi isyanındaki yitirdiklerimize...

metin yeğın~merve tuba tanok

**kent reformu
ve
yeni gecekondı hareketi**

hayalci hücre: #43 dünyanın sokakları #5 | metin yeğın-merve tuba tanok | kent reformu ve yeni gecekondu hareketi | metin yeğın-merve tuba tanok ©2024 hayalci hücre | bu kitabın türkçe yayın hakları metin yeğın, merve tuba tanok ve hayalci hücre yayın'a aittir. | yayına hazırlayan: deniz lodos | kapak tasarımı-dizgi: nail dündar | baskı-cilt: repar tasarım matbaa, yenibosna merkez mh. cemal ulusoy cd. no: 43 bahçelievler/istanbul (sertifika no: 40675) | 1. baskı 2023 / istanbul | isbn no: 978-625-6597-33-4 | sertifika no: 73832 | hayalci hücre yayın lema yayıncılık basım dağıtım kırtasiye ticaret limited şirketi sinanoba mahallesi aktay caddesi A3-27 blok no: 6a iç kapı no: 6 büyükçekmece / istanbul | <https://hayalcihucre.com>

metin yeğın~merve tuba tanok

**kent reformu
ve
yeni gecekondı hareketi**

metin yeğin

Yazar, belgeselci, sinemacı, gazeteci, yönetmen, avukat, seyyah, işçi... CNN-Türk, NTV, Kanal Türk, Tarih tv, Hayat tv, Al Jazeera, Telesur... kanallarına televizyon programları ve 100'den fazla belgesel film yaptı. Aralarında, 'D', 'Grev', '3 Kadın 1 Grev' gibi filmlerin olduğu bağımsız, uzun metraj filmlerin senaryolarını yazdı, yönetti. Türkiye'de Cumhuriyet, Radikal, Birgün, Gündem, Gazeteduvar, Artıgerçek, dünyada, Il Manifesto, Rebellion gibi gazetelere köşe yazıları yazdı. Açık Radyo ve BBC'ye radyo programları yaptı. Dünyanın sokaklarını, direnişleri, isyanları anlattığı 10'dan fazla kitaba sahip. İngiltere, İspanya; Fransa, Ekvator, Nikaragua, Arjantin, Meksika, Brezilya, Bolivya, Fas gibi bir çok ülkede, bulaşıkçılıktan, taksiciliğe, inşaatlardan, ahtapot avcılığına bir çok yerde işçi olarak çalıştı, üç üniversitede ders verdi... Dünyanın birçok ülkesinde, toprak ve fabrika işgallerine, gecekondu hareketlerine, ekolojik direnişlere, kolektif çalışmalara katıldı. Yine dünyanın birçok yerindeki, gerilla hareketlerine, isyanlara doğrudan tanıklık etti. Yoksullarla birlikte evler yaptı, kooperatif örgütlenmelerine öncü oldu. Ve dünyayı değiştirmeye çalışmaya devam ediyor hâlâ...

merve tuba tanok

1988 yılında Karamürsel'de doğdu fakat Adana'da büyüdü ve Adana Demirspor'lu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nü bitirdi ve kenti savunmanın çok da iyi bir fikir olmadığına karar verdi. Barcelona Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nde başladığı yüksek lisans çalışmalarına Sevilla Üniversitesi'nde, Sürdürülebilir Kent ve Mimari programında devam ederek, kent hakkı ve Kobane'nin ekolojik yeniden inşası konulu yüksek lisans tez çalışması ile tamamladı. Katalonya Politeknik Üniversitesi Barcelona Mimarlık Okulu'nda, kent hakkının feminist politik ekolojisi ve İstanbul'da son yirmi yılda gerçekleştirilen kent mekân üretimi pratiklerini inceleyen tezi ile doktor adayı. Her şeyden öte, erkeklerin dünyasında ayakta kalmaya çalışan bir kadın.

10. Yıl Baskısına Önsöz

11

Kapitalist Kent Anlayışına Karşı

13

Eko-Kent Alternatifi-Eko Topluluk” Üzerine Notlar...

Köyden Kente Göç Efsanesi

69

115

Ekolojik Mücadele ya da
Yaşamın Diğer Adı Üzerine Notlar

161

Kent Reformu

179

Yeni Gecekondu Hareketi

10. YIL BASKISINA ÖNSÖZ

Birçok kitabımı fazla erken yazdığım kanaati uyanıyor bende. Özellikle dünyadaki Neoliberalizme karşı direnişleri anlatan kitaplarda hep böyle oldu. Neoliberal tsunami, Güney Amerika'dan çok daha sonra bizim topraklarda biraz daha geç yıkıma başladığında, tarımda *Topraksızlar*'ı, fabrika iflaslarında *Patronsuzlar*'ı, *Dünyanın Sokakları*'nı tozlu raflardan çıkartıp hatırlatmak gerekiyordu. *Kent Reformu ve Yeni Gecekondu Hareketi* ise tam zamanında yazılmıştı bana göre. Temel dinamiği yeni kent inşası olan Neoliberal sisteme, 'Toprak reformu' gibi, 'Kent Reformu' ile cevap vermek, Kent topraklarını evsizlere-kadınlara dağıtarak 'Yeni bir gecekondu' ile toplumsal bir dinamik yaratmak için birçok şey çok uygundu ve hatta buna zorunluyduk da. Ayrıca o sırada aksak da olsa var olan 'barış süreci' de buna çok iyi bir zemin yaratıyordu. Bunun için şu anda 10 yıl sonra geriye baktığımızda, eğer önerimiz 'halkın belediyelerinde' pratiğe geçirilmiş olsaydı, kent toprakları evsizlere-kadınlara dağıtılarak kooperatiflerle barınma hakkı üzerinden ortaya çıkacak dinamik, barışın da taşıyıcısı olacaktı mutlaka...

10 yıl sonra; 'Vatan için! sınırlarda, dağlarda ölenlere, kutsal vatan topraklarından bir evlik gecekondu toprağını mı çok görüyorsunuz?' demeye devam ediyoruz ve 'Barınma hakkı'nın 'Kendi evini kendin yapmaktan' başka bir çözümü olmadığını ısrarla yineleyerek...

Mctin Ycğın

Yazarların Notu

Kent Reformu ve Yeni Gecekondu Hareketi'nin 10. Yıl baskısında, kitapta daha önce yer alan “Kendi Evini Kendin Yap Kılavuzu” yer almıyor. Bunun nedeni, Kılavuz’u geliştirilmiş ve genişletilmiş ayrı bir kitap olarak yayına hazırlıyor olmamız. Böylece, önceki baskılarda *Kent Reformu ve Yeni Gecekondu Hareketi*'nin içindeki bir broşür olan “Kendi Evini Kendin Yap Kılavuzu” kendi başına bir kitaba dönüşmüş olacak.

Müteahhitlere karşı, kendi evinizi kendiniz yaparken kullanmanız dileğiyle.

Metin Yeğın ~ Merve Tuba Tanok

**“Kapitalist Kent Anlayışına Karşı
Eko-Kent Alternatifi-Eko Topluluk”
Üzerine Notlar...¹**

¹ Daha önce yazdıklarımızda başlık olarak “Eko-Kent” değil “Ekoloji ve Kent” tanımını kullanıyorduk. Bu bizdeki “ekolojik kent olabilir mi” kaygısı ile kullanılmış bir başlıktı ya da diğer açıdan, bugünkü “Kent” kavramı ile sınırlayarak düşündüğümüzde; “Bir kent, ekolojik olabilir mi?” sorusunu doğuyordu. Bu durum ortadan kalkmamasına rağmen bu yönde tartışmanın genişlemesi gerektiğinden böyle bir başlık kullanmayı tercih ettik.

≡

*“Peru sokaklarında Indian bir kadın yatıyordu
yerde*

Gazeteler ile örtmüş üstünü

Dünyanın yalanlarının altında,

Dünyanın gerçekliği yatıyor, çıplak...”

Yevgeny Yevtushenko

≡

Brezilya’da Sao Paulo yakınlarında bir kentin, Campinas’ın, “Favela”larından birinde bir Hip-hop grubuyla konuşuyordum. 32 kişi, tek odalı bir gecekondunun içindeydik. Ünlü bir Hip-hop grubuydu. Son şarkılarında bu gecekonduda yaptıkları ve henüz bitiremedikleri tuvaletin öyküsünü anlatıyorlardı. Reklam panolarından, nakliyat sandıklarından, siyasal partilerin seçim vaatlerinin, mutlaka ki gülümseyen politikacı suratlarının olduğu bilboardların sökülebilmüş tahta parçaları ve hala her şeye rağmen çıkabilen ağaçların gövdelerinden inşa edilmişti. “Biz müzik işçileriyiz. Bize ‘Onlar marjinal, gecekonduda yaşıyorlar, gecekonduda müzik yapıyorlar’ diyorlar. Doğru, biz gecekonduda yaşıyoruz. Marjinaliz. Siz biraz önce marjinal bir mahallenin içinden geçerek geldiniz. Sao Paulo’nun üç de ikisi marjinal, dünyanın dörtte üçü marjinal” diyorlardı.²

Kapitalist kent hegemonyası bu noktada başlıyor. Aslında dünyanın sadece dörtte birini inşa edenler nasıl oluyor da düşünsel olarak neredeyse her siyasal fikre göre, olması gereken, ideal olarak algılanıyor? Bu hegemon-

² Bütün kapitalist yapı düşünsel hegemonyasına ve her türlü engellemelere rağmen hala dünyada evlerin 3/4’ü insanların kendileri için inşa ettikleri evlerdir. Marjinal olan kapitalist kenttir.

yının düşünsel gücü, asıl olarak binlerce konut inasından, ikiz kulelerden, viyad klerden ve kavaklardan daha etkili. Ayrıca dünyada azınlıkta kalsalar da, planlanan ve inşa edilen kentler sorunsuz olsalar yine de bu “ideal kent” imajı haklı olabilecektir. Ancak hala dünyanın en iyi kentleri olarak gösterilen kentler, ilk olarak kendi iç dinamikleriyle organik gelişen bir iskelet üzerine inşa edilenlerdir.  nce kağıt üzerinde çizilen sonra inşa edilen neredeyse her kent, çok kısa bir zaman sonra, öncelikle doğrudan planların dışına, plansızlıka ve ardından da bütün kentlerin kaderine mahkum olur. Burada sorun, sürekli tekrarlanan şey, kentin plansız gelişmesi değil, tam tersine hiç bir planın kenti sınırlandıramaz olmasıdır. Daha doğrusu her planlanmış, ölçülmüş ve çizilmiş kent, aynı zamanda “satılabilir” olduğundan, yani meta haline d n t ğ nden, sınırları belirlenmiş ve sınıflanmış ve ardından da kendi gerçeğini, kentini yaratır olmuştur. Bu kent d  ncesı, temelde kamu hizmetinin temerküzü düşüncesinin doğal (!) sonucudur. Sermayenin temerk z ne karşı çıkmak ile kapitalist kente ve hatta kente karşı çıkmak arasında hiç fark yoktur. Bu durum, kapitalist kentin inşasında radikal inşaat tekellerine, radikal bilgi ihtiyacına ve radikal uzmanlık bilgisine ihtiyaç duyurur ki bu tekellere kendisine “kamu” adını veren devletin sahip olması da bir şeyi değiştirmez. Basit ama doğrudan söylemek gerekir ki çok katlı yapılar inşa ederseniz, bunlarda yaşayan “aşağıdakiler ve yukarıdakiler” her zaman olacaktır.

Kağıtlara kent çizenlerin en büyük handikapı, bu sokakları kendi kendine hareket eden şeyler zannetmeleridir. Sokakların bir ruhu olduğunu göz ardı ederler. Mükemmel kurulmuş bir kent bile her gün süpürülmek zorundadır. İlk basit soru, bu sokakları süpürenlerin nerede oturacaklarıdır. Düşünceli plancılar bunun için işçi konutları planlasalar bile -ki neoliberal kent inşasında her

toprak parçası çok değerli olduğundan bu insanlar sanki yokmuş gibi hareket edilir- bunlar mutlaka ya çok kısıtlı ya da kentin dışında olacaktır. Bu da daha sonra, biraz daha geniş olarak ele alacağımız ulaşım sorununu derinleştirecektir. En basitinden, onlar için kullanabilecekleri toplu taşıma araçları konması gerekmektedir. Bu da yeni duraklar ve duraklayan trafik demektir. Sabah erken saatte yola çıktıklarından ve her insan gibi bir şeyler yemek zorunda olduklarından, bu otobüs duraklarının hemen yanında, büfeler ve seyyar satıcılar doğmaya başlar. Planlanmış bu kentin her hizmetini yerine getirmek için burada olan “aşağıdakileri”, süpürücüler, bahçıvanlar, ev temizlikçileri, çocuk bakıcıları, onların aileleri, onlar gibi işe girmek isteyenler, yani yedek işgücü, hepsini taşıyan otobüs şoförleri, kenti koruyan (!) polis, bekçi, benzeri güvenlik güçleri, bunları besleyen başka seyyar satıcılar, sigara ve gazete satıcıları ve tabii ki soymak isteyen soyguncular, öğretmenler, karar verici hâkimler, fahişeler ve pezevenkler kent plancısının kağıdı üzerinde hiç bir zaman hesaplanmazlar ama her kentte mutlaka vardırılar. Bu durum çok yaratıcıdır: Yeni gecekondu- lar, irili ufaklı dükkanlar, bunu yasaklamak için yeni zabıta memurları ve bu zabıta memurları için yeni gecekondu- lar doğurur. Birbirini tetikleyen, besleyen bir kent zinciri ortaya çıkar.

Dünyada neredeyse bütün her yerde ve Latin Amerika’da İspanyolca ya da Portekizce konuşulan yerlerde de neoliberal yeni kent inşası site mahallelerin adları “Country” idi. Bütün dünyada inşa edilen bu “Country”ler gecekondu yiyicileridir. Bunların inşasının dışı yansıtılan temel düşüncesi bile “ayrıcılık” ve “güvenlikli” olması, yani gecekondu karşıtlığı üzerine kuruludur. Ancak her Country’ye yapışık bir gecekondu mahallesi görünüşünün aslı, her gecekondu- dan doğan bir

Country olmasıdır. Yani her Country'nin yanında "mantar gibi bitmiş gecekondular" mevzu bahis değildir, aksine Countryler gecekondunun sırtına yapışmış asalaklardır.

Villa 31, Buenos Aires'te bir gecekondu mahallesiydi. Otoban ile tren yolu arasında sıkışmıştı. Her noktası çok güzel değerlendirilmişti. Hepsi önce bir katlı inşa edilen, hemen ardından, iki ve üçe çıkartılan ve dörde beşe. Sadece yukarı doğru değil, bazen yukarıdan yana doğru da genişliyordu. Alttan geçen yolun üstünü kaplayan tam bir organik mahalleydi. Bazen boya dağıtıyorlardı mahallenin güzelleşmesi için - tam bir burjuva tavrıydı, parfüm de kendi kokularını duymamak içindi. Birbirinin sırtına çıkmış deve güreşi yapıyordu evler. Bazılarının çatıları viyadük altları. Viyadüke kadar yükselip, hemen yol kenarındaki kalmış, üç buçuk metreka-relik alana da bir oda inşa etmişlerdi. Çamaşırlarını viyadük kenarına asmışlardı. "İşe gelirken senin donunu gördüm" denilebilirdi. Viyadükün bacakları arasından gökdelenler, ortasından da gökyüzü görülüyordu. Villa 31'in hemen arkasında gökdelenler doluydu. Hemen viyadük altında ünlü bir Çin lokantası vardı. Üstünden arabayla geçerken soyalı tavuk kokuyordu. İnsanın yolda giderken canı çekiyordu. Bir Çin lokantası için ideal bir yerdi. Yani viyadüklerin de yararları vardı.

Neden belediyeler yol yaparlar, yol yerine ev yapmazlar? Onlar bizim belediyelerimiz mi yoksa otomobillerin mi? Otomobiller mi ödüyor onların maaşlarını, klimalı ofis masraflarını, antetli kağıt paralarını? Belediye vergimi, üstünden sadece mümkün olabildiğince hızlı geçmek istediğim bir yola değil, içinde uyuyabileceğim bir ev için ödemek isterdim. Otoparklar da cabası. Bu kimin kenti? New York'un yüzde 60'ı otomobillerin. Yani çoğunluğu beyaz, erkek ve genç olanların. Belediyeler

ev yapsın, yollarımızı biz yapalım. Hem paramız yetmez otobanlara. Güzel güzel bisiklet yolları yaparız. Zaten yol, uzak bir yere gidebilmek için yapılmaz. Yol olduğu için uzak bir yere gidilir. Gelecek seçimde oyum, otoban üstüne ev inşa edecek belediyelerin olacak.

Porto Alegre’de bir “Dünya Kupası kentsel dönüşümüne karşı mücadele” toplantısıydı. Üç farklı alanda yaşayanlar, dünya kupası tarafından evlerinden atılacaklardı. Toplam 23.000 kişiyi etkiliyordu. Bu toplantı garip bir bileşimdi. En yoksul toprak işgalcilerinden, yine evleri başlarına yıkılacak orta sınıf hatta üst orta sınıf insanlar vardı. Herkes kendini tanıtırken bu kendisini gösteriyordu. “MNLM-Ulusal barınma hakkı hareketi delege siyim. Cristal bölgesi yaşayanları orta sınıf sözcüsüyüm” gibi kendilerini tanıtıyorlardı. Farklı sınıftan insanların birlikte hareket etmesi zor bir mücadeleydi ama aynı zamanda bu güçlük eğer aşılabılırsa daha geniş bir kapsamı içerdiğinden avantajlı bir durum da olabilirdi. Orta sınıf daha çok müzakereden yanaydı ama eğer direnilmezse, egemenlerin hiçbir zaman müzakereye oturmayacağını unutuyorlardı. Yapılan ilk yürüyüşe pek katılmadılar. Balkonlarından sarkıp alkışlamayı yeğlediler. Eh mail atarak yapılan mücadelelerden biraz daha iyiydi.

Mutlaka bazı ana yanlışlardan söz etmelidir. En büyük ve yaygın yanlış, yüksek apartmanlar olmazsa evlerin artık bize yetmeyeceği kanaatidir. Türkiye için düşünürsek, ülkenin bir ucundan diğerine yani yaklaşık 1700 kilometre üzerine, sadece 27 kilometre eninde bir çizgiye, tek katlı, bahçe içinde evler yaparsak, hiçbir apartmana ihtiyaç olmadan Türkiye’deki bütün herkes, yanlış okumadınız bütün herkes, ev sahibi olur. Diğer açıdan söylersek, yüksek yüksek binalar yaparsak konut

sorunu hiç bitmez ve yoksulların hiç bir zaman evi olmaz. Yani yüksek yüksek binalara ev kurmasınlar.

Burada bizde ileri sürülen “tarım alanlarına ev yapmama” kaygısı da tamamen ortadan kalkar. Sadece 27 kilometrelik çizginin dışında her yer çok dengeli ve topraktan yabancılaşmamış insanların permakültür ile tarım yapabileceği, çocukların elmayı market rafında görüp, plastik içinde leylek getirdiğini zannetmesini ortadan kaldırır.³

Country’lerin, Eko-Kent’lerin reklamları, her şey bir yana aslında kapitalist kentin çoktan kendi başarısızlığını kabul etmiş olduğunu gösterir. Tabii ki, bu durum kapitalistlerin hiç bir zaman Eko-Kent inşa edemeyeceği gerçeğini saklayamaz. Belki radikal inşaat tekelleri, organik maddeler ile yapılar inşa edebilirler. Bu bitmiş yapılar, belki sonuç olarak eko-yapının temel ölçütlerinden biri olan, daha az enerji sarfi koşullarına göre inşa edilmiş olabilirler ancak ekolojik yapı değildirler. Ekolojik yapıların temel özelliği, sadece organik inşa maddeleri ile üretilen değil, özgür, birlikte ve eşit irade ile radikal inşaat tekellerine ihtiyaç duyulmadan inşa edilmeleridir ve bu, herkesin bu yapı biçimine ulaşabilme hakkını da içinde taşır. Bu yüzden mesela Havai adalarında “klasik yerli yöntemlerine” göre ama bir inşaat tekelinin, tatil sitesi inşa ettiğini düşünürseniz, bu hiçbir zaman ekolojik bir yapı değildir. Organik malzemeler ile üretilmiş ki “üretilmişin” altını çizmemiz gerekir, bu yapılar ancak kapitalist kentten kaçış için pazarlanmaya çalışılan, birer karikatür olur. Zaten “klasik yerli yöntemleri” aslında

³ Bir başka yanılgı, doğa dostu diye kendisini utanmadan pazarlayan plastik pencerelerdir; ahşap pencere kullanırsak ağaçlar biter yalanıdır. Tam tersi olarak eğer ahşap pencere kullanırsak değeri artan ahşap, daha çok korunan ve üretilen hale gelecektir. Buna en güzel örnek, Finlandiya, en çok ağaç mamulü satan ülke olmasına rağmen ormanlarının %40 oranında artmasıdır.

hiçbir radikal uzmanlık ihtiyacı duyulmayan, birlikte, dayanışma ile gerçekleştirilen bir inşa biçimidir. Kuşkusuz hiçbir zaman aynı da olmayacaktır. Hiçbir kapitalist meta üretimini, yeni bir satış durumunu beslemeden, tahrik etmeden gerçekleştiremez. Yani araziye en fazla kaç kulübenin yapılabileceğinin hesaplandığı bir inşa biçimi bile tek başına ekolojik olma durumunu ortadan kaldırır.

Bu tür yapılardan şu anda en büyüğü olan Abu Dabi çölüne inşa edilen “Masdar City” adlı ekolojik kent (!) tam anlamıyla buna bir örnektir. Sadece güneş enerjisinin kullanılacağı, rüzgar kulelerinin, su buharlarının sokakları serinleteceği bu kent, ekolojik bir kent olarak tanımlanmaktadır. İlk bakışta hemen anlaşılabilir gibi, bunun temelinde yine bir Faust saklıdır. Çölü cennet haline getirme fikri, yine şeytanın baştan çıkardığı insanlıktır. Milyarlarca dolarlık bu kent inşası, her görkemli inşa gibi işçilerin, özellikle yoksul Hintli ve Pakistanlı işçilerin yoğun bir sömürsü ile devam etmektedir. İnşasında kullanılan araçlar, buna sahip olma tekeli ve sonuçta bu kentte yaşama ayrıcalığı, çok açık olarak yukarıda anlatmak istediğimizi gösteren bir örnek durumu yansıtmaktadır. Ayrıca en önemlisi, eğer bu kentin bitmesiyle denilenler gerçekleşse, yani tükettiği enerjiyi kendisi üretse bile bu durum değişmez. Çünkü bu kenti inşa etmek için harcanan enerji korkunçtur. Bu inşayı gerçekleştiren araçların imal edilmesi için harcanan enerji de buna eklendiğinde, bu durum daha dehşetli hale gelmektedir. Sadece bu inşa sürecinde harcanan enerji, bu kentte yaşayacak ayrıcalıklı insanların toplamının en az 10 katı fazla insanın yaşayacağı, bedevi yerleşim yerleri inşasında kullanılsa, bu enerji onları 300 yıl kadar hiçbir şey yapmalarına ihtiyaçları olmadan yaşatacak

durumdadır. Sadece yüzyıllardır bedevilerin kullandıkları barınma biçimi, kıl çadırlarla karşılaştırmanız, ekolojik Faust'un ağzını tıkamaya yeterlidir.⁴

Aynı zamanda bu inşayı gerçekleştirme gücü olan sermaye birikiminin varlığı bile burayı ekolojik olmaktan çıkarır. Sermaye ancak kendisine benzer şeyler inşa edebilir. Gücün temerküzü sermaye, iktidarını mimaride kurar. Hemen hemen her kültürde olan, Babil Kulesi'nin yıkılması söylencesinde, kulenin simgelediği iktidar açık olarak görünür. Yani Tanrı, kendisinden başka bir iktidarın olmasını istemez, kuleyi yıkar. Tanrı, bu söylencede, ister inanın ister inanmayın haklıdır. Babil Kulesi ve her kule her zaman iktidardır ve yıkılmalıdır.⁵

Kentin kendisi, toprağın temerküzü ve merkezi otorite aynı zamanda bir enerji tüketim merkezidir. Her ne iş olursa olsun kent merkezine ulaşmak, oradan tekrar yerele dönmek ve bunu her geçen gün, daha da genişleyen bir çember içinde gerçekleştirmek ve her gerçekleştirmede yeni bir bürokratik işlemler toplamı yaratmak, koca bir enerji değirmenine ihtiyaç doğurur.

⁴ Masdar City-Ekolojik kent (!) için Bkz. *"The city is planned to cover 6 square kilometres (2.3 sq mi) and will be home to 45,000 to 50,000 people and 1,500 businesses, primarily commercial and manufacturing facilities specialising in environmentally friendly products, and more than 60,000 workers are expected to commute to the city daily."* http://en.wikipedia.org/wiki/Masdar_City

⁵ 9. yüzyıl İslam tarihçilerinden el-Tabari'nin *"Peygamberler ve Krallar Tarihi"* adlı eserinde daha detaylı bilgi verilir. Öyküye göre Nimrod Babil'de bir kule inşa ettirir. Allah bu kuleyi yıkar ve o zamana kadar aynı dili konuşan insanların dilini 72'ye ayırır. 13. yüzyıl İslam tarihçilerinden Ebu el-Fida da aynı öyküden bahseder ve İbrahim'in atası Hud'un kendi dilini (İbranice'yi) muhafaza etmesine izin verildiğini ekler. Zira Hud kulenin inşasına katılmamıştır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Babil_Kulesi) İşin başka ilginç tarafı 90 metre yüksekliğindeki Babil Kulesi'nin Kuran'a göre kerpiçten yapılmış olmasıdır.

Kent toprağının temerküzü yani merkezlerde toplanması, sanıldığı gibi bir enerji tasarrufu değil tam tersine çok büyük oranda enerji tüketimidir. Her ne konuda olursa olsun çoklu ihtiyaç, radikal tekelleri doğuran, geliştiren ve besleyendir. Kentin temerküzü yani bir başka deyişle otorite inşası, enerjinin kontrolü ve dağıtımın temerküzü demektir. Bir anlamda kent inşası ile birlikte enerji ihtiyacı, enerji tekelleri, enerji savaşları ve enerji egemenliğine dayalı iktidar gücü tartıştığımız meselenin aslında ne kadar kilit bir noktada olduğunu göstermektedir. Yani her bir gökdelen, sadece kent toprağı üzerinde yükselen, kentin toprağını, suyunu ve havasını gasp eden, kirleten değildir. Aynı zamanda inşasında harcanan çok yüksek miktarda enerjisinden, her gün ısıtılmasına ya da soğutulmasına, asansörüne hatta toplam dışkıyı kendisinden uzaklaştırmasına kadar her adımda enerji yiyicidir. Bu hız ve iktidar arasındaki ensest ilişkinin aynısının, enerji ve iktidar arasında da var olduğunu açıkça gösterir. Büyük oranda enerji tüketimi ve ihtiyacı daha çok tekelleşmiş iktidar, daha yoğun otorite, daha çok kontrol ve daha az özgürlük demektir.

Yani her yeni baraj inşaatı, üretilen her yeni Watt elektrik, özgürlüğümüzü daha da uzağa sürüklüyor. Enerjinin nereden üretiliyor olması çok önemli olmasına rağmen, her şeyi açıklamak için yeterli değildir. Tamamıyla yenilenebilir bir enerji üretiminin bile elde edilmesi ve dağıtımını ile iktidar otoriteyi dışlamaz. Ekolojik bir kent (!) mutlaka daha az enerji tüketen ve topluluğun kendi enerjisini yaratan olmalıdır. Elektrifikasyon şiarı ile birlikte, Sovyet devriminin özgürleşmeci ütopyasının ortadan kalkması sürecinin eş zamanlı olması tesadüf değildir bence.

Zaman ve enerjiye dair kapitalist inşa biçiminin yaygın yanıltıcı bir durumu söz konusudur. Bu durum Vi-ranşehir'de kerpiç evleri inşa ederken sık sık karşımıza

çıkıyordu. Kerpiç-Alker üretimi ucuz ve hızlıdır ancak emek yoğun bir süreçtir ve iyi bir ekip çalışmasını gerektirir. Birlikte çalıştığınız ekipten bir kişi bile yavaşsa, zaman içinde inşa süreci, ancak en yavaş kişinin hızı ile yürür –Burada Mao Zedung’un “bir ordu en yavaş yürüyenin hızıyla hareket eder” sözü aklıma geldi. Bu gibi durumlarda mesela “Tuğla ile örseydik daha hızlı olurdu” denebiliyordu. Gerçekte böyle değildi ve ayrıca işin diğer yönü ise hiç hesaba katılmıyordu. Katılımcılarımız dışarıda, bir işte çalıştıklarında, günde 20-30 lira arası kazanabiliyorlardı. Bir tuğla ise yaklaşık 1 liraydı. Yani bir yerde çalıştıklarında, bir günde en fazla 20-30 tuğla parası ellerine geçiyordu. Aynı büyüklükte Kerpiç-Alker ise en fazla 10 kuruşa mal oluyordu. Eğer aynı zamanda daha fazla tuğla örülebilse bile –ki iyi bir ekip kerpici daha hızlı inşa eder– o tuğlayı satın almak için, çalışma zamanı eklendiğinde, kerpiç inşası, tuğla inşasından en az 10 kat daha hızlıydı. Kapitalist üretim biçimi sürekli karşımıza bölünmüş zaman dilimleri olarak çıktığından ve her üretim, sonucu ile soyut bir ilişki içinde olduğundan, bu durum bütünsel olarak açıkça kavranamıyordu. Aynı dönemde belediye tarafından inşasına başlanan terminal binası, bütün modern teknik araçlarla inşa edilirken, bizim hemen hemen, sadece aileler ile birlikte inşa ettiğimiz alan –ki bunun sadece alt yapısında kepeç kullanılıyordu– toplamda 1500 metre-karelik bir alandı ve terminal binasından daha büyük bir alanı kaplamasına rağmen, daha önce sona erdi. Ancak terminal binasının bitmemesi hiç göze çarpmaz iken, bize sürekli “bunun başka bir yolu yok mu?” diye soruluyordu.

Kapitalizmi ayakta tutan yalanları, radikal saçma söylemlerle gücüdür. Bunlardan biri, dünyanın en yoksul mahalleleri arasında sayılabilecek Peru, Lima sokaklarında

çok çarpıcı olarak görülüyordu. Bir yanda sadece kartonlardan, koli kutularından, eğer bulunabilmişse tenekte parçalarından, çalınabilmişse reklam panolarından ve mutlaka insan soluklarından, ip ve tel parçaları, çöpten ayıklanmış plastik çatal, kaşıklarla, birbirlerine tutturulmuş, çakılmış, üst üste dayanmış evler (!) vardı. Hemen yanı başında ise bir arkeolojik kazı yapılıyordu. Bu kentin altından İnkaların binlerce yıl önceki yapıları çıkıyordu. Tekrar etmeli ki binlerce yıl sonra, üstünü örten topraktan sıyrılan, kerpiçten inşa edilmiş bu yapılar hala sağlamdı. İnkaların becerikli elleriyle ve özenle inşa ettikleri kerpiç, toprak yapılar bizim şaşkın bakışlarımıza sergilenmek için çıkartılırken, İnkaların torunlarının yaşadıkları yerlerin dehşetli yoksulluğu, radikal bir saçmalaktan başka hangi kelimelerle ifade edilebilir. Aynı toprağın üstünde, radikal inşaat tekellerine ihtiyaç duyulmadan, binlerce yıl önce olduğu gibi, bölgenin en sağlıklı evleri inşa edilebilme köklü ve basit çözümü varken, bazıları bu kazı yeri manzaralı, mukavva mahallerinin var olması, gözümüzü kör eden kapitalizm söylencesinden başka ne olabilir?⁶

“Ağaç kabuklarında, mağaralarda mı yaşayalım?” Bu kolaycı soru ile her şeyi hallettiklerini sanıyor apartmanseverler. Bu soruyla, bir ev-konut tartışmasına girmek istiyorum. Ev nedir? Hiç birbirinizi görmeden yaşadığınız, F tipi izolasyon TOKİ konutları mı? Genellikle çalışmayan asansörlerde inerken birbirinize sadece iyi günler deme nezaketi mi? Mutfak dolapları ve banyo fayansları mı? Sadece bayramdan bayrama açılan, el alem ne büyük evi var desin diye kadınlara daha fazla toz almaktan ve daha fazla halı yıkamaktan başka hiç bir şey getirmeyen, misafir odaları mı? – ve gerçekten misafiri-

⁶ Arjantin’de bu konuyu konuşurken, Özgür’ün vurguladığı, hatırlattığı bir şeydi bu.

miz kaldı mı? Yani kaç tane akrabamız olmayan kişi, gelip evimizde kalabiliyor artık ve onlar geldiğinde televizyon⁷ karşısında sessiz ve hiç bir şey paylaşmadan durmak dışında ne yapıyoruz? – Ev nedir?⁸

Viranşehir’de Ax u Av için çalışırken farkına vardık; demokratik bir mimari öngörüydük. Erkekler ayrı toplanıyor, kadınlar ayrı toplanıyor ve evlerinin nasıl olması gerektiğine karar veriyordu. Altı yaşından büyük çocuklar da ayrı toplanarak evlerinin nasıl olacağına karar veriyorlardı. Madem çocuklar panzerlere taş atıyorlar diye cezaevine atılıyordu, o zaman kendi evlerinin nasıl olacağına da karar vermeliydiler. 225 metrekare bahçe içinde, 3 tip ev önermiştik. 80, 90 ve 110 metrekare olarak ve geliştirilebilir bir mimari. Yani 80 metrekare bir ev seçen ihtiyacı olduğu zaman evini geliştirebilecekti. Bir ya da daha fazla oda ekleyebilecekti. Ona göre çizilmişti. Bu yüzden herkesin bahçesi eşitti. Yani “Aman büyük olsun” diye daha büyük olan ev biçimi seçilmesin diye düşünüyorduk. Zaten katılanların hepsinin evine defalarca gittiğimizden, iyi biliyorduk ki bir aile dışında, kimsenin oturduğu ev büyük değildi. Ayrıca küçük ev seçenin daha az masrafı olacaktı. Yani daha az kapı ve pencere için daha az tahta gidecek, yine küçük olacağından daha az dam tahtasına ihtiyaç olacaktı. Ayrıca ev büyüdükçe, hep birlikte çalışılarak yapıldığı için, hepimiz

⁷ Televizyonun yerini son zamanlarda bilgisayar ve yine aynı işlevle kullanılan telefon aldı. Walter Benjamin’in toplu taşımacılık ile başladı dediği hiç konuşmadan yan yana duran insanlar, evlere birbirlerine “ziyarete” gelen insanlar arasına taşındı. Yan yana oturan ve her birisi cep telefonuyla “iletişim” kuran bir insanlık...

⁸ Tek başına araştırılması gereken bir Kentsel Dönüşüm-Yağma yaşayan Ankara’da gecekondularından TOKİ’lere süpürülerek yerleşmek zorunda bırakılanların apartmanlarında ilk göze çarpan sadece 60 lira olan asansör parasını ödeyemedikleri için çalışmayan asansörleri idi - ODTÜ’de bir panel sırasında adını çıkaramadığım bir kadın arkadaşın hatırlatmasıyla.

için harcanan emek artacak ve aynı zamanda inşaat süresi uzayacaktı. Fakat arkadaşları ikna edemedik. Bütün arkadaşlar, büyük ev istediler. Hatta evlerin büyüklüğü 140 metrekareye ulaştı. Bu tabii ki inşa süresini, masraflarını artırdı. Aynı oranda da artırmadı. Yani ev büyüdükçe, çoğalan bir eğride arttı. Çünkü mesela standart bir odada çatı için kullandığımız direkler, 3.60'ı geçince, 4.50 olunca, sadece 90 santim büyümesine rağmen, direk fiyatı ikiye katlanıyordu. Bütün bunlara rağmen, büyük ev seçilmesinin nedeni ise ev, sadece ev değildi. Bir sınıfsal prestij meselesiydi ve bunda en önemli ölçülerden biri de evin kaç metre kare olduğuydu.⁹

Viranşehir'in köylerinden birinde bana bir ev gösterdiler. 450 metrekareydi. Briketten tek katlı bir binaydı. Kiremit bir çatısı vardı. Birden farkına vardım. Evin önüne bir de çardak yapılmıştı. Yazın yatmak için. 4 metreye 5 metre kadardı. Yani 450 metrekarelik bir ev vardı ama sıcaktan içerde yatılamıyordu. Eh ne işe yarayıyordu o zaman ev, sadece birilerine hava basmaktan başka? Ev nedir?

Demokrasi F tipi konutlarda gerçekleşemez. Demokrasinin ön koşulu herkesin karara katılabileceği barınma hakkıdır.

⁹ Ne tür bir kent istediğimiz sorusu ne tür toplumsal bağlar, doğa ile ilişki, yaşam biçimleri, teknolojiler ve güzel duyu değerleri arzula-
dığımız sorusundan ayrılamaz. Kent hakkı kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Ayrıca bireyselden çok ortak bir haktır çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir gücün kullanımına dayanır. Kentlerimizi ve kendimizi yapma ve yeniden yapma özgürlüğünün en değerli ama aynı zamanda en çok ilgisiz kalınmış insan haklarımızdan biri olduğunu ileri sürmek isterim. Bkz. Harvey, D. (2008). "The Right to the City," *New Left Review* 53, Çeviren: Meriç Kırmızı; Sendika.Org.

Her depremten sonra ortaya çıkan tartışmaları içinde, bir tane bile kenti tartışan bir yazı görebiliyor musunuz? “ arpık yapılaşma” adı altında, denetim mekanizmasının işlemediği üzerine ve müteahhitlerin a  g zl l ğ ne gönderme yapılanlar dışında, yazı neredeyse yoktur. Halbuki “Ekolojik bir kent” deprem zararlarını çok azaltır, neredeyse yok eder.

Öncelikle kenti hiç bir zaman, kapitalist rant dışında tutarak yorumlayamazsınız. Kapitalist rant sadece a  gözlü müteahhidin malzemedenden  alması değildir ve hatta bu esas rantın yanında devede kulak kalmaktadır. Kapitalist rant, konut yani barınma hakkının metalaşmasının sonucudur. Yani kötü reklam oyuncusu Ağa-oğlu’nun deyimiyle “Toprağın üstüne sermaye yatırımı yapmaktır”. Tabii ki metalaşan, sermaye yatırımına dönüşen, barınma hakkı, k rın yoğunlaştırılmasını ve bunun için de toprağın yoğunlaştırılmasını getirir. Kapitalist kentin içindeki değer, en düzenli gelişim durumunda bile, her zaman kentin merkezinde olan, feodal beyin şatosuna uzaklığına göre biçilir. Bir başka deyişle kamu hizmeti sistemli bir şekilde temerküz edilen toprakta birleşmiş ve  vrenin merkezi beslemesi ile güçlenmiş, hemen ardından merkezin  vreyi yutması ile sonuçlanmıştır. Bu merkezin daha da temerküzü, kendisine yeni  vre yaratması ve yine ele geçirmesiyle metropol kentlere kadar varmıştır.¹⁰

Yukarıda yazdığımız üzere, “Türkiye’nin bir ucundan diğerine, 1700 km üzerine sadece 27 km.’lik bir çizgi üzerine bahçe içinde tek katlı evler inşa ettiğimizde”

¹⁰ Bu reklamın başrol oyuncusu daha sonra binalarında daha fazla kat izni için bakanlara, başbakana uzanan, bakan çocuklarının tutuklanmasına varan bir rüşvet soruşturmasında yargılandı. Bu tam anlamıyla sadece yolsuzluk değil, Kent toprağının rant halinde olmasının kaçınılmaz sonuydu. Yani “Toprağın  zerine sermaye yatırımının”...

deprem zararı neredeyse ortadan kalkacaktır. Bu sadece tek katlı evlerin daha zor yıkılabilmemesinden öte, esas olarak toprağın bir rant aracı olmaktan çıkması, şimdi altında ne yazık ki insanlarımızı topladığımız 7-10 katlı ucube binaların inşa edilmesini anlamsız kılacaktır. Yoksa toprağın yetersiz olduğu ve bu yüzden yukarı doğru yükselmek durumunda olduğumuz yalanı, öldürmeye devam edecektir.

Sadece deprem kayıpları bile “ekolojik kent” yaratmak için geçerli nedendir. Burada “Sağlam yüksek binalar inşa edilebilmektedir” denebilir ancak bunu neden yapmak zorundayız? Sağlam yüksek binalar, toprağın değerinin yoğunlaşmasına, daha pahalı konut inşasına, yani yalnızca zenginler için üretime yani barınma hakkının daha fazla metalaşmasına yol açar. Daha da önemlisi, bize yansıtıldığı gibi toprak tasarrufu değil, tam tersi olarak bina inşasından, içindeki yaşam sürecine ve tekrar etmeliyim ki hatta sadece ürettiği dışkının uzaklaştırılması bile sürekli bir enerji ve doğal kaynak tüketimini doğurur. Bunu elde etmek için de radikal inşaat tekellerine, yeni yeni hidroelektrik santrallerine, yok olan Hasankeyf’lere ve birleşmiş dışkının gönderilebileceği göllere ve denizlere ihtiyaç olur.

Aynı zamanda yüksek binalar, büyük gökdelenler, kendilerinin, çok iyi gösterdiği gibi bir erkek-iktidar kent tasarımlarıdır. Kapitalist kent erkektir. Muhtemel bir “Ekolojik kent” ise kadın.

Şu an için, depreme karşı alınabilecek ilk önlem, kent toprağının kamulaştırılmasıdır. Kent toprağının kamulaştırılması, konutun, barınma hakkının metalaşmasının sınırlandırılmasıdır. Çıkılan her bir kat, bir rant yarattığı sürece sizin bunu engelleme gücünüz pek yetmez – Ah bu adamın yine radikal, komünist, anarşist bir önerisi

olarak görmeyin bunu. Ben, egemenlerin bütün kent sistemini yıkılım diyorum. Bu daha reformist bir öneridir.¹¹

Hollanda’da, Amsterdam’da geçerli olan bir öneridir. Yani kapitalizmin beşiği ülkelerden birinden. Bu arada yine egemenlerin bizi ikna ettikleri bir yalanı hemen yazmalıyım: “Nüfusun çok olması yoksulluk yaratır” yalanıdır bu. Nüfus çokluğu, yoksulluğun nedeni değildir. Yoksulluğun sonucudur. Yoksa dünyanın en fazla nüfusuna sahip ülkelerden biri, mesela sokakları yoksullarla dolu 185 milyonluk Brezilya değil, Hollanda’dır. Kilo-metre kare başına Brezilya’da 22 kişi Hollanda’da 397 kişi yaşar. Amsterdam’daki gibi kent toprağının kamu-laştırılması, kent merkezinde her karış toprağı en azından, kişiler için bir haksız zenginleşme aracı durumundan sıyırdığı için, rant elde etme hırsı, hükümetlerle sınırlandırılır. Bu “Kamu”nun “toplumsal denetim” ile birlikte anılması zorunluluğı ile birlikte düşünüldüğünde bir çö-zümdür.¹²

Eski ve yığma evlerin depreme dayanıksız olduğu da bir başbakan ve müteahhit yalanıdır. Yazının bu bölümü, Şili’nin başkenti Santiago de Şili’de yüzyıllık böyle bir evde yazıldı. Yani bu ev, yaşadığı bu yüzyıl içinde biri bugüne kadar yaşanmış, 9.1’lik dünyanın en büyük ikinci depremi olmak üzere, 5 tane, 8 şiddetinden büyük, onlarca da 7 şiddetinin üstünde deprem yaşamıştır. Bu ev bir istisna da değildir. Şili’nin bir başka kenti, Valparaíso’daki ahşap evler de, yapıldıkları günden, 140 yıl önceden beri, çok büyük depremler yaşamasına rağmen, birçok betonarme evin aksine, sapasağlam ayakta kaldı.

¹¹ Avrupa’da birçok ülkenin kent merkezi kamu toprağıdır.

¹² Bu öneri ilk olarak 1970’lerin başındaki TMMOB dergilerinde rastlamıştım. Bugün TMMOB’un neden bu önerisine sahip çıkmadığını da anlamamaktayım.

Ahşap kirişleriyle ve üstü rengârenk çinko kaplı duvarlarıyla bu evler, hem sağlamlık hem de estetik açısından olağanüstü güzeldir.

]]

Valparaíso, Şili

]]

Kerpiç binaların depreme dayanıksız olduğu da yalandır. Yüzlerce yıldır ayakta olan kerpiç kentler buna örnektir. İTÜ Maslak kampusunun içindeki Kerpiç-Alker bina buna örnektir. 1999 İstanbul depreminde, etrafındaki bütün “denetimli, kaçak olmayan, çarpık yapılaşma dışı” betonarme binalar kullanılamaz raporu alırken, Kerpiç-Alker bina sapaşğlam kalmıştır. Kerpiç-Alker yapı (Viraşehir ve Diyarbakır’da inşa ettiğimiz teknik) Ankara’daki deprem masasından da yüzünün akıyla çıkmıştır ve bilim sevenler için söylemeliyim ki bir Tübitak projesidir.¹³

¹³ 1999 depremine Kandilli rasathanesinden tanık olan deprembilimci Miktad Kadıoğlu, bu durumu doğrudan izlemiş ve bu yüzden

Kerpiçten okul yapıyorduk. Buenos Aires'in en yoksul yerlerinden biriydi. Çöp toplayıcılarının mahallesi idi. Tahtadan sınıflarını yıkmadan, hemen bir adım daha büyük inşa ediyorduk. Bir Piqueros hareketini ikna etmiştim. Yani bir barikatçı hareketi. Yol kesip, hak talep ediyorlardı. Bizim Alker-Alçı, kireç ve birlikte yapmaktan ibaret inşaatımız, çok güzeldi. Sadece çöp toplayıcı bir mahalle için değil, Buenos Aires'in neredeyse dörtte üçü için ve Porto Alegre'nin ve Rio de Janeiro'nun ve İstanbul'un...

Bir çöp mahalleydi. Havada her zaman yanık kokusu vardı. At arabalarına doldurulmuş, kenarında tel sarılmış plastikler, bakır saplı, delik ne işe yaradığını anlayamadığım bir şey, kablo artıkları, bir masa lambası, belki de mavi olduğu için yeni görünen bir otomobil direksiyonu ve her şey vardı ateşin içinde. Ateş yakınca içinde satılabilir bir şey varsa geriye o kalıyordu –Venezüella'da bir altın arayıcısı kadın ile konuşuyordum. Evlerinin bahçesinde kocası ile birlikte açtıkları bir kuyudan altın çıkartıyorlardı. Bir kuyu ve tahta çarmıkları vardı. “Herkes için altın süs aracı olabilir, benim için ekmek parası diyordu”– Ekmek çöpteydi. Sokakta çöp arabalarını, yanlarında yavrularıyla, büyüklü küçüklü atlar çekiyordu. Bir de midilliler vardı. Nedense ben midillileri hep zengin çocuk atı zannediyordum. Masallarda öyle yazıyordu. Galiba Küçük Prens'in¹⁴ de bir midillisi vardı. Okul yapacak yeri temizledik. Çöp atacak yer aradık. Yoktu.

Van için kerpiç evleri kendisi mülki amire önermiştir. Aktaran: Bilge Işık hoca.

¹⁴ *Küçük Prens (Le Petit Prince)*, Fransız yazar ve pilot Antonie de Saint-Exupery'nin ünlü çocuk romanı.

Bir at arabası ile alçı almaya gidiyorduk. Çok küçük bir kasası ve bir midillisi vardı. Bir bira aldık. Litrelik olanlardan. Zaten daha ufağını burada görmemiştim. Bir orta sınıf mahalleden geçiyorduk. Köpekler havlamaya başladı. Bütün köpekler gibi başka sınıftan olanlara saldırıyorlardı. Arabanın yanına bir megafon bağlıydı. Kenarında duran bir akü ile çalışıyordu. Bir salsa çalıyordu. Belki de merengi. Çok bilmiyordum. Araba sallanıyordu. Saçlarımız rüzgardan savruluyordu.

Bütün dünyadan verdiğim örneklerle kolayca anlaşılacağı gibi, önemli olan yapının betonarme olup olmaması değil, nerede ve nasıl inşa edildiğidir. Van’da bir çadırı kuramayanlar, hepimizi radikal inşaat tekellerinin ellerine terk ediyorlar. Yani egemenler, evimiz deprem-den başımıza yıkılmasın diye bize evsiz kalmamızı öneriyor. Bırakın, evimizi de biz inşa edelim ve geleceği...

“Ulaşım” kapitalist kentin temel meselelerinden biridir. Kentin toprağının yoğunlaşması, daha doğru kelimeyle temerküzü ulaşım sorunu yaratır. Bunda ilginç olan ulaşımın her zaman sorun ile birlikte doğmasıdır. Yani ulaşımın olduğu yerde sorunu mutlak vardır. Yoksa önceden bir yerden diğer yere gitmenin adı ulaşım değil seyahattir. Yani tek başına bir yere varmanın ötesinde, kendisi için yapılabilen bir yolculuk durumudur seyahat. Ulaşım ise her kent kölesinin aşmak zorunda olduğu saatlerdir. Geçen yüzyılda, göçmenler, yaşamlarının sadece yüzde 8’ini, köylüler sadece ve sadece yüzde 5’ini yola harcamaktaydılar. Biz modern insanlar ise yaşamlarımızın yüzde 20’sini yola, yani ulaşımına feda etmek zorundayız. Yani¹⁵ 80 yaşına kadar yaşarsanız, bunun 20

¹⁵ Bkz. İvan İllich, “Şenlikli Toplum”, Ayrıntı Yayınları, 2011, İstanbul. Endüstriyalizmin mükemmel radikal eleştirisinden.

yılını minibüs sıralarında, otobüs koltuklarında ya da 250 kilometre hız göstergesi olan lüks bir arabada, 12 kilometre hızla trafikte ve kırmızı ışıklarda geçirmiş olacaksınız ya da emniyet kemerleriyle koltuklarınıza bağlanmış, uçak kabinleridir hayatınız.

Bunu aşabilmek için klasik sosyalist-komünist öneri “Toplu taşıma” da yeterli bir öneri değildir. Kısmen çöze de eğer olanaksızlıklarla sınırlı olmazsa, mutlaka trafiğe kurban gidecektir. Bunun en iyi örneği Moskova, sadece bugün değil, geçmişte de, batıdaki benzerleri kadar olmasa da yaşamın “ulaşım”a kurban edildiği bir durumdaydı. Çünkü bir hız aşamasını, “bisiklet hızını” aşarsanız, hız sizin aleyhinize işler. Siz istediğiniz kadar hızlı giden araçlara sahip olun, sizin yaşamdaki yola harcadığınız zaman 20 yıldan aşağı düşmeyecek, artacaktır. Çünkü artık daha fazla uzağa gitmek zorundasınızdır. Toplu taşımacılık da, sosyalist-komünist önerinin baş tacı metronun da, çok gelişmiş olduğu Londra’da, ulaşımın ortalama hızı ancak saatte 11 kilometredir. Bu hız, aynı kentte 19. yüzyılda kullanılan at arabasıyla ulaşım hızından daha yavaştır. Yani göstergesinde 250 km yapan arabanızın ortalama hızı, saatte 15 kilometre ile giden bisikletten düşüktür.

Kentin planlı olması, yolların genişliği ya da köprüler, viyadükler bunu hiç etkilemez. Merkez her zaman trafik sorunu yaşar. Kent ve sakinleri kent çevrelerine kaçmaya başladığında, bu merkez büyür ve ne kadar kaçsanız da trafik peşinizden gelir. “İnsanlar kenti terk etmelidir” sözü bunun için güzel bir sözdür. Hele bunu söyleyenin Henry Ford, yani otomobil sanayinin en büyük patronu olduğunu bilerseniz daha çarpıcı gelir size. Bu yolların, köprülerin hiçbir işe yaramadığının güzel bir örneğini İstanbul’dan verebiliriz. Köprü yokken, bir yılda, bir yakadan diğerine geçen insan sayısı 113 milyon iken araç

sayısı 5 milyondur. Köprü yapıldıktan sonra geçen araç sayısı 14 milyona çıkarken, insan sayısı sadece 118 milyondur.¹⁶

Kapitalist kent her zaman yanı başında ulaşım sorununu birlikte taşır. “Ekolojik Kent”te ise merkez olmadığından, ulaşım ve sorunu yoktur. Bir başka deyişle her yer merkez özelliğini taşır. Toprağın temerküzünün ortadan kaldırılması, ekolojik-kadın kentin ulaşım ve sorununun ortadan kaldırılması demektir. Bu, aynı zamanda, her yıl trafik kazasından ölen 250 bin insan ve 10 milyon yaralının artık olmayacağı anlamına gelmektedir. Yani dünya savaşlarından daha fazla insanın yaşamını kaybetmesinin önüne geçilmesidir.

Modern kent ulaşımı, sanki ulaşmamak üzerine düşünülüp tasarlanmıştır. Kent merkezi, otorite alanları yani hükümet binaları, mahkemeler, okul, ofisler, işyerleri ve onlara hizmet için kurulmuş otel, lokanta, eğlence yerleri ile donatılmıştır. Bu büyüklü küçüklü kentlerde, kendi boylarına göre, irili ufaklı ama benzerdir. Otorite merkezleri tekli değildir. Fabrika ve çevreleri, çarşı, pazar ve çevreleri, tapınak yerleri ve çevreleri, özellikle son yıllarda finans merkezleri ve çevreleri, hepsi kentin temerküz alanlarıdır. Genellikle insan yaşam alanları – eğlence yerleri ve parkları kısmen ayrı tutarsak– başta konutlar, kentin modern olmasıyla birlikte, bu alandan süpürülürler. Aşırı değerlenen merkezdeki binalar, artık konut olarak kullanılamayacak kadar pahalıdır ya da çok olumsuz koşullarda, yangında otoritenin ilk yutacağı alanlar olarak var olabilirler. Böylece herkes için bir yolculuk başlar. Kentin yoksulları, kısıtlı marjinal alanlarda yer bulamazlarsa, ofisleri, işyerlerini temizlemek, lokan-

¹⁶ Bkz. TMMOB, Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, “3. Köprü Projesi Değerlendirme Raporu”, İstanbul, Eylül 2010.

talarında yemek pişirmek, seyyar satıcılık yapmak, kendilerini benzer kaderlilerden korumak için güvenlik görevlisi olarak çalışmak ve benzeri binlerce iş için, merkeze doğru günlük göçlerine başlar.¹⁷

Aynı zamanda kentin yüksek gelirliileri, kentin karmaşasından sıyrılmak için uzaklaştıkları merkezden, işlerinin başına dönmek için bu göç kafilesine dahil olurlar. İşçiler, kamu emekçileri, seyyar satıcılar, patron, hakim ve mübaşirler ve devletin savcılar, polisleri, yankeşicileri, katilleri, farklı konforlarda, aynı yolda yer alırlar. Otobüslerde, minibüslerde, taksilerde, otomobillerde kimi birbirlerinin sırtına yüklenerek, kimileri koltuklarında biraz yayılabilmek ama hepsi de uykulu olarak, kafilede kendilerine tahsis edilmiş hücrelerinde, kırmızı ışıkların değişmesini bekler.¹⁸

Kendinizi alışkanlığınızdan ve gereklilik duygusundan kurtardığınızda, ne kadar saçma bir göç kafilesi hareketi olduğunu görebilirsiniz. Aynı yere sıkışmak için ömrünün yüzde yirmisini harcayan, dünyanın en zeki yaratıkları! İnsanlar, eğer bir üst benlik tarafından gözleniyor olsaydı, sanırım o bile bunun nedenini anlayabilmekte güçlük çekecekti. Bu yolculuk akşam saatlerinde, aynı rütbe silsilesi ve karmaşası içinde tersine işlemeye başlar. Bu günlük göç, otorite merkezlerinin yarattığı te-merküz kamplarının, kentlerin işkencesidir ve aynı za-

¹⁷ Moskova’da banliyölerden merkeze sabah geliş ve akşam dönüş trenlerinde insanlarla birlikte yolculuk yapan köpeklere çok sık rastlanması karşısında araştırma yapıldığında, sokak köpeklerinin karnlarını doyurabilmek için sabah trenleriyle merkeze geldiği, uyuyabilmek içinde akşamları, mahallelerine geri döndüğü ortaya çıkmıştır. Yoksulların köpekleri de onların kaderini paylaşmaktadır; Ulaşımında boşa harcanan hayatlar...

¹⁸ Bu saçmalığın kısmen farkında olan egemenler son yıllarda, çok ayrıcalıklı bir kesim için, hadımlaştırılmış bir çözüm (!) olarak, kent merkezlerinde rezidanslar inşa etmekte.

manda onların çevresindeki bu tavaf, otorite merkezlerini besler. Ücretli kölelik yapabilmek, okullarda tırnak ve saç kontrolüne tabi kılınmak, mahkemeler önünde suçlanabilmek, cezaevlerinde yatabilmek için böyle bir ıstırap yaşamak radikal bir saçmalaktır.

Ekolojik kent ya da daha başka bir ifadeyle, kentsiz kentte ise yaşamın yollarda tüketilmediği çünkü hiyerarşik yapılara ve temerküze ihtiyaç duyulmadığı, yani insanların nesneleşmediği, özne olarak, yabancılaşmadığı özgür komünlerin özgür yurttaşları, bürokratların, hakimlerin, savcılarının kaprisleri için değil sadece inanç ritüelleri, gelenekleri, geçici çarşı, pazar için bir araya gelecektir ve mutlaka ki dans etmek için. Emma Goldman'nın dediği gibi dans edilmeyen bir devrim, devrim değildir...

Bu radikal saçma söylencenin gücü Bolivya'da da görülebiliyordu. Yüksek rakımlardaki birçoğu parmak ısırta- cacak estetikte kerpiç kentlerin ana sokakları değişmeye başlamıştı. Bazıları tuğlalar ile yeniden inşa edilmişti. Bu kırmızı delikli tuğlalar, tuğladan yapıldığı ortaya çık- sın diye hiç sıvanmıyordu da. Çünkü kentin modern bi- nalarıydı –Küçük bir not olarak eklemeliyim ki bu bina- lar her yerde önce ticari yapılarıydı. Satış yerleri ve ofis- lerdi– Bunlarla modernlikte yarışmak isteyen kent ana caddesindeki kerpiç binalar, üstlerini beton sıvalarla ört- müştü. Bu, kapitalist modern kent söylencesi karşısın- daki kerpiç mahcubiyetiydi. Daha da garip olanı, bazıları sadece ön cephelerini yıkıp, yerine kırmızı tuğladan ye- niden inşa etmişlerdi. Bir de bütün bunların üstüne, ne- reden moda olmuşsa, plazaların renkli camları takılmaya başlanmıştı. Alt katları ve sırtları kerpiç, ön cepheleri kırmızı tuğla, pencereleri aynalı camla kaplı binalar, sü- reci çok güzel anlatıyordu.

Kapitalizm ve Kapitalist kent anlayışı, aslında küçük ama etkin bir hegemonya üzerine kurulu ve asıl olarak artı değer üzerine kurulu olmasına rağmen, gerçek gücünü düşünsel hegemonyadan alıyor. Bu nedenle “Sermaye” üzerinde durmadan, konu eksik kalacak ve bir anlam ifade etmeyecektir. Sermaye, modernist, kapitalist kentin yine kurucu unsuru ve aynı zamanda sonucudur. Toprağın temerküzü, çitlerle çevrilmesi ve ölçülmesi, yani fethedilmesi ile başlamıştır ve hala devam etmektedir. Bu nedenle biraz Marx’a dönersek, kapitalist toplum öncesi “Meta-Para-Meta, MPM” dolaşımı, kapitalist toplumda Para-Meta-Para, PMP’ye yani sermayeye dönüşmüştür. Kapitalist sermaye daha önceki birikimlerden farklı olarak PMP olduğu andan itibaren bir özne durumuna dönüşür. Yani bir artı değer toplamı olarak ayrı ayrı değil, bir bütündür. Bunun anlamı, paranın sadece bir değişim ve artı değer toplamı olmasından öte, “para”nın para olarak kendi başına bir “şey” olmasıdır.¹⁹ Doğuşundan soyutlanan bir anlam taşır. Yani sermaye, yalnızca paraların, satın alabilme gücünün bir araya gelmesi değil, bir toplumsal ilişki biçimidir. Bunun konumuzla ilişkili sonucu, bu nedenle de hangi biçimde olursa olsun sermaye, ekolojik bir kent (!) ile birlikte anılamaz. Çünkü “sermaye toplumsal ilişkisi”, toprağın temerküzünden, toprak rantından ayrı düşünülemez ve var da olamaz.

Bu sermaye sahiplerinin iyi ve kötü niyetine ilişkin bir şey değildir. Sermaye eğer illaki insani değerlerle tanımlanacaksa, ki aslında böyle tanımlanamaz; alçak, egoist ve mutlaka ki hırslıdır. Erkektir ve iktidardır. Bu nedenle bir kapitalist kent silüetine bakarsanız, dediklerimin hepsini çok açık görürsünüz. Sadece silüetler bile bir kentin çok küçük bir bölümünün, kentin sahip olduğu

¹⁹ “Para’nın para olarak kendi başına bir ‘şey’ olması”; bunu Zizek’in yazıları hatırlattı.

değerlerin en büyük kısmını kullandığını, otoritenin baskı ve güç dağılımını, zenginlikten alınan payı doğru-
dan anlatır. Bu yüzden, sermayenin son yıllarda ekolojik
kent diye inşa ettikleri, belki organik malzemeler kulla-
nılarak inşa edilmiş olabilir ama ekolojik değildir.
Çünkü ekolojik yapılar daha önce de dediğimiz gibi de-
mokratik bir mimari ile uzmanlık dışı, radikal inşaat te-
kellerine ihtiyaç duymadan ve hiyerarşik olmayan bir şe-
kilde inşa edilebilir. Sermaye ile ekoloji bir arada bulu-
namaz. Sermaye ile birlikte ekolojik kent inşa etme iddi-
ası, atom bombası atmadan önce üstüne çiçek resmi çiz-
mek gibi bir şeydir. İşin ironisi, bombanın çiçeği çizenin
kafasına düşecek olmasıdır.

Slumdog Millionaire filminin başından bir parçasını
üniversitede derslerde “kentsel dönüşüm”ü anlatırken
gösteriyordum. Havaalanından²⁰ başlayan²¹ koşuşturma,
çocukların kaçıışı iki kentin arasından geçiyordu. Zen-
ginlerin ve yoksulların birbirlerinin üstüne sarılmış, alt
alta üst üste fakat tamamen ayrı iki kenti vardı. Eğer Hin-
distan’da zengin birilerine gitmişseniz ya da her zaman
gittiğiniz yerlerde Hilton benzeri otel zincirlerinde kalı-
yorsanız; hiç aşağıda neler olduğunun farkına varmadan,

²⁰ Bir süre sonra, ilk önce *Avara* filminden bir parça göstermeye
başladım. 1951 yapımı bir film. Yine yoksulları anlatıyordu ama
filmin arkasındaki “Kent”e baktığınızda hiç “*Slumdog Millionaire*”
filmindeki gibi dehşetli bir uçurumu göremezsiniz. İşin çok ilginç
kısmı “*Avara*”nın ve modern kent arka planlı “*Slumdog*” filminin
tek ortak yanının iki filmde de yoksul kadınların çamaşırlarını ne-
hirde yıkıyor olmalarıydı. *Avara* -1951- Raj Koopar. *Slumdog Mil-
lionaire* -2008- Danny Boyle.

²¹ Burada bir önceki dipnota bir dipnot koymalıyım ki gerçekte bü-
tün dünyadaki herkesin çamaşır makinesi olamaz. Çelik yetmez.
Kapitalizmin radikal yalanlarından biri bunu olabilecekmış gibi her-
kesin rüyası haline sokmasıdır. Türkiye’de eski bir radyo reklamına
uyarlarsak “Her genç kızın rüyası çamaşır makinesi”dir.

sizin için inşa edilmiş viyadükler, yonca yol kavşaklarından, genellikle sıkışarak da olsa süzülür gidilebilirdi. Sonra hayranlık yazıları yazılabilinirdi, yeni mucize Hindistan'ın bulunmaz Hint kumaşı kentlerine. Üstte sermayenin kentleri yükselirken, yoksullar bu viyadük bacaklarında ve hatta köprü kemerlerinde ve nerede yerleşebilecek bir alan bulabilirlerse orada, kente yapışmaya çalışıyorlardı. Gece karanlığında, günün ilk saatlerinde viyadük bacaklarından, yonca kavşak kenarlarından üst kente tırmananlar; her şeyi elden geçirip arta kalanları, plastik, karton, mukavva kutu ve şişeleri, spor ve magazin dergilerini, gülümseyen politikacı suratı dolu günlük gazeteleri ve tabii ki bunlarla birlikte her türlü yalanı çöpten topluyorlardı. Onlardan biraz sonra seyyar satıcılar, yerlerini alıyorlardı. Kentin çalışanlarını, paryasını beslemek zorundaydılar. Çünkü üst kentin sokaklarını süpürecek, onlara ekmek hamuru hazırlayacak, pişirecek ve taşıyacak olanlar, yani zenginlerin evlerini temizleyecekler, kapılarında güvenlik için bekleyecekler, işçiler, aşçılar ve polisler, her yerde olduğu gibi seyyar satıcılardan besleniyorlardı.

Alt ve üst kent arasında durmadan bir sirkülasyon vardı. Üst kent, alt kentin sırtında ve boğazından emerek üstte kalıyordu. İnsanı, emeğini, suyunu ve hatta havasını alıyor, denizini ya da nehrini çalıyordu. Zamansız alt kentten üst kente çıkanlar da cezalandırılıyorlardı. Üst kentin kendine ayrılmış sokaklarında alt kentten birinin dolaşması demek, mutlaka ki çok kuşkulu bir durumdu. Alt kentten geldiklerine göre soyguncu ya da katil olabilirlerdi. Haklıydılar, böyle bir düzende yaşayıp katil olmamak hiç de mantıklı değildi. Daha da kötüsü bozguncu olabilirlerdi. Otobanlar, viyadükler ve yonca kavşaklar sistemini yıkmaktan bahsedebilirlerdi. Dünya tarihinin hiçbir döneminde, birbirine bu kadar yakın ancak

bu kadar derin bir uçurumun olduğu başka bir medeniyet yoktu. Yıkma güzel bir kelimeydi.

Brezilya’da, Porto Alegre’de bir gecekondu mahallesindeydik. Dört tarafı en az 50 katlı binalarla çevrilmişti. Ortada bir ada gibi kalıyordu. Mahallenin girişinde bir polis otosu duruyordu. Gökdelenleri mahalleden koruyordu. Gökdelenlerden yıllarca önce buradaydılar ve hemen bitişiklerinde ağaçlar içinde bir bahçede onların toprağı olduğu için öyle kalmıştı. Bir kaç keçi bağlıydı hatta ve bir tavuk kümesi vardı. Mahalle sakinleriyle konuştuğumuzda bütün şikayetleri polisti. Onlara hiç rahat vermiyorlardı. Ne zaman bir şey olsa doğrudan mahalleyi basıyorlardı. Mahalle sakinlerini sürekli çeviriyorlardı. Mahallenin çocukları yeni inşa edilen okula kabul edilmiyordu. İşin ilginç kısmı bütün mahalle gökdelenlere çalışıyordu. Merdivenlerini siliyor, tamire gidiyor hatta kapısında güvenlik olarak bekliyor ve çok muhtemel uyuşturucu satıyorlardı. Hepsi gökdelenin ihtiyacıydı.²²

Hindistan’ın üst kenti geçen aylardaki son iklim toplantısında Çin, Brezilya gibi ülkeler birlikte iklim anlaşmasının 2020’den önce konuşulmasına bile tahammül edemedi. “Biz geliyoruz” diyorlardı. İnanmazsanız size rakamlar gösteriyorlardı.²³

²² Porto Alegre’de kentsel dönüşüme karşı mücadelede baştan beri yer alan arkadaşımız Leandro Anton ile birlikte gitmiştik. Onu da anarak.

²³ David Harvey benzer şekilde Asya’da, özellikle Hindistan’da neoliberal kent inşasını anlatıyor; “...Bu arada Mumbai’de resmi olarak varoş sakinleri olarak düşünülen 6 milyon insan toprakta yasal bir ismi olmadan yerleşik durumdalar; kentin tüm haritaları bu yerleri boş bırakıyor. Mumbai’yi Şangay’a rakip küresel bir finans mer-

Aynı zamanda her gün köylerinden göç etmek zorunda olanlar, alt kentin insan sunağına doluyorlardı. Üst kentin sokaklarına tırmanacak olan on binlerce insan, geçimlik tarımlarını bırakıp, kente, göç etmeye devam ediyorlardı. Gösterilen rakamlar pek onları ilgilendirmiyordu. Onlar biraz ekmek filan gibi entelektüel olmayan faaliyetlerle uğraşıyordu. Bana mı öyle geldi ama bilmiyorum, alt ve üst kent, altüst edilmeyi bekler gibi duruyorlardı.

Kent inşası, kapitalizmin daha önceki dönemlerinden farklı olarak, kapitalizmin temel dinamiği halini almıştır.²⁴ Bu nedenle kapitalist kenti, kapitalist kent sistemini yıkmadan başka bir toplumsal yapı inşa edebilmek mümkün değildir. Eko kent inşası, eko toplum inşası ile zorunlu olarak iç içedir. Matruşka bebek üstünden, her sıyrılıp atıldığında altından gülümseyen aynı kapitalist bebek çıkar. Matruşka bebeğin kırılması da ortadan kalkmasına yol açmaz. Parçalanmış gülümseme her kırık parçasında yeniden karşımıza çıkar.

kezine çevirme çabasıyla emlak-geliştirmedeki canlanma hız kazandı ve gecekonduların işgal ettiği toprak gittikçe daha değerli görünüyor. Mumbai'deki en göze çarpan varoşlardan biri olan Dharravi'nin değerinin 2 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. Arazi gaspını maskeleyen çevresel ve toplumsal gerekçeler göstererek onu temizleme baskısı her gün artıyor. Devletin desteklediği malî güçler bazı durumlarda tüm bir nesil boyunca oturulmuş yerlere şiddetle sahip olarak zora dayanan varoş temizliği için bastırıyor. Toprak neredeyse hiç maliyetsiz alındığından emlak hareketliliği sayesinde sermaye birikimi canlanıyor".; Bkz. Harvey, D. (2008). "The Right to the City," *New Left Review* 53, Çeviren Meriç Kırmızı-Sendika.Org

²⁴ Lefebvre henüz 1978'de "mekanın kendisi, meta üretimi olarak inşa edilir olmuştur" diyordu. Bence bu "mekan" meta üretimi yani büyük ölçekte neoliberal kent inşası, özellikle geçen son 20 yılda kapitalizmin temel dinamiği halini aldı.

Harvey, “kentleşen sadece sermaye değildir aynı zamanda bilinç de kentleşmiştir” derken aynı zamanda bilincin kentleşmesini, bilincin sermayeleşmesi olarak yana getirmiyor muydu? Viranşehir’de katılımcılar, ne kadar yoksul olurlarsa olsunlar, çok uzun süre kafalarında, apartmanlara benzeyen evlere kavuşma hayalleri vardı. İlk başta mülkiyet vermeyeceğimizi söylesek de toprağın mülkiyetini-rantını alabilirim fikri ile ya da basını sokacak bir yer olsa yeter düşüncesi arasında gidip gelirken, durum bütün kenti içine alan, bir iddiaya dönüştü. Katılanlara dudak bükenler, küçümseyenler ile onlara karşı kazanmak için mücadele eden kerpiç yapıcılar. Ancak burada temel ölçüt yine de kent bilinci (!)-sermaye idi. Çünkü ulaşılması gereken, reklamlardaki apartman daireleriydi. Buna karşı sermayenin silahını kullandık; ABD’de Arizona’daki zenginlerin “earth houses”-kerpiç villa görüntülerini, internetten indirerek duvarlara astık. Ancak bütün bunlara da uzun süre inanmadı. Kerpiç evler bittikçe hala gerçekleşemeyecek bir şeyler var olduğu düşünüldü. Katılımcılardan bazıları, bu çekişmeyi sürdürmek için mali güçlüklerle rağmen apartman dairelere benzetme çabasındaydı. Hatta bu konuda kerpiç evin birçok avantajını da ortadan kaldırıyorlardı. Neredeyse bütün evlerin, bütün tabanları fayanslarla kaplandı ve hatta bir tanesi çok çirkin asma tavan bile yaptı.

Lefebvre, 1968 eylemlerindeki barikatları, okul işgallerini mekansallığa işaret eden bir şey olarak tanımlarken, görseydi, daha sonraki yıllara izini bırakan Latin Amerika’daki Topraksız işgalleri, İşgal fabrikaları, Zapatista komünlerini de mekanın alternatif iktidarları (!) olarak dahil ederdi kuşkusuz. Bu yüzden Viranşehir’de *Ax u Av* kerpiç evler deneyimi, böyle bir alternatif mekansallık yaratma çabasıydı. Yoksulların barınma hak-

kını, radikal inşaat tekellerine ihtiyaç olmadan, Kürt hareketinin ekolojik demokrasi paradigmasından yararlanarak gerçekleştirilmeye çalışılan bir deneyimdi.

Kentin ana arterlerinde yer alan finans kuleleri tam anlamıyla neoliberalizmin simgesel yapılarıdır. Ortaçağın etrafı hendeklerle çevrili kale surları yerine, kamera hendekleriyle korunan camdan penisleri andıran kuleler, neoliberalizmin ana taşıyıcısı, finans kapitalin görkemli merkezleridir. Castells, “meydanlar, anıtlar ve anıtsal yapılar ideolojik yapının taşıyıcılığı yapıyor” diye tanımlarken aslında kuleler tam da bunların yerini almaktadır ve bütün feodal şatolar gibi duvarlarının yüksekliği, asıl olarak dışarıdan gelen düşmanlara değil kendi halkına karşı inşa edilmiştir.

Kapitalizm krizinden sıyrılmak için çıkardığı paylaşım savaşlarındaki kentlerin yıkımı ve yeniden inşası bugünlerde “Kentsel dönüşüm” adı altında icra ediyor. Mesela İstanbul’da 2 milyon kişinin yer değiştireceği bir “Kentsel Dönüşüm” inşasının Dünya Savaşı’ndan farkı, sadece bombardıman uçakları yerine buldozerlerin ve kepçelerin kullanılmasıdır ve işin ilginç, binaları yıkanlar düşman değil “dost” hükümetlerdir.

Yeni Kent inşası, kendisi için kent inşası bana göre kapitalizmin temel dinamiği halini aldığı anda, kent mücadelelerinin sınıf mücadelesi ile ilişkisi tartışması ortadan kalkmıştır çünkü tam anlamıyla kapitalizmin temel dinamiğine karşı olan bu mücadele, sınıf mücadelesinin meydan savaşıdır. Hausmann’ın kentsel dönüşümü, Paris Komünü’ne zemin hazırladı. İçinde yaşadığımız bu meydan savaşı her travma gibi bir düzen kırıcılığı da içinde taşıyor. Matruşka’nın gülümsemesini yok eden bir kırıcılığı.

EV SAYISI*

Esas anlamda ev sayısının artması konut sorununu çözmez. Bu iddia BM'nin "açlığa karşı böcek yiyecek çözümünü" gibidir. Böcek çiftlikleri kurulması, böcek alım satımı ve marketlerde böcek reyonlarına uzanan, kırkamatlıların metalaşma sürecine dönüşür. Bugün, öldürmek için ilaçlar satın alınan kumral kalorifer böceklerinin yenerek, açlığın ortadan kaldırılması BM fantezisi, yine paramız olmadığı için vitrinlerde ancak seyredebildiğimiz, iştah metaforunun arzu nesnesi halini alacaktır. Asıl çözüm olarak ev sahiplerinin sayısının en üst seviyede artması, yani doğru perspektiften söylersek, ancak toplumun demokratikleşmesi, konut sorununu, sorun olmaktan başka bir düzleme taşır. Yoksa çoğalan evler, aynı karıncalar gibi kaynasalar bile, metalaşmış konut, sadece meta olarak var olduğundan değerli olduğundan, bu evler boş olacaktır. Çok üretilmiş domateslerin tarlada bırakılması ya da fazla tutulmuş balıkların, fiyatı düşmesin diye, tabii ki ölmüş olarak, yeniden denize geriye dökülmesi gibidir. Yani ev sayısının fazla olması, neredeyse hiç kimseyi ev sahibi yapmaz. Belki, boş evlere evsizler girmesin diye, küçük bekçi müstemalatlarına yerleştirilmiş, birkaç bekçi ailesi başını sokacak bir yere sahip olur ki bu da zaten metalaşmış evin mecburi sonucudur. Ev sayısının artması, en fazla, olsa olsa şenlikli işgal günlerine mekan yaratabilir.²⁵

²⁵ Henüz bu yazı yazılırken olmayan bir şey biz İspanya'dayken önerildi. Aynı fazla domateslerin denize dökülmesi gibi 800.000 yeni konutun yıkılması krizi önlemek için düşünülenlerden biriydi.

EK: BM'den açlığa çözüm: Böcek yiyn*

13/05/2013 14:58|

Birleşmiş Milletler, açlıkla mücadele etmek, beslenmeyi desteklemek ve çevre kirliliğini azaltmak için alternatif besin kaynağını açıkladı: Böcekler.

ROMA - BM Gıda ve Tarım Örgütü, çekirgeler ve karıncalar ile böcekler aleminin diğer üyelerinin insanlar, çiftlik ve ev hayvanları için alternatif gıda kaynağı olabileceğini açıkladı.

Örgütün İtalya'nın başkenti Roma'daki merkezinde düzenlenen basın toplantısıyla açıklanan “Yenilebilir Böcekler: Gıda ve Yem Güvenliğinin Geleceği için Öneriler” adlı 200 sayfalık raporda, dünyanın farklı bölgelerinde 2 milyar kişinin halihazırda sofralarında protein ve mineral açısından zengin böceklerle de yer verdiği belirtildi.

Raporda, 1 kilogram et elde etmek için büyükbaş hayvanların 8 kilogram, böceklerin ise sadece 2 kilogram yem tükettiğine dikkati çekildi.

Çevreye büyük zarar veren sera etkisi yaratan gazları da daha az üreten böceklerin büyük bir kısmı, insan ve hayvan atıklarının yanı sıra çürümüş bitkilerle de beslenebiliyor.

Gıda ve yem güvenliğinin sağlanması için böcek çiftliklerinin kurulabileceği ifade edilen raporda, “böceklerin hemen her yerde yaşayabildiği, kolayca üreyebildiği ve çevreye zarar vermediği” vurgulandı.

Örgüt, kırmızı et ve balık eti ile karşılaştırıldığında protein açısından son derece zengin olan böceklerin yetersiz beslenen çocuklar için çok iyi bir besin kaynağı olabileceğine işaret etti.

* Bkz. http://www.radikal.com.tr/hayat/bmden_acliga_cozum_bocek_yiyn-1133258

Raporda, böceklerin aynı zamanda zengin demir, magnezyum, manganez, fosfor, selenyum ve çinko kaynağı olduğunun altı çizildi.

Özellikle kınkanathılar, karıncalar, çekirgeler ve ağustos böceklerinin besin değerinin protein açısından neredeyse kırmızı et ve balık etine denk olduğunu söyleyen örgüt, Yenilebilir Böcek Programı'nda örümcek ve akreplerin besin değerinin de incelendiğini belirtti.

Böceklerin tadı ile ilgili sorulara da yanıt verilen raporda, Afrika'nın güneyinde bazı tırtıllar ile Güneydoğu Asya'da dokumacı karınca yumurtalarının son derece lezzetli kabul edildiği ve yüksek fiyatlara satıldığı hatırlatıldı. (AA)

Geri dönüşüm ile çöpleri ortadan kaldırmak, cinayet mahallini temizlemek gibi bir şeydir. Tabii ki cesedin ortada olmaması, etrafın kirliliğinin görünmemesi ve enerjinin elde edilmesi için tahribatın daha aza indirilmesi önemlidir ama bu ortada bir ölü olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Burada da aynı BM'nin böcek fantezisi benzeri bir paradoks söz konusudur. Siz enerjinizi çöpe dayadığınızda, çöp metalaşır. Daha fazla enerji ihtiyacı için, daha fazla çöp demek, çok daha fazla enerji ile elde edilmiş çöp olacak materyalin üretilmesi manasına gelir ki bu, sırf bu yüzden çöp üretilemeyeceği için zaten paradoks duvarına çarpar. İsveç gibi gelişmiş ülkelerin bu doğasever (!) duyarlılığı insanın gözünü yaşartır. Bu "duyarlı" ülke, sadece demir üretiminde bütün Avrupa üretiminin yüzde 90'ı ile, kurşun üretiminde yüzde 33 ile birinci, çinko üretiminde yüzde 21 ile ikinci olduğu ve gümüş, altın, bakır üretiminde 2. ve 3. olduğu göz önüne alınırsa çevre duyarlılığı ve atık dönüşümünün enerji tüketiminde ne oranda önemli olduğu ortaya çıkar. Burada zaten atık dönüşümünün hareket noktası olan şey, çevre

duyarlılığı değil, çöpten enerji üretimin kârlı olmasıdır. Başka ülkelerden çöp alması da çok fazla bir şey değildir. Sadece hesaplamalarda o ülkelerin de dahil edilmesini gerektirir. Ne olursa olsun yine de iyi bir şey diye bakarsanız aslında yapılanın, İslam'da Ramazan günlerinde zekat vermek, iftar çadırlarında ya da ABD'de şükran günlerinde yemek dağıtmaktan öte bir şey değildir. Tabii ki bir açıdan iyidir mesela birkaç kişinin karnı, en azından doyabilmektedir ama bu hiçbir şeydir. Bir de, bu çöpün ortaya çıkışının temelini, atık sanayinin, “aynı bokun soyu” olduğu akla getirildiğinde, ne kadar boş olduğu ortaya çıkar. Aynı zamanda, bütün atık sanayinin, tabii ki esas olan kârlılığının dışında, kapitalizmi sürdürebilir göstermeye çalışan ideolojik yönü de hesaba katıldığında geriye hiç bir şey kalmaz. Radikal tüketim merkezli, kapitalist ekonominin kendi çöplerini karıştırarak, yeniden kendisini üretebileceğini düşünmek, Con Ahmet'in devridaim makinesine²⁶ inanmak gibidir ve ayrıca bu devridaim makinesinin her seferinde çöpten elde ettiğinin, bu çöpten en az 10 kat daha fazla olması gerektiğidir. Kendinizi teselli etmek için, buna inanabilirsiniz ama bu dünyanın, belki de yeniden üretebilecek çöpe dönüşmesini engellemez.*

²⁶ “Devir daim makinesi, sonsuza kadar kendi kendisine çalışacağı iddia edilen makinelere verilen addır. Motor çalışır, dinamoyu döndürür, üretilen elektrik motoru çevirir... Veya su akar, tribün döner, üretilen enerjiyle su tekrar yukarı taşınır, tekrar akar...” Bu iyi tanım için Bkz. <http://ozeski.blogspot.com.es/2011/10/con-ahmet-devir-daim-makinas.html>.

* BİR HABER

250.000'in üzerinde evin elektrik ve ısınma ihtiyacını çöplerin yakıt olarak kullanılmasından sağlayan İsveç hükümeti, ülkede üretilen çöpten daha büyük kapasiteli çöp dönüştürme tesisine sahip. Bu durum da İsveç'i komşusu Norveç'ten çöp ithal etmek durumunda bıraktı. İsveç bundan böyle Norveç'ten yılda (başlangıç olarak) 80.000 ton çöp satın alacak.

TEMERKÜZ

Aslında “kent”i kavradığımızda, yani nihayetinde “temerküz”den ibaret olduğunu temel olarak aldığımızda, “kenti ve temerküzü” dağıtan her durum, bir öncekinden daha iyi sayılabilir. Burada sık sık karşımıza çıkan, mesela “Peki ama tarım arazileri?” itirazı genellikle iyi niyetli olsa da kentçi bir bakış açısından başka bir şey değildir. Çünkü kentçi bakış açısı, temerküz ile birlikte kategorize edicidir, “Bilim”seldir ve adı üstünde sınıflandırıcıdır. Üstüne basarak söylemek gerekir ki tarım arazileri ortadan kalkmalıdır. Aynı kentin ortadan kalkması gibi. Tarım arazileri ve kent yerleşim yeri ayrımı, yabancılaşmanın bir üst boyutta gerçekleşmesinden başka bir şey değildir. Marx’ın kapitalist üretimin temelinde tanımladığı “yabancılaşma”, kapitalist temerküzün mekanı kentte doğrudan vücut bulmaktadır. Sınıflandırılmamış, kategorize edilmemiş ve en önemlisi gerçekte bu şekilde bölünmemiş bir “Kent olmayan Kent!”, ancak böyle bir potansiyeli içinde taşıyabilir. Yani bir kere daha belirtmek gerekirse, söylenebilir ki kapitalizmin,

Yesilist.com’un haberine göre, 9,5 milyon nüfuslu ülkede çıkan atıkların yalnızca %4’ü geri dönüşmez durumda. Vatandaşların geri dönüşüm konusunda bu denli duyarlı olması da İsveç’in yakıt olarak kullanabileceği çöpün tükenmesindeki ve komşu ülkelerin çöpünü geri dönüştürür hale gelmesindeki ana etken.

Mevcut senaryoda Norveç, İsveç’e fazla çöplerini yok etmesi için para ödüyor. İsveç de üzerine para alarak elde ettiği bu çöpleri geri dönüştürerek vatandaşlarına elektrik ve ısınma sunuyor. Yani elektrik ve ısınmayı bedavaya getirip bir de üzerine para kazanıyorlar.

İsveç’in bir sonraki planı ise Norveç’tense Balkan ülkeleri, İtalya, Romanya (belki de biz) gibi geri dönüşüm altyapısı olmayan ülkelere çöp satın alarak onların kirletilmiş alanlarını azaltmaya çalışmak.

Geri dönüşümü marifet olarak görmeyen herkese bu sabahki hareketiyle tokat gibi bir cevap veren İsveç’i kutlarız.

yabancılaşmanın yıkılabilmesi ancak “kent” ve “tarım arazileri”nin yıkılabilmesi ile mümkündür ama aynı zamanda ya da tam tersi... Özetle “temerküzü” dağıtırsanız, özgürlük açığa çıkar ya da bir başka deyişle; 68 Fransa’sının güzel sloganıyla, “Kaldırım taşlarının altı kumsal!”²⁷

İSYAN ARJANTİN, BREZİLYA, BOLİVYA... VE BİZİMKİ

Arjantin’de isyan günleriydi. Congresso Meydanı’na yakın bir odada kalıyorduk. İsyancılar balkonun altından geçerken katılabilme avantajı vardı. Çatışma başladığında herkes tişörtlerini çıkarıyordu. Yüzleri görünmesin diye yüzlerine bağlıyor ya da bağlamıyorlardı ama bir isyancı forması gibi olmuştu çıplak bedenler. Molotofları atan çıplak bedenler, silah sıkın federal polis formlarından kolay ayrılıyordu. Dünyanın bütün polislerinden nefret etmemin nedeni üniformalar mı? Para durumumuz çok iyiydi. 50 dolarımız vardı ve onu neredeyse hiç harcamıyorduk. Çok ucuz pizza ve kocaman şişelerde biralar içiyorduk. Bir gün sonra Arjantin pezosunun değeri daha da düşüyor, hiçbir şey harcamamış oluyorduk. Odadaki bir demir ranza ile bir tahta masanın arasına gerekirse Molotof yapmak için bira şişelerini biriktiriyorduk. Odada başka eşya olmaması iyiydi. Birçok şişe sığıyordu böylece. Cortazar’ın SekSek romanının bir kısmını burada yazdığını düşünüyordum. Hani o pencereden pencereye tahta uzatma sahnesini. Bir Arjantinli edebiyatçı arkadaşla sormuştum. “Kesinlikle” dedi. Hatta masanın üç bacağını havada karşı balkona sallayarak bunu yapmaya çalıştık. Yeterince tahtamız yoktu. Belki bira şişeleriyle olabilirdi ama onlar da lazımdı.

²⁷ Fransızca orijinali: Sous les paves la plage!

Gezi güzeldi. İnsanın kendi isyanı olması çok iyi. Bir sürü yol parası bulması filan gerekmiyor. Kendi isyanına yürüyerek gidip geliyorsun. İlk saldırı gününden sonraki geceydi, ikinci sabah saldırısından bir gün önce. Konser vardı Gezi’de. Çarşı, hep birlikte yürüyerek, sahnenin önüne doğru bir yerlerde yerini aldı. Bir daha da oradan gitmedi, bütün direnişte. Sahne dediğimizde ufacık bir şeydi. İsyana yakışır kadar, eşitti herkes. Faşizme karşı omuz omuza filan diye bağırıyorduk. Sevdiğim bir slogandı. Yaklaşık 40 yıldır filan atılıyordu – 12 Mart cuntasından önce de var mıydı? Çarşı; “Sık bakalım, sık bakalım, kaskını çıkar, copunu bırak, delikanlı kim bakalım” ile dahil oldu. Sahneden Reyhanlı’yı unutmadık derlerken, “Roboski’yi de” diye bağıldılar. 3. köprüye, havaalanına karşıyız diye sayılırken, “Beşiktaş iskelesi oley, Beşiktaş iskelesi oley” diye slogan atıldılar. Beşiktaş iskelesi de satılıyordu. Tesadüf değildi Çarşı’nın isyandaki bu yeri. Tam anlamıyla mekan-kimlik-ekoloji isyanı bu. Beşiktaş çarşı mekanı yok oluyordu. Fenerbahçelilerin ve Galatasaraylıların bir gün sonra katılması da tesadüf değildi. Bir adama rastladım ikinci gün İstiklal Caddesi’nde, barikatlar kurulmadan biraz önce, 60 yaşlarındaydı galiba. İki gaz arası arka sokaklarda toplanıp, tekrar içimize sindirmek için İstiklal’e çıkıyorduk. Bu arada döndü bize, “Her gün televizyondan fırça yemekten sıkıldım” dedi, “her şey için bir şey söylüyor herif”.

Brezilya’da Porto Alegre’de bir bina işgal ediyorduk. PCS mafyası 10 sene kadar önce bu binayı satın almıştı. Brezilya’nın, dünyanın en büyük mafya gruplarından biriydi. Yok, resmi olanlarını söylemiyorum. ABD’yi, Monsanto’yu filan. Bu bildiğimiz en azından Mafya kurallarına uyan bir mafyaydı. Bu binadan iki bankaya tünel kazmışlardı. Henüz bundan 4-5 ay önce bir başka şehirde milyonlarca reali böyle soymuşlardı. Çok fazla paraydı. Kamyonlarla zor taşınmıştı. Soygun emek ister.

Gene kapitalistlerinkinden bahsetmiyorum. Tüneller bankaya varırken ortaya çıktı. O gün bugündür boştu binalar. Mahkeme denetimindeydiler. MNLM²⁸ de bunu doğrudan konut haline sokmak istiyordu. İşgal ediyor ve insanlar oturuyordu. 2014 dünya kupası nedeniyle zaten binlerce kişi evlerinden atılıyordu. Bu toplantılara da katılıyorduk. Garipti. Her sınıftan insan vardı. Yoksullar, orta sınıf ve hatta üst sınıftan insanlar, birlikte, futbol terimiyle çimlerin altına gömülüyorlardı. 22 futbolcu ya da yedekleriyle 16’şardan 32 tane, 3 hakem ve o da çoğaldı mı? 5 ya da 6, işte kaç tane oldularsa ve her şeyi bildiğini sanan futbol yorumcuları ve seyirciler, 40-50 yıldır oturdukları evlerden insanları atıyordu. Neoliberalizm yeni bir isyan aritmetiği ortaya çıkarıyordu. Mekan ve kimliklerini savunuyorlardı. Rio de Janeiro’da tanklarla saldırmıştı gecekondulara polis. Oraları yıkıp, stat filan yapacaklardı. Binaların dış kapısını tutan zincirler kırıldı. Binanın içi insan gördü.

Buenos Aires’te her ucuz pizza almaya gittiğimde, yeni bir yazı yazılmış bir duvar vardı meydana. Tam ortasında, sokak lambalarının güzel ışık yaptığı, pürüzsüz bir duvardı. Belediye ya da her neyse bir yerler mi siliyordu ve bir başka grup mu yazıyordu ya da kendileri mi silip yazıyorlardı bilmiyorum ama her zaman bir başka yazı görüyordum. Işıklı reklam tabelaları gibiydi. Genellikle “Piqueteros carajo” yazıyordu, “Barikatçılar geçirecek” gibi bir manası vardı. Dediklerini yapmışlardı doğrusu. 8 günde 5 hükümet kovdular. İki başkan hükümet binasının çatısından helikopterle Miami’ye kaçtı. Bir helikopteri çatıdan yükselirken görmüştüm. “Çeksene” dedi Fabian. Yan odada kalan anarşist yönetmen arkadaşım. “Sen çek” dedim ona. İkimiz de çeke-medik. Kucağımızda bizim bira şişelerimizden vardı.

²⁸ MNLM: Movimento Nacional de Luta pela Moradia – <http://mnlmsm.blogspot.com.tr/>.

Ağızlarından paçavralar sarkıyordu. Sonra birilerinden buluruz dedik. Biz daha çok helikopter yerine yakınlarımızdaki polis yüzlerini seyretmeye çalıştık. Tavsiye ederim başkan kaçarken polislerinin yüzleri güzel oluyor, mora çalıyor... O duvarı anlatıyordum. Herkesin yazı yazdığı duvarı. Ben hiç yazmadım. Yazım çok çirkindir. Mesela o duvara yazsam, önce büyük harflerle başlar sonra sonunu sığdıramam filan. “Barikatçı geçi” filan gibi olur. Bu yüzden 13 yaşından beri konuşmaları ben yaparım. Gerçekten insanın yazısından karakteri ortaya çıkıyor galiba. Bir kere yine ucuz pizza ya da bira almaya gittiğimde birileri yazıyor, diğerleri kenara oturmuş onların yazısının bitmesini bekliyorlardı. Yeniden yazacaklardı.

“Neden bizde hiç olmuyor?” diye soruyorlardı bana, ya da ne zaman olacak diye. Arjantin’i anlatıyordum. Orada da kimse beklemiyordu, hele solcular, her gün bunu söyleseler bile hiç. Sonra 8 günde 5 hükümet kovdular diyordum. İsyen her şeyden daha yaratıcıdır diyordum. Bir de benim kendime sorduklarım vardı. Neden bizde pek esprili sloganlar yok diye. İsyen bekliyorlarmış aslında. Birçok ülkeden yaratıcıydı sokaklar. Bu arada yazıya ara verdim. Biraz gaz yedik geldik. Sloganları sildiler zaten sokakta ama ben daha çok, küfürlü diye bizimkilerin sildiklerine takılıyordum. Bir başka sansür değil miydi bu ve çok erkekçe? Cinsiyetçi mi? Ama polisin olmadığı 17 günde Taksim’de hiç taciz olmadı. Başbakan bir ara ağzından kaçırıldı. “Bana ve aileme küfür ettiler” dedi. Hiç, mesela katil dediler filan diye şikâyet ettiğini duymadım. O surat hali hoşuma gidiyor herhalde.

Bolivya’da yaşayan hemen hemen 5 milyon insan varken, 500 bin kişi La Paz’da meydana ele geçirmişti. Meclis kabul ettikleri yasayı resmi başkent Sucre’ye gö-

türmek istiyordu ama dışarı çıkamıyordu. Ülkedeki doğal gazı satmak istiyorlardı. Bir önce bu meydanda 65 kişiyi vurmuşlardı. Bu da resmi rakamdı. Ne biliyim canım Reyhanlı'da ölenler gibi bir sayı idi. Hiçbir zaman resmi rakamlara inanılmaz zaten. Enflasyon rakamlarına inanan oluyor mu mesela ya da seçim vaatlerine. Bunu herkes bilir. Bayağı bir insan ölmüştü işte. Maden işçisi Oliveio ile takılıyorduk. Maden sendikasıdan onun yanında takıl demişlerdi. Cebinde küçük dinamit lokumları taşıyordu. Onların nasıl patladığını çekmek istediğimi söylemiştim. İlla ki tanımlamak gerekirse bilimsel bir merak denilebilirdi benimkisine. Olivio tecrübeli bir madenciydi. Yer altında da kayaları havaya uçurmaktı işi. Meclisin önünde kum torbalarının arkasında otomatik tüfekleriyle siper almış askerler, polisler, ateş açarsa küçük dinamit lokumlarıyla harekete geçiyordu. Daha önceden biliyordum, tek eliyle kibriti yakıyor ve fitili tutuşturuyordu. Çok rahat görünüyordu, her zaman. Atmadan önce, parmaklarını kullanmadan keskin ısıklar çalıyor, arkadaşlarını uyarıyordu. Zor bir işi vardı. Yok, buradakini demiyorum yeraltındakini. Uzun tünellerde metrelerce yerin dibine indikten sonra, tahta çarmıkla inilen kuyulara sarkıyorlardı. Ben inerken, eğer ipin koptuğunu duyarsan bacaklarını aç duvarlara yapış, biz seni alırız demişlerdi. Çarmığın üçüncü, dördüncü dönüşünden sonra vazgeçmiştim. Çünkü hep ip kopuyor gibi geliyordu. Yapamayacağım şeylere ilişkin endişelenmek gibi bir yöntemim vardı. Onu uyguluyordum. Olivio'nun yanında da öyle yapıyordum. Kum torbalarının arkasındakilerin ateş edecek olmalarına aldırımıyordum ya da bir öncesinde 65 kişi öldürmüş olmalarına...

2006 yılında Hindistan'da AVM yapmak için 30-40 bin küçük esnafın dükkanlarını, tezgahlarını ortadan kaldırmak istediklerinde sokakları günlerce yaktı insanlar. Neoliberalizme karşı doğrudan bir mekan isyanıydı bu.

Yunanistan'ın artık neredeyse gündeliğe düşen grevlerinin, direnişlerinin, isyanlarının Avrupa Futbol Şampiyonası ve Olimpiyatların ardından iyice yükselmesi de tesadüf değildi. “Brezilya’da en gelişmiş spor basketboldur diyordu” bir yazar, “Futbol spor değil, dindir” diyordu. Dünya Kupası için 16 milyar Real harcadılar. Yoksulların gecekondularını yıkmak, orta sınıf mahalleleri yerine otel ve AVM’ler yapmak pahalı şeylerdi.

Mekanlar kendilerini koruyor. Şehirlerin sokakları yağmur kokmuyorsa isyan yakındır demek gerekiyor artık. Evinizin önünden akıyor isyan...

MEKAN İSYANI

Gezi tam anlamıyla, hemen aynı zamanda gelişen Brezilya isyanı ile birlikte bir Mekan-Kimlik-Ekoloji isyanıydı. Bana göre bundan sonra en azından uzun bir dönem dünyada ki bütün isyanlar, bu eksende gelişecek. Henüz İsyandan yaklaşık üç hafta önce, 9 Mayıs’ta Özgür Gündem’de “Direniş ve Mekan” diye yazmıştım;

Castells, ‘meydanlar, anıtlar ve anıtsal yapıları, ideolojik yapının taşıyıcılığını yapıyor’ diye tanımlarken, aksine bir meydanın, yılda bir kere de olsa ele geçiriliyor olmasının, o ideolojiyi kırmak olduğunu da söylemek istiyordu mutlaka. Çok şükür ki 1 Mayıs İşçi Bayramı’nı Taksim Meydanı’nda kutlanmasını engellemek isteyerek, her geçen gün manasızlaştırılmış sokaklarımıza yine direniş ruhu katan hükümet oldu. Ortasındaki koca bir çukurla, karnı deşilerek yok edilmek istenen Taksim Meydanı, yine bir arzu nesnesi olarak, direnişin merkezi halini alıyor.

Lefebvre ise 1968 eylemlerindeki barikatları, okul işgallerini mekansallığa işaret eden bir şey olarak tanımlarken, tam anlamıyla 1 Mayıs meydanı

olarak Taksim'i anlatıyordu. Barikatlar ve direniş, kendine mekan yarattığında siz artık mekanın ele geçirilmesinden mutlak olarak etkilenirsiniz. Uzun süre iktidar olmanın sersemleştirdiği, herhangi bir hükümetin kavrayamadığı tam olarak budur. Sizi oradan alaşağı edebilmek için mutlak olarak meclis binalarının, resmi konutlarınızın, ordularınızın sevk ve idare merkezlerinin, radyo ve televizyon istasyonlarının ele geçirilmesine gerek yoktur. Direnişin yarattığı mekan üzerine yürüyen mücadele, her şeyi belirler. Bir bakmışsınız kendinizi her şeye muktedir hissettiğiniz mekanınız, parlamento ya da başkanlık, başbakanlık binanız, dışarıdan kapısı kilitlendiğinde hapsedildiğiniz kafese döner. Nasıl ki Mısır'da Tahrir Meydanı yıktıysa kokuşmuş Mübarek rejimini, ya da Yunanistan'da Albaylar cuntasını Politeknik Üniversitesi işgali kovduysa, Taksim Meydanı da direniş mekanı olarak, simgesel bir iktidarkovar halini almıştır artık.

Bu nedenle Taksim'e çıkmayı ideolojik olarak nitelendirenler tabii ki çok haklıdırlar. Mekan ideolojinin elle tutulur halidir ve belki de onu metafizik halinden tek kalıcı gerçeğe dönüştürebilen durumundadır. İronik bir benzetme olsun diye tanımlarsam "katı olan her şeyin buharlaştığı" dünyada, buharlaşmış ideolojinin katılaşmış halidir mekan. Bu yüzden kentin ana artellerinde yer alan finans kuleleri tam anlamıyla neo-liberalizmin simgesel yapılarıdır. Ortaçağ'ın etrafı hendeklerle çevrili kale surları yerine, kamera hendekleriyle korunan camdan penisleri andıran kuleler, neoliberalizmin ana taşıyıcısı, finans kapitalin görkemli merkezleridir. Bütün feodal şatolar gibi duvarların yüksekliği, asıl olarak dışarıdan gelen düşmanlara değil kendi halkına karşı inşa edilmiş olmasıdır. Finans kulelerin yüksekliği de iktidarlara ulaşamayacağımız duygusu yaratmasıdır."

Çok yakın bir süre sonra, üç hafta sonra, Taksim, iktidarkovar bir meydan olduğunu açıkça gösterdi. Ancak bu “iktidarkovar”lığı sadece bir hükümetin devrilmesi anlamında kullanmıyorum. Bir direniş mekanı olarak ele geçen Taksim, tam anlamıyla bir başka, demokrasi ve özgürlük biçimi olarak, iktidarkovar meydandı. Etrafı bugüne kadar görülmemiş bir kolektif çalışmayla inşa edilen barikatlarla korunmuş ama sınırlanmamış “Gezi”, kendi toprağında isyanın bir başka dünyasını yaşıyordu. Yaşadığımız karikatür demokraside, 4-5 yılda oy atmaya gittiğinizde, pusulaya mühür basıp, aman diğer tarafa bulaşmasın diye itinalı bir şekilde katladığınız, bir kez daha katladığınız ve sonra eve dönüp, televizyonun karşısına geçip kimin kazanacağını seyrettiğiniz ve sonraki 5 yılda yine televizyon seyrettiğiniz şeyin aslında bir demokrasi değil, kağıt katlama sanatı Origamiden başka hiçbir şey olduğunu açıkça gösterdi. Ayrıca gezinin sınırları, barikatlarla sınırlanmıyor, aksine her barikat başka bir sokağı, hatta şehirleri kendi içine katıyordu. Bu anlamda da her barikat aslında ‘yeni bir mekan inşasının’ başlangıç noktasıydı. Ankara, İzmir, özellikle Antakya, Gazi mahallesi, Ataşehir, Kadıköy ve saymadığım bir sürü yer, 81 ilin 80’inde bu barikatların var olan ya da meşru kılan gücüyle “Yeni bir mekan” inşa ettiler. Bu durum aslında benim bir sürü isyanda rastladığım yaratıcı sloganlara neden burada rastlayamadığım sorusunu da çözdü. İsyân bekliyordu sokak. Barikatların arkasında, daha doğrusu etkisinde sokaklar belki de dünya da gördüğüm en çarpıcı, esprili kelimeleriyle isyanın düşünsel gücünü sergiledi.

Bir kitap çıkartacak kadar çok olan –nitekim bir çok bunu yazan kitapta çıktı– bu “İsyân Kelimeleri”nden tanık olduğum bir tanesi şöyleydi; Taksim meydanına ilk girildiğinde kaçamayan polis otoları, yılların biriktirdiği

enerji ile parçalanırken, Gezi Parkı'nın içine hiçbir sivilin park edemeyeceği bir yere park edilmiş, boş sivil otoları birkaç kişi tahrip etmeye kalktığında, "Sivil otolara bir şey yapmayın" diye bağırانlar olmuştu. Daha sonra tekrar oraya döndüğümüzde, O otolar da polis otolarının benzeri akıbete uğramıştı. Biri, devrilmiş bir sivil otonun kenarına yazmıştı; "Park Cezası".

Beşiktaş-Çarşı'nın yanında diğer taraftar gruplarının da çok kalabalık olarak isyana dahil olması, daha doğrusu, belki de direnişi halk isyanına çeviren dinamik olarak katılmasının başlangıcı, yine bu "Mekan ve Kimlik" üzerindendi. Bir yandan Galatasaray adasının satışı, Fenerbahçe burnunun satışı ayrıca hepsinden öte, gittikçe baskılanan kimliklerini koruyorlardı ve bunu, neoliberal politikalarla dağıtılmış toplumsal örgütlenmelerin yokluğunda, uçurumdan düşerken, son tutundukları ağaç daıyla, taraftarlık renkleriyle gerçekleştirdi.

Kimlik denildiğinde, uzun yılların mücadelesi ile kendisini yeniden diriltten Kürt kimliğinin ve yine "Özgürlük-Eşitlik" mücadelesinin içinde her zaman bir dinamik olan, bu topraklarda neredeyse tüm zamanlarda, en fazla baskıya maruz kalmış, Alevi kimliğinin akla gelmesi çok normaldi. Bunu direniş sırasında sokakta, 15-16 yaşında bir Kürt gencine; "Niye buradasın?" diye soran arkadaşımın aldığı cevap çok güzel açıklıyordu aslında; "Niye mi? Ben Kürdüm..." Öte yandan yine Gezi eylemleri ile doğrudan yaşamlarını yitirenlerin hepsinin Alevi olması da bir tesadüf değildi. İsyanı bir orta sınıf isyanı olarak tanımlayanlar, isyana doğrudan katılan, geleceköndü gençlerini hiç hesaba katmıyorlardı. Daha da kötüsü, İstanbul'da Gazi mahallesi, Nurtepe, Okmeydanı, Gülsuyu, Ankara için Tuzluçayır, Antakya için Harbiye diye saydığınızda ise "Oralar zaten Alevi" diyerek onların aslında hem kimlik isyanında olduklarını ka-

bul ediyor ama, öte yandan, her zaman isyan denkleminde gördükleri için Alevileri yok sayıyordu. Onlara göre “zaten Alevi” olduklarından, isyanda olmak zorundaydılar ve ama garip olarak, Alevi olarak katıldıklarından isyanda yok sayılmalıydılar. Aslında katılmayanlar da yine “Kimlik”e ilişkin katılmadı. Bir yanda Arundhati Roy’un²⁹ Hindistan için kayıkçı dövüşü diye tanımladığı, Hindu ve Müslümanlar arasında, her seçim öncesi ortaya çıkan, paradoksal olarak kimsenin kazanmadığı ya da kim kazansa da bizim kaybettiğimiz biçimin benzeri son cumhurbaşkanlığı seçimi ve ardından diğer seçimlerde yaşanmıştı. Bir yanda Ahmet Necdet Sezer, Elegan, Smokinli bir Cumhurbaşkanı, öte yanda tornacı çocuğu, eşi başörtülü Abdullah Gül arasında, simgesel bir kimlik çekişmesinin sonucuydu söz konusu olan. İsyana katılmayanlar da kendini bu kimlik ile tanımlayanlardı. Bu durumun bir başka biçimi olarak Brezilya’da

²⁹ “Bence neo-liberalizm ile milliyetçilik arasında da ilginç bir ilişki var. Neo-liberalizmle bir noktadan işe başlayıp daha sonra başka bir noktada milliyetçiliği işin içine dâhil ediyorlar, öyle değil mi?” Yarın tam da bu konu hakkında konuşacağım. Çünkü Hindistan’a bakacak olursanız Hindistan 1989 yılına kadar Bağlantısızlar Hareketi’nin merkezi durumundaydı. Berlin Duvarı’nın yıkıldığı ve Sovyetler Birliği’nin ortadan kalktığı andan sonra Hindistan benim “Tam Bağlantılı” hareket dediğim ülkelerin içine girdi. ABD ve İsrail ile doğal müttefik olduğunu söylemeye başladı. Ve inanılmazdır ki 1990’da o zaman Maliye Bakanı olan şimdiki başbakanın serbestleştirme yasalarını çıkardığı; piyasayı serbestleştiren, özelleştirmelerin önünü açan, emek piyasasını değiştiren yasaları çıkardığı ile tam olarak aynı zamanda, sağcı Hindu partisi de Müslüman tapınğını yıkmaya, Hindistan’ın bir Hindu ulusu olduğunu söylemeye başladı. Sanki sarkaç gibi bunlar birlikte salınmaya başladılar. İşte ben bu ikisini “Hindistan’ın Birliği ve İlerlemesi” olarak adlandırıyorum. Sanki seçimlerde birbirleriyle kavga eder gibi görünüyorlar ama bu bir kayıkçı dövüşü. Ciddi bir şey değil. Aslında birlikte hareket ediyorlar.

Bkz. Metin Yeğin-Arundhati Roy ile söyleşi. -<http://www.senedika.org/2008/01/arundhati-royla-soylesi/>

kendisini eski bir şehir gerillası, “Solcu” devlet başkanı Dilma ile özdeşleştiren “Sol” hareketlerin isyana bir süre dahil olmaması ya da hatta karşı olması da benzer bir kimlik meselesidir.³⁰

Burada Mekan-Kimlik isyanının olması durumunun en önemli ayırımı, bugüne kadar görülmemiş, başka bir ittifakın söz konusu olmasıdır. Bu Brezilya’da İsyandan 2 yıl önce, 1 yıl önce katıldığımız toplantılarda, her zaman karşımıza çıkıyordu. Bir yanda Marx’ın proletarya tanımını çağrıştıran yaralarından berelerinden anlaşılan gecekonducular, evsiz hareketleri, onlarla birlikte dünya kupası nedeniyle en az 30-40 yıldır yaşadıkları topraklardan kovulacak olan orta sınıf aileler ve hatta kendi bahçe içindeki villalarından atılıp, çok muhtemel kamera hendekli sitelere savrulacak, üst alt sınıf bir araya geliyor ve Dünya Kupası finallerine Brezilya’da yapılmasına karşı direniş örgütlüyordu. Garipti. Neredeyse bütün toplumsal sınıf ve katmanlar, futbol terimiyle çimlerin altına gömülecekti. Yine Marx’ın anlattığı İskoçya’da ki sürek avlarının, geyiklerin kapı dışarı ettiği, topraksızlaştırılan köylüleri gibi burada da futbol topu insanları “auta” yolluyordu. Futbolcular, her şeye kadir hakemler, her şeyi bilen futbol yorumcuları ve seyirciler için inşa edilmiş, stadyumlar, oteller, alışveriş merkezlerine karşı neredeyse bütünsel bir direnişti bu. Belki de burjuva devriminden beri bu kadar geniş kapsamlı ve karmaşık bir direniş yoktu denilebilir.

Ancak bütün bu durumun, “Mekan-Kimlik-Ekoloji” isyanının, sınıfsal bağı yok kesinlikle denilemez. Öncelikle bu durumu ortaya çıkaran, zaten Neoliberal politikalar. Son 20 yıldır ve kesinlikle son 10 yıldır, bütün

³⁰ Gezi’den sonra AKP’lilerin gezi sloganını değiştirerek “Her yer Tayyip, Her yer Erdoğan” olarak atması da çok ilginçtir. Bu isyanı ve dolayısıyla iktidarın çatışmasının “Mekan-Kimlik” karakterini özetler.

dünyada kapitalizmin yaptığı neredeyse tek şey, Yeni kent inşası, Neoliberal kent inşasıdır. Bu, bütün dünya için geçerlidir. Neoliberal kent inşası, bu kent için yol, köprü, viyadük, bu inşanın ihtiyacı olan enerji ve bütünüyle doğa talanı... Burada ilginç olan, artık bütün bunların kapitalizmin “somut” bir ihtiyacı için değil, doğrudan kendisi için, ihtiyacı olmasıdır. Yani artık “Yeni kent”i, “Yeni kent” olsun diye inşa etmektedir. İstanbul üzerinden çok kabaca anlatırsak, Birinci Köprü otomotiv sanayi için, ikinci köprü meta akışının hızlanması için inşa edildi. Ancak üçüncü köprü sadece kendi için inşa edilmektedir. Yani o köprüden kimse geçmeyecek bile olsa, kapitalizmin kendi için inşa edilmelidir.³¹ Yeni İstanbul’daki devasa binalarda, lüks sitelerde kimse oturmayacak, kimse oraları satın almayacak, alamayacak bile olsa, inşa edilmek zorundadır. Çünkü kapitalizmin tek ürettiği, Neoliberal kent inşasıdır. Finans kapital, elinde gittikçe daha sanallaşan parasının belki de tek, gerçek dünya ile bağlantısını, bu inşaat temelleriyle kurabilmektedir.

Neoliberalizmin üretim dışı ekonomisinin, en çarpıcı anlatımına Arjantin’de rastladım. 2001 isyan günlerinden hemen önce, bir Arjantinli profesör arkadaşın arabasıyla giderken, kırmızı ışıktaki durduğumuzda, iki kişi cam siliyor, iki kişi kola satıyor, üç kişi börek satıyor, bir kişi havaya lobut atıyor bir diğeri alev yutuyordu. Orayı geçip bir diğer kırmızı ışığa geldiğimizde, bu sefer üç kişi cam siliyor, iki kişi börek satıyor, bir kişi alev yutuyor, iki kişi havaya lobut atıyordu. Bu ışıktaki Arjantinli arkadaş söyledi; “Arjantin hükümeti işsizliğe karşı çare bulmuş, trafik lambalarını artıracaklarmış...” Neoliberal

³¹ Bu durum Merve’nin 3. Köprüye ilişkin yaptığı tez çalışması sırasında daha çok dikkatimizi çekti. Her ne kadar kapitalizmin irrasyonel olduğunu bilseniz bile yine de onların perspektifinden de olsa bir mantık arıyor insan.

politikaların özetidir bu. Neoliberalizm aslında üretim dışıdır, üretmez. Hep üretirmiş gibi yapar.

ÖĞRENCİ*

Neoliberalizm o kadar çok şeyi değiştirdi ki. Çalışma saatleri, güvencesizlik, özelleştirme ve hatta şimdi kenti yıkıyor, neoliberal bir kent inşa ediyor. Tabii bu hep çift yönlü bir şeydi. Her seferinde yeniden kendini inşa ediyor. İşte bütün bu değişimlerden daha doğrusu yıkımlardan öğrenci de nasibini aldı. Öğrenci başka bir kategoride tanımlanmalı. Öğrenci “Kapı eşliğinde bekliyor” artık. Koca bir bekleme odası bana göre üniversiteler, yüksek okullar, master, doktora ve ne biliyim sertifika programları, birbiri üstüne sınavlar... Bunların hepsi öncelikle bir duygu olarak, “kapı eşliğinde bekleme” duygusu. Bir türlü dahil olunamıyor oyuna. Dış hekimi odalarında beklerken sıkıntıdan okunan tarihi geçmiş dergiler gibi, habire eğitimin bir başka merhalesinde oyalanıp duranlar kütlesi ortaya çıktı. Kütle kelimesi ağzımdan kaçmadı, bilinçli olarak kullanıyorum. Birbirine geçmiş ama birbiri ile ilişkisiz manasında. Eh tabii neoliberalizme dahil olmak iyi bir şey mi derseniz, o anlamda değil bu. Neoliberalizme zaten dahil “öğrenci” ama bir türlü ben de oynuyorum diyemiyor ve böyle giderse uzun süre de oynayamayacak.

Bu, politik bir aktör olarak rol almıyor manasında da değil. Henüz o noktaya varmadan, öncelikle öğrenci olmaktan kurtulamıyor bir türlü. Neoliberalizm ile üretim

* İşte doğrudan bu sınıfsal durumun ortaya çıkardığı ve isyanın dinamini oluşturan “Öğrenci”nin yeni karakterini, yine isyandan bir hafta önce benle Spot Dergisi için Bekir Avcı tarafından yapılan bir röportajda konuşmuştuk.

dışına düşen o kadar çok alan var ki, buraya dahil olabilecek olanlar, klasik eğitimde bu nedenle yetiştiriliyor olanlar bu alanlar daraldığından o kadar az emiliyor ki, herkes işsiz olarak görünmektense, öğrenci olarak görünüp koca bekleme odasında kendisini rahat hissediyor. İşsizim diyemediği için bu kadar çok master yapan, doktora yapan öğrenci var.³²

- Bu dünyanın bütün ülkelerinde benzer mi gelişti?

Neoliberalizm daha önce de söylediğim gibi bütünsel olarak üretimi (!) de yeniden tanımlar. Bu bütün dünya ülkelerinde de benzerdi. Brezilya’da metro çıkışlarında yüzlerce ayaklı ilan karşılıyordu sizi. İnternet bir real, cafe 0.50 real... Yüzlerce insan çalışıyordu! Bazısının elinde çanlar, palyaçolar, iskambil kartı figürleri, azizler... Metrodan çıkan biri görececek internetin saati 1 real-1 lira olan bir yere gidecek, orası para kazanacak, onlara ödeyecek. Çok muhtemel bu çalışanlar (!) arasında başka bir ilişki biçimi de doğuyordu. Fabrikada çalışan klasik işçilerin bantta ilerleyen iki ürün arasında birkaç kelime ile devam eden muhabbeti, burada iki metro gelişi, ellerdeki çan seslerinin eşliğinde ya da arada bir bağırıcıları için bazen daha kısık sesle ve başka bir tonda süren bir muhabbeti. Bu çalışan ayaklı ilanlar arasında kavgalar, arkadaşlıklar ve belki aşklar oluyordu.³³ Bütün bunlar hayatımızı, elimizden sürekli uçup giden zamanımızı çalmaktan başka bir şey değil mi ve hayat mı bu, bekleme odalarında tarihi geçmiş dersleri okumak?

³² Panellerde konuşurken bunu söylediğimde, mutlaka en az 4-5 kişi birbirine bakarak gülüyordu. Çok yaygın bir durumdu bu çünkü.

³³ Metro çıkışındaki ayaklı ilanlar arasında en çok telefon hattı ilanı dağıtan koca burunlu palyaço ile internet 0.50 real Maça kızı arasında bir aşk kurgusu yapıyordum. Ahmet Kaya’nın iki şarkısı Tezgahtar Nebahat ile Bahtiyar’ ı birbirine yakıştırdığım gibi bir duyuydu bu.

İsyandan önce öğrenciler için “Böyle bir şey olabileceğini düşünebiliyor musunuz?” diye sormuşlardı. “Neden olmasın?” demiştim. “Bekleme odaları sıkıcıdır ve pencereleri, kapıları kırılmaya çok müsaittir. Yunanistan’da isyanın dinamiği öğrencilerdi. Her kesimi birbirine bağlayan üniversite öğrenci hareketleridir. Tabii ki bu Avrupa’nın tek özelleşmemiş üniversitesine sahip olduğundan ve faşist cuntayı kovanların Politeknik üniversitesi olduğundandır. Yunanistan’da bizdeki gibi cunta kenara çekilip resim yapmadı, kovuldu. Ancak dünyanın en kanlı, en uzun diktatörlüklerden birinin yaşandığı Şili’de öğrenciler yine ayakta ve tam bizimkine benzeyen bir duruma isyan ediyor.³⁴ Bunun için çok şükür ki insan fizik kurallarına tabi değildir. Bir taraftan itilince her zaman öbür tarafa gitmez ve öğrencilik hala insanın kısmen de olsa düşünebilme zamanına sahip olabildiği yerlerdir. Ben size sormalıyım sıkılmadınız mı bekleme odalarından?”.

Ve bugün gösterdi ki gerçekten sıkılmışlar... Ne güzel şey isyan...³⁵

İsyanın sınıfsal durumunu tanımlarken yine “Free-lence” çalışanlara mutlaka değinmek gerekmektedir. Giysilerinden, kültürel durumlarından, konuşmalarından

³⁴ Şili’de devlet üniversitesinde mesela hukuk okuyorsanız, her ay, en az 1000 dolar ödemek zorundasınız ve bunu 12 ay ödemek durumundasınız. Hem de devlet üniversitesinde. Orada neoliberalizm, dünyada ilk kez, 1973 yılında, Pinochet diktatörlüğü ile uygulanmaya başladı.

³⁵ 1980’li yıllarda Türkiye’de üniversite bitirmek hemen hemen bir iş sahibi olmak manasına geliyordu. “Okumuş adam” olunuyordu. O yıllarda, mezunların en fazla yüzde 30’u işsiz kalırken, bugün yüzde 80’e varan bir işsizlik söz konusudur. Sadece bu sayılar bile “öğrenci” olma durumunun mutlaka yeniden tanımlanmasının zorunluluğunu göstermektedir. İsyın günlerinin hemen ardından bir muhabbetimizde, Fuat Ercan bu durumu hatırlatmıştı.

ya da sosyal medyayı çok kullanmalarından dolayı, dışarıdan sadece orta sınıf olarak görünen ve bu yüzden de isyanın içinde hiç bulunmayan ya da kenarından geçen “analistlerin”, orta sınıf isyanı diye tanımlamasına yol açanlar, “Freelence” çalışanlar, daha doğrusu güvence-siz işçilerdir. Normal bir iş gününde, kapitalistlere en fazla iş kaybı “enformal” direnişlerle verilir. Bu, her zaman, özellikle son yıllarda, sendikaların grev yapmasından, direnişinden doğan iş kaybından çok daha fazladır. Yani 8 saatlik bir iş gününde, MSN’e girmek, Facebook’a takılmak bu tür direniştir. Mutlaka bilgisayar başında olmak da gerekmez. Sokağı seyretmek, bir diğer işçiyle muhabbet etmek ve hatta tuvalete gidip uzun süreler harcamak bile, bu “enformal” direnişe dahildir. Yine hatta tuvalette uzun kalmayı, “iş kaybını” engellemek için Japonlar, bir tuvalet alarmı da yapmışlardır ki mutlaka bütün diğer yaptıkları gibi uzaktan kumandalıdır.

Tuvalet Takip Sistemi.

İstanbul’dan bir matbaa işçisi

Zeki Triko’dan bir işçi kardeşimizin, fabrikada işçilerin tuvaleti kullanma haklarının günde iki kez ile sınırlandırıldığını yazan bir mektubunu ÜİDER’in internet sitesinde okumuştum. Aradan bir iki hafta geçmişti ki basına benzer haberler yansımaya başladı. Bu haberlerin ardından, patronların fabrikalarında uyguladıkları tuvalet takip sistemi ile ne kadar kâra geçtikleri ve yapılanların yasal olup olmadığı konuşulur oldu.

Birçok işçinin çok iyi bildiği gibi tuvalet takip sistemi, tuvalet kapılarına takılan bir cihaz ile sağlanıyor. Cihaza kart okutma veya parmak basma yoluyla işçilerin tuvaleti günde kaç kez kullandıkları tespit ediliyor. Bu sistemi halen 132 büyük işyeri

uyguluyor; üretenler ve uygulayanlar, cihaz sayesinde işçilerin işten kaytarmasının önüne geçildiğini ve bunun zorunlu olduğunu savunuyorlar. Böylece çalışkan işçi ile kaytaran işçi hem tespit hem de ayırt ediliyormuş. Cihaz sayesinde üretimin arttığı, disiplinin sağlandığı iddia ediliyor. Tuvaleti fazla kullanan işçinin ücretinden de kesinti yapılıyor. Patronlar Çin ile rekabet edebilmek, işçilerin kaytarmasına engel olmak bahanesiyle tuvalet takip sisteminin faydalarından dem vuruyorlar.³⁶

İşte³⁷ Freelence evde çalışanlar, bütün bunların hiçbirini yapamaz. Çünkü sadece çalıştıkları saf zamanın ücretini alabilirler. Yıllık tatiller, hafta sonu izinleri ya da 8 saatlik mesai saatleri filan yoktur ve hatta fabrikada, ofiste patronun ödediği elektrik parasını bile kendileri öder. Neoliberal politikaların yaygın bir şekilde ortaya çıkardığı, bu güvencesiz çalışmanın mağdurları “freelence” çalışanlar yine bu isyanların açık sınıfsal bağlarını yansıtan temel dinamikleriydi.

İsyanı ve katılanları tanımlarken, yine dışarıdan-pencereden bakanların, isyanı, orta sınıfa hasredip, bir yandan yoksulların katılmadığını, yani gerçek bir isyanın temel aktörlerinden yoksun olduğunu, öte yandan yoksulların zaten “cahil” oldukları için hala yerinde oturduklarını söylemelerinin nedeni, “yeni işçi sınıfını” orada seçmemeleridir. Yeni işçi sınıfı, beyefendi görünümlü plaza işçileri, kravatlı, üniversite mezunu, yabancı dil bilen “Call center” çalışanları, uzun saçlı dövme motorlu kuryeler, yemek servisleri, McDonald’s çalışanları, dışarıdan bakıldığında her ne kadar başka görünüyorsa da belki teorik bulmayacağınız bir deyimle de olsa bal gibi

³⁶ http://uidder.org/tuvalet_takip_sistemi.htm

³⁷ Bu buluş aslında yeni gibi geliyor ama Charlie Chaplin’in harika filmi “Modern Zamanlar”da bu vardı ve çok muhtemel o yıllarda bu “enformel” direniş bir başka yöntemle engellenmeye çalışılıyordu.

işçi sınıfıdır. Farklı farklı yerlerde, çeşitli isimler altında, güvencesiz ve esnek çalışan, klasik işçi örgütlenmelerinde, hiçbir zaman bulunmayan ve bunu gerçekleştirilmesi de mümkün olmayanların, kelimenin tam anlamıyla neredeyse bütün halkın kimlik mücadelesidir.

Bu bir araya gelme nedeni olanı kimlik isyanı, yukarıda değindiğimiz Alevi ve Kürt kimliği ile sınırlı değildir ve hatta merkezinde de bu yoktur. Kimlik, Teoliberal³⁸ hükümetin, günlük yaşantımıza bile doğrudan müdahale ettiği, sınıf öğretmeni tavrına karşı –sözüm öğretmenlerden dışarı!- bir kimlik mücadelesidir aynı zamanda. “İçki içme”, “Üç çocuk doğur”, “Kürtaj yapma”, “Sigara içme”, “Sezaryenle doğurma”, “Tam buğday ekmeği ye” gibi her gün televizyondan yediğimiz “fırça”dan³⁹ bıkan bir isyandır bu. Bu yüzden Kadın ve LGBT kimliği, kendi renkliliklerin etkisini de göz ardı etmeden denilebilir ki, isyanın en karakteristik taraflarından biri olarak öne çıkmıştır. İsyanı başka yapan, mesela LGBT yürüyüşüne neredeyse 50.000 kişiyi bir şekilde dahil eden, isyanın bu radikal kimlik mücadelesi olmasıdır. Doğrudan yaşam biçimini koruma direnişidir bu. Duvarlarda çok güzel vurgulandığı gibi; “O son birayı yasaklamayacaktın Tayyip...”

³⁸ Teoliberal tanımı, Nikaragua devriminin kültür bakanı, devrimci Hristiyan Ernesto Cardenal’ın İstanbul’daki söyleşisi sırasında, çevirmenin yanlışlıkla doğurduğu bir terimdir. Cardenal devrimci bir teolog olduğundan, teolojiden ve neoliberalizme karşı mücadeleden söz ederken, çevirmen bunu yanlışlıkla, “Teoliberalizm” diye çevirdi. AKP hükümetini bu kadar iyi tanımlayan, bir başka kelime de yoktur.

³⁹ İsyanın ilk günlerinde, Rıdvan Turan’la konuşurken, isyanda kimliği özetleyen bir cümlesiydi bu. Buna benzer tanımlamayı, çatışmalar sırasında birçok insandan da duydum.

Sonuç olarak, tabii ki şimdilik, Haziran isyanı bu üç ağaç üzerinden çıktı; Mekan, Kimlik, Ekoloji ve tam anlamıyla bir halk isyanıydı. Halk kim miydi? “Köydeki herkes... Ağalar ve Köpekleri dışında...”⁴⁰

OLMAK İSTEDİĞİM HER ŞEY*

Bir filmde vardı. Toplama kampında kalan babası, kıza söylemişti; ‘Toplama kampları, zihinsel bir samimiyet-yakınlaşma biçimini yok ediyordu. Yerine, geriye, sadece ölüm kalıyordu.’ Bugünün şehirleri bu duyguyu, samimiyeti tamamen ortadan kaldırıyor, aynı toplama kampları gibi. Bütün ilişki sadece tüketim üzerinden ve hatta sevişmeler de, bir tüketim biçimine dönüşüyor. Cambridge’de, Cuma ve Cumartesi günleri herkesin bildiği gibi sevişme günleriydi. Bütün hafta boyunca işyerine ya da okula amade olmak zorunda kalmak aynı zamanda bu hafta sonunu eğlenmeye ayırmak zorunda kılıyordu herkesi. Burada söylemek istediğim sadece tek gecelik ilişkilere özgü değildi. Uzun süre birlikte olan ya da evli olanlar için de, kentte bütün belirlenen diğer günler gibi, Cuma ya da cumartesinin de belirlenen sevişme günleri olmasıydı! Bu en doğal şeyin bile takvimleştirilmesinin nedeni, toplama kampının yani bugünkü kentin, zihinlerden yok ettiği bir yakınlaşma biçimi değil mi? Böyle bir yakınlaşma biçimi, samimiyet yoksunu yaşam, zerreğine kadar saatlere ve biçimlere bölünmüş ve programa sığdırılmış bir şeye dönüşüyordu.

⁴⁰ Ali Topuz anlatıyordu. “Küçükken bir şey yaptığımda, babaanne ‘Oğlum yapma halk ne der, halk ne der’ diyordu. Bir gün ‘Babaanne halk ne?’ diye sordum. ‘Halk mı? Köydeki herkes... Ağalar ve köpekleri dışında...’ dedi.”

* *This must be the place*: Paolo Sorrentino-2011; Türkçe adı: Olmak İstedğim Herşey.

Köyden Kente Göç Efsanesi

“Sadece 27 kilometrelik eninde bir şeride Türkiye’nin bir ucundan bir ucuna kadar evler yapılırsa herkesin bahçe içinde evi olur” önerisi ya da kısaca diğer adıyla Eko-Kent! Sanki hiç gerçekleştirilemeyecek bir şey, yani imkânsız sanılıyor. Bu düşüncenin hatası da burada zaten. Sadece bugün için imkânlı olanı düşünmek. Bu yüzden bir sürü arkadaş “senin dediklerin doğru ama ütopya” diyorlardı. Aslında farkında olmadıkları, şu anda yaşadığımız şeyin bir distopya olduğu.

Bu savunduğumuz düşüncenin çok büyük-radikal bir değişiklik olduğu ve bu yüzden gerçekleşmeyeceği üzerinde duralım. Öncelikle bugün toplumu alt-üst eden bir değişiklik zaten yaşanıyor. Bu büyük ama önerinin tersine, imha edici bir göç, herkesin düşünsel olarak sıradanlaştırdığı “Köyden kente göç” çok hızlı bir şekilde devam etmekte. Mesela İstanbul nüfusu sadece son 4 yılda 1 mliyondan fazla arttı.⁴¹ Kırsal alan tamamen boşalmaya başladı. Küçük köylülük neredeyse tamamıyla ortadan kalktı. Neoliberal politikalar özellikle tarımda küçük köylüyü tam anlamıyla mülksüzleştiriyor, onlardan kalan topraklar neoliberal tarım şirketlerinin talan alanına dönüşüyor. Bütün dünyada ulus ötesi tarım tekelileri Cargill ya da Monsanto’nun yerinden yurdundan ettiği köylüler ya da barajların, HES’lerin doğrudan sular altında bıraktığı ya da sularını kuruttuğu için topraklarından sürdüğü insanlar çok daha geniş kapsamlı bir değişikliğin ortasında, daha doğrusu yıkımın içindedir.

“Kentlerde sanayinin gelişmesiyle, köyden kente göç edenler” efsanesi bugün için hiç tartışılmaz. Her gün

⁴¹ Eylül 2013 tarihli habere göre; İstanbul nüfusuna son 4 yılda 1 milyon 157 bin 576 kişi eklendi. İstanbul’un nüfusu durdurulamıyor. Bkz. Hürriyet internet sitesi; <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24714890.asp>

için, biraz daha radikal tekellerin üretim zincirine dâhil olan sanayi, neredeyse hiç, sürekli işçi istihdam etmemektedir. Yani gerçek olmasa da, fabrikada çalışan ve iyi maaş alan işçi rüyası da ortadan kalkmıştır. “Göç”ün nedeni, tam anlamıyla radikal inşaat tekellerinin baraj ve HES inşaatları, radikal tarım tekellerinin küçük çiftçiyi yok eden, topraklarını elinden alan tarım politikaları, bir “yersizleştirme ve yurtsuzlaştırma⁴²” harekâtıdır. Ayrıca göçün doğrudan nedeni olan savaş gibi olağanüstü halleri de hiç unutmamak gerekir.

Bu sürgün aynı zamanda kesinlikle bir kimlik savaşıdır. Bu sadece, kendi kimliklerini savunan Kürtleri, köylerinden hatta kasabalarından büyük kentlere bombalar, tüfekler, jandarma ve polisi ile savuran savaş değildir. “Barış”ın olduğu yerde, bütün kırsalda radikal tekellerin yok edici “yersizleştirme-yurtsuzlaştırma” saldırılarıdır.

“Sanayinin gelişmesi sonucu köyden kente göç” efsanesi, aslında Türkiye için kuşkusuz herkesin kabul ederek tanımlandığı 1960’larda da sanıldığı kadar doğru değildir. Altmışlı yıllarda sanayi, büyük kentlerde özellikle montaj sanayi gelişmiştir ama bu göçü sadece buna bağlamak, ilerlemeci mantığın işine geldiği seçeneği önüne çekip kolayca işaretlemesinden başka bir şey değildir. Esas mesele asıl olarak geçimlik tarımın, bütün dünyada 1945’lerden, Türkiye de özellikle 1950’lerden itibaren

⁴² Bu kavramı Deleuze-Guattari’nin kullandığı “yersizleşme-yurtsuzlaşma” kavramlı manasında değil, kelimenin tam anlamında “olumsuz” olarak kullanıyorum. Bu aslında tam anlamıyla bir “köksüzleştirme” sürgünüdür. Daha önceki sürgünlerden farklı olarak yani beterinden beteri olarak, kesin bir yalnızlaştırma ile “Kent” kenarına süren, töreden, adetten kalabilen ne varsa doğrudan ortadan kaldıran, bir sürgün olduğundan, bütüncül bir köksüzleştirmedir. Sıla, fiziki, siyasal ve kültürel olarak imha edilir - Bunu hatırlatarak kavramsal bir yanlış anlamayı engelleyen, Alişan Şahin’ e teşekkürlerle.

“Yeşil Devrim”⁴³ adı altında imha edilmesidir. Toprağın derin kazılarak karnının yarıldığı ve DDT ile doldurulduğu, yani öldürüldüğü kırsalın kitlesel olarak sürgüne gönderilmesi; yani aslında geçimlik köylünün kapitalist pazara entegre edilmesi hiç hesaba katılmamaktadır. Traktör üzerindeki mutlu çiftçi fotoğrafları aslında aynı zamanda toprağından kente sürülmüş köylü fotoğraflarının diğer yüzüdür.⁴⁴

Köyden kente gelenlerin, kentlerde çok daha iyi koşullarda yaşadığı söylemi de tam anlamıyla bir başka efsanedir. Köyde kendi toprağını ekerken, yılda sadece 2 ay, belki sıkı çalışan köylünün, kentte, günde en az 12 saat çalışması mı daha iyi koşuldur? Bu efsane öylesine abartılıdır ki, köyde daha büyük ve mutlaka ki bahçeli bir evde, ağaçları ve toprakla yaşayan bir köylünün, kent varoşunda briket bir kulübeciğın içine sıkıştırılması bile

⁴³ “Yeşil devrim”, tarımın endüstriye teslim edilmesi, özellikle ikinci dünya savaşının ardından elde kalan sinir gazlarının seyreltilerek tarımda kullanıldığı ve mekanize edilmiş bir yeni tarımın adıydı. Ürünlerin artırılarak 1 milyon kişiyi açlıktan kurtardığı iddiasının aksine, küçük köylüğü kente süren, tarımı standartlaştırarak ekin çeşidini hızlı bir şekilde yok eden, doğrudan toprağı zehirleyerek çok kısa bir zamanda verimi düşüren ve toprağı sürekli zayıflatarak yeni kimyasal materyallere ihtiyaç duyuran ve dolayısıyla köylüyü kapitalist şirketlere mecbur kılan, yani köylüyü kapitalizme doğrudan entegre eden bir karşı devrimdi.

⁴⁴ Aynı zamanda dünya pazarının daralması bu süreci mutlaka ki hızlandıran bir etkendi. İkinci paylaşım savaşının ardından dünyanın çok önemli bir bölümü “sosyalist” olarak, emperyalist pazarın dışına çıktı. Bunun üzerine Kapitalizm, daralan pazarı içten yatay olarak genişleterek, kapitalizmin kârını maksimize etmesi yoluna girdi. Ayrıca Faşizm’in kullandığı rasyonel ikna yöntemleri ve propaganda biçimleri, yeni ürünlerin, yeni pazarlama tekniklerinde hızla kullanılmaya başladı. Nazilerin bu yöntemlerle savaşa ikna ettiği insanlar, çok daha kolay olarak herhangi bir ürünü almaya ikna edilebilirdi. Tartışmalarımızda bunu ekleyen Alişan Şahin’e teşekkürlerimizle.

sanki kendisinin tercihi olarak anlatılmaktadır. Tarım-daki “Yeşil devrim” savaş tehcirlerinden ve soykırımlarından daha fazla insanı kent varoşlarına sürmüştür.

Bu yıllar, aynı zamanda kapitalizmin, yapı inşa biçimindeki bugünkü tartışılmaz, düşünsel hegemonyasının da Türkiye için, ilk inşa edildiği yıllardır. Toprak, kerpiç, taş ya da ağaçtan oluşan geleneksel mimarinin yerine, sihirli güç betonun zihinlerimizde etkili bir şekilde yer almasının yıllarıdır bu yıllar. Dışlanan ve aşağılanan geleneksel mimari, okullara gönderilerek “okumuş adam” sıfatını taşıyan “mimar-mühendis”in elinde, çimento altında boğulmuştur.⁴⁵

Yaşanan, tam anlamıyla bütünsel bir “kapitalist yenden inşa”dır ve en az buhar devrimi kadar yıkıcıdır. İnsanların yemek yeme biçimleri ve tercihleri bile, bu düşünsel hegemonya üzerine yeniden inşa edilmiştir. Köyde yenilen kara ekmek, kentte rafine beyaz ekmeğin altında ırkçı bir taarruzla yok olmuştur.* Bu yıllar, insanların kendi evlerinde imal ettikleri tandır ya da yufka ekmeğinin daha sonra yakın yıllarda orta sınıf icadı “şark köşeleri” ortaya çıkana kadar sürekli aşağılandığı yıllardır. Her şeyde olduğu gibi ne zaman ki yok olmaya yüz

⁴⁵ Daha önce de beton vardır ve kente gelenler tarafından özenilmeye başlanmış olabilir ama hiçbir zaman betonun düşünsel hegemonyasının gelenekseli parçalama gücü bu yıllara kadar yoktu. Bu hegemonyanın inşasının ana aracı da aydınlık bilim yuvaları (!) üniversitelerdir.

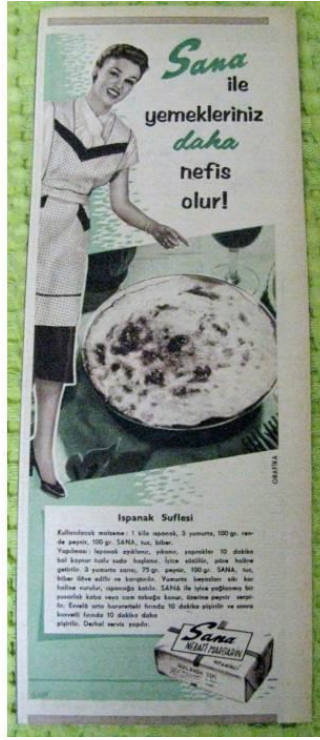
*Bu değişimi daha geç yaşayan bir yer olan Viranşehir’de bir öğretmen, küçük bir çocukken dedesiyle birlikte yaşadığı bir anısını anlatmıştı. Viranşehir’de ilk defa ekmek fırını açıldığında, önünden geçerciler ve acıktığı için ekmek ister. Dedesi ekmek alır ve karşılık olarak para istendiğinde çok şaşırır. Ekmeği satılabilir bir meta olarak ilk defa karşısında bulmuştur. Dedesinin buna çok kızdığını anlatıyordu hoca, “Ekmeğe de para alınır mı” diye bağıra bağıra oradan ayrılmışlardı.

tuttuğunda “kara ekmek” de nadide bir hayvan gibi önce özel köşelerde ya da eksantrik lokantalarda, ardından zengin mutfaklarında yeniden ve sahte olarak doğdu.⁴⁶

Bu dönüşüm, daha doğrusu imha, yemek kültüründe sadece ekmek için değil, her alanda ortaya çıkmıştır. Mesela “Sana” ya da “Vita” margarin yağı, yine bu “yersizleştirme-yurtsuzlaştırma” sürgününün sonuçlarıdır. Kendi geçimlik tarımından, toprağından koparılmış köylü, aynı zamanda yöresine göre kendi “tereyağı” ve “zeytinyağı”nı kullanması nedeniyle de aşağılanmaktadır. Batılı bir aile idesi, bembeyaz tenli ve siyah-beyaz fotoğrafta bile gözlerinin renkli olduğu anlaşılan “anne” çocuğunun ekmeğine “Sana” yağı sürmektedir. Bu hegemonya öylesine etkilidir ki “margarin” yağı Türkiye’de hâlâ bir marka, “Sana yağı” ile adlandırılmaktadır. Kapitalist kentin her daim en yakın müttefiki olan modern tıp, burada hemen devreye girerek, herkesin o yıllar için yeni tanıştığı “kolestrol” kelimesiyle “tereyağı”nı ve “zeytinyağı”nı mahkûm etmiştir. Bugünlerin aksine, modern tıp doktorları o yıllarda sabahları kahvaltıda “Sana” yağı, yemeklerde “Vita” yağı gibi “hafif” yağları önereceklerdi.⁴⁷

⁴⁶ Bu sahtelik öyle bir durumdadır ki mesela kepekten ve diğer bütün unsurlarından arındırılan, beyazlaştırılan una bu sefer yine diğerlerinden arındırılmış, kepek karıştırılarak “kepekli ekmek” imal edilmektedir. Aslında endüstriyel üretimin zavallı durumunu gösteren harika bir örnektir.

⁴⁷ O günlerden, 1960’lardan babaannemin konuşmalarını hatırlıyorum; Müteyyem (bir arkadaşının adıydı) sürekli zeytinyağına ekmek banarak yer, ne kolestrolü var ne bir şey diyordu. Müteyyem hanım teyze 80’li yaşlarına kadar yaşadı ama ömrü zeytinyağının kolestrole iyi geldiği yani yeniden kutsandığı yılları görmeye vefa etmedi. Ayrıca belgesel film yaparken Karadeniz dağlarında rastladığım 104 yaşında bir dede, her gün ne yediğini anlatırken “Bir sıcak ekmeği yarım, arasına bolca tereyağını koyar, yerim” diyordu. Gayet

(Fotoğraf: 60'ların Sana yağı reklamı fotoğrafı)

□

Bu durum herkesin aniden tereyağı ve zeytinyağına geçtiği anlamına gelmemektedir ama esas olarak düşünsel hegemonyanın yeni kent inşasındaki rolünü çarpıcı olarak ortaya sermektedir. Zaten esas göç, köyün kente karşı ideolojik teslimiyeti ile nihai noktasına varmıştır. Kente sürüklenen köylü, konuşma aksanı, hareketleri, yani kimliği ile aşağılanmış, Kürt, Laz, Trakyalı, Sivashlı, Egeli, Türkmen dillerinin, ağızlarının asimilasyonu, yani bir bütün olarak yersiz-yurtsuzlaştırma işlemidir hayata

iyi dolaşabilmesine rağmen, “Sağlığım pek iyi değil bu günlerde” diyordu. Çünkü 10 yıl önce, 94 yaşında ağaçtan düşmüştü.

geçirilen. Bu nedenlerle “Gelişen sanayi ile ortaya çıkan köyden kente göç, bal peteğine doluşma” gibi bir sosyolojik tanımlama aslında tam olarak bir kapitalist kent efanesinden başka bir şey değildir. İnsanlar her zaman kentlere sürgün edilmişlerdir. Sadece sıra ve gurbet türküleri bile, nereden ve nasıl olursa olsun bunun yeterli delilleridir.

Aslında köylü, bu ideolojik teslimiyetten önce uzun süre direnmiştir. Mesela 1950’lerde Ankara’da şeker fabrikasının ya da tren yollarının inşasında çalışmaya giden Türkmen işçiler, mevsimlik kalışlar dışında, ilk iş arasında, kenti hemen terk edip köye dönmüşlerdir.⁴⁸ Bu durumda aslında “ideolojik teslimiyet”in önce önemli bir süre asıl mekân olarak köyde yaşamaya devam edilmesi dikkatten kaçmamalıdır. Buna karşın sanayi işinin sürekli olduğunun söylenmesi de tek başına delil değildir. Çünkü kente yeni göç eden işçinin güvenceli bir iş bulması da uzun bir süre ailelerin köyde kalması olgusunu ortadan kaldırmamıştır. Burada kırılma noktası, işçinin güvencesiz bir işi olmasına rağmen şehre göç etmesi, “İstanbul’un taşı toprağı altın” söylencesinin doğmasıdır; ideolojik teslimiyet budur.⁴⁹

⁴⁸ Bunun doğrudan kaynağı *Yol Üzerine Düşünceler* kitabının da yazarı Ahmet Ateş’tir. Alevi-Türkmen geleneğinin, kolektif ve “anarşik” tarafını açığa çıkartan bu kitabın dışında kendisiyle daha illegal yaşadığı dönemlerden itibaren yaptığımız sürekli tartışmaların, bu kitabın, düşüncelerimin birçok tarafında izi olduğunu mutlaka belirtmeliyim. - Ahmet Ateş, *Yol Üzerine Düşünceler*, Notebene Yayınları, 2014, İstanbul.

⁴⁹ Köyde iki kadın konuşurlarken kenti şöyle anlatmaktadırlar; “Bir düğmeye basıyorsun etraf gündüz oluyormuş. Evde musluğu çeviriyorsun su akıyormuş”. Bu anlatım, bu ideolojik teslimiyetin varış noktasıdır. Herkese ilk başta haklıymış gibi gelen bu durum, köyden kente göç edenlerin neredeyse hiçbirinin ilk yıllarda ne elektriğe ve bilhassa sağlıklı suya ulaşamadığının unutulması demektir. Suyu belki taşıdığın ama kimsenin para almadığı bir dereден, sağlıklı

PATATES

Bu sürgünün benzeri 1800’lü yıllarda, İrlanda’da gerçekleşti. İngiltere sömürgeciliğinin gittikçe yoksullaştırılması sürecinde İrlanda, İngiltere’nin yoksul pazarı için bir patates tarlasına çevrildi. Özellikle büyük toprak sahiplerinin arazileri, “kârlı patates” ekiminin işgaliyle, önce geçimlik tarımını yitiren İrlanda köylüsü, ardından 1800’lü yılların sonunda patatese hastalık girmesiyle tamamıyla kırıldı. 1 milyon kişi açlıktan öldü ve 1 milyon insan da ülkeden göç etti.⁵⁰ ABD’ye en büyük göç işte bu dönemde gerçekleşti. ABD’ye bu sürgünün ardında, neredeyse her yerde, her göçün temelinde olduğu gibi “altına koşmak” değil, ölümden kaçmak vardı. İrlanda’da açlık ve sürgün öyküsü, kapitalizmin ve endüstriyalizmin ilk dolaylı kıyımlarından bir tanesidir. Birbirinin sırtına yıkılan bir domino oyunu gibidir bu.

Fabrikalarda en az 12 saat çalışarak, uykudan hemen önce bir şey yemek zorunda kalan işçi, geçimlik tarımla tamamen bağı kopmuş insanlar, onlara satabilmesi için ucuz ve hemen çürümeyen ürünleri tercih eden tüccar, taşınabilmesi kolay, dayanıklı ve bolca üretilebilen mucize bitki patates, bunun her tanesi dominonun birer taşıydı. Patatesin yeni dünyanın topraklarından İrlanda topraklarını işgali, bir bütün olarak endüstriyel üretim hikâyesidir. Bu endüstriyel üretim, sadece sanayi ve fabrika üretimi değil, aynı zamanda tarlalarda toplu halde

suya ulaşabildiğin köyden, musluğu çevirince akan bir suya kavuşulması için köprünün altından çok sular akmalıdır. Ayrıca bu suya ne kadar ödendiği de aslında yine kapitalist kategorize edilmiş, yabancılaştırılmış üretim biçiminde gözden kaçırılmaktadır. O suyu satın almak için kazanılan para kaç dereden su getirmeye bedeldir unutulmaktadır. Yıllar öncesinin bu muhabbetini yine konuşmalarımızda bana anlatan Ahmet Ateş’tir.

⁵⁰ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Irish_famine.

Üretim, yani endüstriyel-kapitalist tarım anlamına da gelmektedir. “Toplu, bütün ve tek ürün” olarak üretmek, yani gıdanın metalaşması, dünyada ilk kez endüstriyalizm ve kapitalizm ile gerçekleşmiştir. Küçük köylü bahçeleri yıkılarak, dağ taş tarlaya çevrilerek her yere “patates fabrikaları” ekilmeye başladı.

Domino oyunu, birbirinin sırtında yükselerek tırmanır. Geçimlik tarım yaptıkları toprakları patates işgaline uğrayan köylüler, kente ger. Bunun da bir nedeni, yurkıda değindiğimiz büyük toprak sahiplerinin kârlı patates üretimi için, köylüye kendi için ekebileceği bir karış toprak bırakmamasıydı. Aynı zamanda, artık köylülerin kendi yiyeceği dışında ayda ya da 15 günde bir kasaba pazarında satabileceği diğer ürünler de satılamaz duruma düşmüştü. Metalaşmış patates yanında her gıda satılabilir olma yeteneğini kaybetmiştir. Aynı domino oyununun devamı, kentte de yenilenin neredeyse sadece patates olmasıdır. İşyeri ile uyku arasında geçen zamanın içinde çok zaman harcamadan pişen ve uzun süre tok tutan şey olarak patates, tek gıdadır artık.⁵¹ Bu domino oyununun bu partisi, kıtada üretilen patatese hastalık girmesiyle, adanın en büyük açlığı ve sürgünüyle sonlandı.

Burada ilginç olan ve endüstriyel üretim, tekleştici yani “temerküz” üretim, açlığa ve lme neden olduğunu tersinden kanıtlayan çarpıcı şey, Güney Amerika’daki durumdur. Patatesin ana vatanında da aynı hastalık vardı ama hiç lme ve sürgüne yol açmadı çünkü yeni dünyanın topraklarında, 20.000 çeşit patates vardı. İlerde tekrar dönmek üzere not düşmelidir ki tekleştirici üretim, her ne olursa olsun her şeyin temerkzdr, aynı

⁵¹ Bugün İngiltere’de en yaygın, belki de tek yaygın olan ulusal yemeğin fish&chips olması, yani bir ada ülkesi olan İngiltere’de balıkla beraber patatesin temel yiyecek haline dönüşmesi buna çarpıcı örnektir.

zamanda bütün olarak o ürünü yok etme riskini omzunun üstünde taşır.

Anadolu’da da “İrlanda ve Patates” domino oyununun benzeri yaşandı. Endüstrileştirilmiş, sanayileştirilmiş tarım, kapital için gerçekleştirilen tarım, yok edilen çeşitlilik, kapitalist pazara entegre edilerek imha edilen geçimlik tarım ile birlikte kent kenarlarına sürgüne giden köylünün öyküsüdür bu. İrlanda’da kente sürülen “kapitalist patates” yerine –eh, kendisi de sürgün olan zavallı patatesin suçu yoktur tabi ki burada– Türkiye’de daha çok pamuk ve Amerikan buğdayı ile kent kıyılarına sürgün gerçekleşti. Yani bugünün yaygın kent efsanesi “yeşil alan” temelinde “yeşil devrim” adıyla tanımlanan, tarımın makineleşmesi ve ilaçlanması karşı devrimi, daha doğrusu makineler ve zehir ile toprağın yeniden temerküzü vardır. Bir bağlantı olsun diye tekrar etmek gerekirse, kentleşme denilen şey, neredeyse her zaman bir sürgün öyküsüdür.

Bu sürgünün bugün için hala anlaşılabilir küçük ayrıntılarından bir başkası da “jilet”le ilgilidir. Köyde en fazla bayramdan bayrama tıraş olan insanlar kente geldiklerinde, “efendi” kentli olmanın ana unsurlarından biri olarak her gün tıraş olmak zorundaydılar. İşte tam bu dönemde ortaya çıkan, berberleri saf dışı bırakan tıraş bıçağı da “jilet” markası ile günlük yaşantımız girdi. Hala bu marka ile anılan tıraş bıçağı, bir yaşamsal ayrıntı olarak günlük yaşantımızın ne kadar doğrudan değiştirildiğine ve pazara entegre edildiğine dair bir kanıt, endüstrileştirilmiş günlük hayatın bir ayrıntısıdır.

Bunu yazarken aklıma gelen, “kapitalist kente” henüz dönüşmeyen kentlerde, berberhanelerin, aynı zamanda her zaman politik olarak düşüncelerin tartışıldığı, kararlar alındığı mekanlardan biri olmasıydı. Baskıcılığı ile anılan padişah Abdülhamit, ispiyoncularını kahvehane-

lerle beraber, berberlere de yerleştiriyordu. Ayrıca İspanya Devrimi sırasında berberlerin anarşist hareket içinde oldukça etkili bir yeri olması da bu durumu yansıtan bir şeydir. Nobel ödüllü Guatemalalı yazar Miguel Ángel Asturias'un öykülerinin kahramanları arasında isyancı berberlerin olması yine bu toplumsal durumu yansıtan dünyanın öte ucundan çok güzel bir örnektir ve berberhanelerin aslında bir toplumsal buluşma alanı olarak ne kadar önemli olduğunun göz ardı edildiğini göstermektedir.⁵²

ZEYTİN

Zeytin de bu değişim sürecini yansıtan günlük hayatın öncü aktörlerinden biridir. Kendi yemek biçiminde genellikle her öğünün parçası olan “çorba”, kente gelindiğinde en ucuz yöntem olarak esas yerini korumakla birlikte, dışarı çalışmaya gidildiğinde, taşınamadığı için yerine başka şeylere terk etti. Köylü “bal peteği kente” koşmadan önce çalıştığı alan ile evi arasında çok fazla mesafe yoktu. Kente gelen ise ekmeğini bulmak için, kentin diğer ucuna gitmek zorundaydı. Bunu her gün yaparken, ana öğünü çorbayı yanında taşıyamadığında, kolay satın alınabilir, taşınabilir peynirin yanında bir de zeytini keşfetti. Sadece ılıman kıyıların ucuz yeme alışkanlığı olan zeytin, kent yiyeceği olarak sofrada, daha doğrusu sofraya yerine yere serilen gazete kâğıdı üzerinde baş köşeye böyle yerleşti. Zeytin-Ekmek bir yoksulluk, bir “amele” yiyeceği olarak şarkılara, şiirlere konu oldu.

⁵² Yine kendine özgü, otoriter bir ülke olan Suudi Arabistan'da, buna ilişkin bir örnek vardı. Suudi Arabistan vatandaşları diğer işlerde çalışmayı küçümserlerken, eğer çalışırlarsa neredeyse sadece berberlik ve taksi şoförlüğünü yapmaktadırlar. Bu durum, bunların sadece bir iş olarak değil aynı zamanda toplumsal, sosyal yanıyla birlikte algılanması gerektiğini gösteriyordu.

Aynı zeytinin, bugün modern tıp tarafından yeniden keşfedilen yararları, yoksulları bundan yoksun kıldı. Zeytinin, zeytinyağının, kara ekmeğın, tereyağın iade edilen itibarı ile birlikte, doğa ile iç içe “country”lerin, büyükçe çiçek saksıları ile yeşillendirilmiş teras balkonların, yani doğaya geri dönen mutenalaşmış kent modellerinin ön plana çıkması, bu sürecin bir başka noktasıdır. Diğer bir ifade ile aslında büyük değışikliğin, her zaman kapitalist hegemonyanın gerçekleştirdiğinin göstergesidir. Bu yüzden, “kent reformu” ile bu oranda büyük değışikliğin imkansız olduğu doğru değildir. Tam tersi olarak, ancak bu şekilde ve hatta ancak değışiklik büyük olursa, gerçekleşmesi mümkün olabilir.

Sefertası, uzun süre, işçilerin genel görüntüsünün bütünleyici unsuru oldu. Birbirinin üstüne tutturulmuş 2 ya da 3 katlı kaplarla taşınan yemekler, sabah ve akşam, kentin bir ucundan diğerine yolculuk ediyordu. Bir yandan işçi direnişleriyle, işverenden koparılan yemek hakları, öte yandan gittikçe uzayan yollar ve kalabalıklaşıp sıkış sıkış yapılan yolculuklar, sefertasını tamamen ortadan kaldırdı. Bu durum aynı zamanda fabrikaların yanında seyyar yemekçilerin ve küçük lokantaların ortaya çıkmasını doğurdu. Kentin insanın temel ihtiyaçlarının birbirinden ayrılarak, iş kolu haline dönüştürmesinin bir yansıması da buydu. Yani her ürünün, tam anlamıyla ayrı ayrı yerlerde yetiştirilmesini öneren endüstriyel tarım, önce pamuk tarlaları, pamuk köyleri ve ardından pamuk kentleri yaratırken, aynı zamanda günlük yaşamda kompartımanlar biçiminde ihtiyaçların sınıflanmasına ve ayrılmasına neden oldu. Yani kent aslında herkesin bir araya gelmesi gibi görünmesine rağmen esas olarak birbirinden kopan, kompartımanlaşan ilişkiler biçimine, temel ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar, her şeyin in-

sandan koparak, yabancılaşmasına, metalaşmasına neden oldu. Kent, insanların birlikte yaşadıkları bir yer değil, birbirinin üstünde yaşadıkları bir yerdir.

COLA

Tarımın kapitalizme entegre edilmesi, hızlı bir şekilde günlük yaşantının, gıdanın, “yeme ve içme”nin metalaşmasına dönüştü. “Yeme ve içme”nin fabrikasyon üretime dönüşmesiyle kapitalist kent inşa süreci aynıydı ve hatta “yeme ve içme”nin metalaşması, köyün ideolojik teslimiyetini ortaya çıkaran en önemli unsurdur. Dünyanın radikal içecek tekellerinden en büyüğü Coca Cola’nın Türkiye’ye girmesi de Türkiye’nin hızla kentleşen yıllarından birinde, 1964 yılındaydı. “İşte hayatın tadı”, “İşte mutluluk bu” Coca Cola, köyün yüzyıllardır içeceği olan kompostoyu yok etti ve hâlâ pazarın bir kısmını elinde tutabilen ayrandan ise çok önemli bir alan kaptı. Kent içeceği olan şerbeti sildi süpürdü. Özellikle gençliğin ve çocukluğun ulaşılabilir, şehirli tadı haline geldi. 1964 yılında Türkiye’ye giren Coca Cola’nın, bugünkü satışı yıllık 547 milyon kasaya ulaştı.⁵³ Bu satış ile dünyanın 9. En fazla Coca Cola içen ülkesi durumuna

⁵³ 547 milyon kasa satış: “Coca Cola Türkiye’nin 2010’da Coca Cola ekosistemi içinde 13. sırada olduğunu hatırlatan Molinas, şöyle konuştu: ‘Güney Afrika, İspanya ve Filipinler gibi büyük pazarları geride bıraktık. Rusya da çok büyük bir pazar ancak sıralamada Türkiye’nin gerisinde. Biz bunu pazarlama inovasyonu ile başardık. Coca Cola Türkiye’nin satış ve pazarlama alanındaki inovatif uygulamalarıyla tüm şirket içinde önemli bir yeri var. Genelde geliştirdiğimiz modeller dünyada da örnek alınıyor. Hedefimiz her zaman model olmak. Tüm bu pazarlama faaliyetlerinin sonucunda geçen yıl Coca Cola İçecek, Türkiye’de 547 milyon kasa satış hacmine ulaştı.” Bkz.

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20590196.asp>

gelen Türkiye'nin, özellikle 2010'dan 2012'ye 13. sıradan 9. sıraya yükselmesinde, diğer etkenlerin yanında en fazla, bu yıllarda neoliberal sürgün politikalarının, şirketleşen tarım, baraj, HES, otoyol, otoban inşaatlarıyla ile birlikte savaşın insanları şehre sürmesinin etkisi büyüktür.

Kent ile birlikte hızla daralan zaman, çabuk ve hızla yemeğe en uygun, ayaküstü içecek Coca Cola "Hayatın gerçek tadı" oldu. Tam anlamıyla bir kapitalist kent içeceği idi. Fast Food'un öncüsü Coca Cola ve küçük bir pazar payı olarak da Pepsi, kentli olabilmenin, herkesin kentli olabileceğinin bir simgesiydi. Bu yüzden "Hayatın gerçek tadı"na madem ulaşılabilirdi, ardından kentin bütün ayrıcalıklarının da nasıl olsa bir şekilde yaşanabilir olacağı inancı doğuruyordu. Coca Cola'nın başarılı reklamlarının, daha çok Brezilya favelalarında, Afrika'nın arka sokaklarında çekilmiş ve birden onların arasında beliren, gecekondudan çıkmış futbolcu, bir zamanlar onların mahallelerinde yaşarken, başarılı olmuş yoksul figürü, ayaklarında sektirdiği top süresinden çok daha kısa bir süre için bu hayalde yaşattığı için "Hayatın gerçek tadı"dır ve bu yüzden kapitalizmin ideolojik simgesidir. Bu nedenle Kolombiya'da Coca Cola fabrikalarında örgütlenmeye çalışan sendikacıların öldürülmesi ya da Irak işgalinden hemen sonra Irak'a ilk giren araçların Coca Cola taşımaları, söylediğimiz simge olma durumuna çok uygundur ve tam anlamıyla Coca Cola'yı, yani hayatın gerçek tadını yansıtır.⁵⁴

⁵⁴ Gıda ve içecek bir numara: "Türkiye'de hızlı tüketim sektörünün gıda, içecek ve kişisel bakım kategorilerinin yılda yüzde 5-6 civarında büyüdüğünü kaydeden Frayman, şu bilgileri verdi: 'Ancak Türkiye'nin bu alanda daha çok büyüme potansiyeli var. Gidilecek daha çok yol var. Örneğin biz Anadolu'da bazı şehirlerde çok hızlı büyüyoruz. Şehirleşme gittikçe artıyor. TÜİK verilerine dayanarak

YOĞURT

Kırdan kente sürgün gelen eski köylü, yeni işçinin, bile-rek ya da bilmeyerek doğrudan kavradığı şey, fabrikada zehirlendiği gerçeği idi. Daha önceleri bir süre çalışıp geri döndüğü köyünde, biraz kendini iyileştirirken, artık sığınabileceği bir alanı, köyü kalmadığından, en iyi ve en mantıklı şekilde, yapabileceği tek şey olan, fabrika kı-yısına yakın bir yerde kendi evini, gecekondusunu inşa ederek yaşamaya çalıştığında, fabrikanın zehirlemesin-den artık uzaklaşmıyor, aksine bütünüyle ona tabi kalı-yordu. Burada devreye, kendi yemek kültürünün temel unsuru, yoğurt girdi.

Yoğurtun zehirlenmeye iyi geldiği yaygın inancı kent sokaklarını da bu dönemde fethetti.⁵⁵ Yoğurt, işçi direnişlerinin temel talepleri içinde yer aldı. Bu hak dün-yada sadece tek bir ülkede, Türkiye’de kazanılmış sen-dikal haklar arasına dâhil oldu, toplu sözleşmelerde yer buldu. Bu, köyden kente tehcir ile birlikte insanların çı-kınından doğan bir hakkın kazanılmasıydı. Uzun vadede bu hak ve onun koruduğu yoğurt, köyde endüstriyel tar-ım ile yaşamaya çalışan, orta ve küçük köylünün temel geçim kaynağı, köy-kent ilişkisinin ortadan kalkan son zincirlerinden biri oldu ki ta 1980 askeri faşist cuntası ile

kendi yaptığımız analizlere göre, Türkiye’de nüfusu 1 milyon üs-tünde şu anda 19 şehir var. Bu rakam 5 yıl içinde 22 olacak. Aynı şekilde nüfusu 2 milyon üstünde olan 7 şehir var, bu da 9 olacak. Gıda ve içecek de alkolsüz içecek pazarında bir numaralı kategori.”“ Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20590196.asp>

⁵⁵ Bu inanış o kadar yaygındır ki mahallede zehirlenen mahallenin başıboş köpekleri mahalleli tarafından her zaman yoğurt yedirilerek kurtarılmaya çalışılırdı. Aslında artık mahalle köpekleri de kalmadı. Avrupa’da bütün köpeklerin mutlaka bir sahibi varken, biz de “Ma-halle” henüz yaşarken, her mahallenin kendi köpekleri vardı ve ne-redeyse bütün mahalle onlara bakardı. Hiç kimse sahibi değildi. Ma-hallenin bir parçasıydılar.

birlikte, kentin köye son vurduğu darbelere kadar da devam etti.

Bu tarihten sonra ortaya çıkan “entegre yoğurt ve süt fabrikaları” ile “sıhhi” olma, “bilim” işbirlikçiliği karşısında, sokak yoğurtçuluğu bir süre daha direnebildi. Sokak yoğurtçuluğunun ortadan kalkması, belki de köy ile kent arasındaki görünen son ilişkinin de yok olmasıydı. Bu, aynı zamanda iletişimin tam anlamıyla temerküzü ile “televizyonun” evin en önemli köşesine kurulmasıyla da birlikte gelişti. İletişimde temerküz, gıdanın metalaşmasında ve tekelleşmesinde çok önemli bir yerde duruyordu. Evlerin baş köşesine yerleşen televizyonun, sokak yoğurtçularını ortadan kaldırması, tarımın kapitalizme entegre edilmesinin domino etkisinin sonuçlarıdır.

Bu durum, kente geliş ile birlikte ilişkilerin yabancılaşması-kapitalistleşmesinin de ilginç örneklerinden biridir. “Entegre yoğurt üretimi” yapan Balıkesir’deki Yörsan yoğurt fabrikasında 2007-2008 yılında sendikalaşmak istedikleri için işten atılan işçilerle birlikte direnişe katıldığımızda, bu çarpıcı yabancılaşmanın farkına bir kere daha varmıştık. Genellikle çevre köylerde yaşayan işçiler, bir yandan fabrikada yoğurt ve peynir üretimi işçisi olarak çalışırken, diğer yandan aileleri bu fabrikadaki üretim için fabrikaya süt satıyordu. Sendikaya üye oldukları için işten atılan işçiler, bu yasadışı işleme karşı ya fabrikaya sendikalı işçi olarak geri alınacak ya da yüklü bir tazminat kazanacaklardı.

Atılan işçi sayısı 400’e varıyordu ve çalışan işçilerin çoğu da bu direnişteydi. İşyeri ya hepsini sendikayla birlikte geri alacak ya da direniş zamanlarını da içeren yüksek bir tazminat ödemek durumunda kalacaktı. İşçiler bu yüksek miktarın ödenmesinin göze alınamayacağını düşündükleri için, işlerine sendika ile birlikte geri alınmalarını bekliyorlardı. Biz ise, patronun sırf sendika fabri-

kaya girmesin diye yüksek de olsa bu tazminatı ödeyeceğini düşündüğümüzden, hep birlikte “kooperatif” bir fabrika kurma önerisinde bulunduk. Bu durum fikir olarak bile, en azından patrona karşı işçilerin elini güçlendiriyordu. Hatta birlikte ziyaret ettiğimiz uluslararası heyetten, Avrupa’dan gelen delegelerden pazar için destek vaadi de alınmıştı. Yani sütleri zaten işçi aileleri üretiyordu, bütün işçiler peynir ve yoğurt üretim bilgisine sahipti ve en azından başlangıç için hazır bir pazar da vardı. Buna rağmen işçiler buna yanaşmadılar.

Bir süre sonra “Yörsan” patronu, mahkeme sonucunda, hepsini tazminatını vererek işten çıkardı. İşçiler tazminatlarıyla ve muhtemel yeni bir araba satın alarak, başka yerlerde iş aramaya ya da fabrika için, ona bağımlı olarak süt üretmeye devam ettiler. Ayrıca sendika, o dönem için işçilere ödediği maaşları, prim olarak ya da bir başka biçimde geri de alamadı. Bu durum aslında sermayenin gücünün, artı değer, ordu ya da mahkemelerden değil, düşünsel hegemonyadan kaynaklandığını bir kez daha gösteriyordu. Kent ilişkileri, yabancılaşmış, kapitalist ilişkiler, görüntüde köyde oturan ve hatta gerçekte her anlamıyla köy olan yerlerde bile kapitalist pazara entegre olduğunda, yeniden, bir başka anlamda, alternatif bir ilişki durumu yaratılması çok güçtür.

“Yoğurt” gibi sütün mayalanıp, ılık bir yerde saklanmasından ibaret bir üretim biçiminde bile, bunun bütün bilgisine sahip işçiler tarafından, hemen hemen bütün koşullar varken ve hatta neredeyse zorunlu bir durumken, bundan kaçınılması, bu hegemonyanın gücünü gösteriyordu. Köyün kapitalist pazara entegre olması, kentin ideolojik zaferi, sadece köylünün kente sürgünü değil, aynı zamanda kentin, kapitalist-endüstriyel ilişki biçiminin bütün köyleri de işgal etmesidir. Artık köyde de olsa,

o eski birlikte bir şey yapabilme düşüncesinin mayalanması çok güçtür.⁵⁶

ÇAY, HOPA, ÇAY DEĞİRMENİ

Kent inşası temel olarak büyük işler yapmak, kalkınmak ve doğrudan bununla bağlantılı geri kalma kompleksi ile mutlaka birlikte düşünülmedir. Her kent inşası, bir yol ya da köprü talebi, aslında ruhun şeytana satılması, bir “Faust” öyküsüdür. Her şeyi “büyük” yapmak modernizmin temel dinamiklerinden biridir. Ruhunu şeytana satan insanlığın ancak büyük olanla kendini tatmin etmesi, kapitalist ve endüstriyel sistemin ana düşünsel kaynağıdır.

Bu durumun bir başka küçük örneklerinden biri, Artvin, Hopa’da yaşandı. Geçmişin güçlü sol geleneklerinden birinin bulunduğu Hopa’da, aynı zamanda tek Hemsinli aday olarak seçime katılan aday, sol parti ÖDP-Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin mensubu olarak seçimi kazandı. 1980 askeri faşist cuntası öncesinde, Fatsa devrimci yerel yönetim deneyimini yaşayan, bir geleneğin de devamı sayılabilecek bu partinin kazandığı belediye, küçük de olsa bir şeyleri gerçekleştirebilme umudunu veriyordu. Gene geçmişte olduğu gibi solcu sanatçıların, yazarların katıldığı bir festival ile bu süreç başlayıp, yine bütün sol (!) belediyeler gibi sadece festivaller ile 5 yılını tamamlayıp gitti.

⁵⁶ Yine de bu direniş sırasında daha uzun süre doğrudan işçilerle paylaşılabilseydi belki ikna edilebilir olabileceklerini not düşmek gerekir. Ziyaretlerimiz sırasında yanımızda bulunan Brezilya işgal fabrikalarından Pedro Santinho’nun anlattıkları işçiler için kısa sürede çarpıcı gelmişti. Bu nedenle bu olasılığı tamamen yok saymamak için bu not mutlaka yazılmalıydı. İşçiler direnişi kazandıkları (!) haberi için Bkz. <http://bianet.org/bianet/bianet/111091-direnen-isciler-yorsan-patronunu-yendi>

Özellikle ilk yıllarda, en azından var olanı değiştirme ve solun alternatif bir yönetim örneğini ortaya koyabilme heyecanını içinde taşıyordu. İlk yılından itibaren davet edildiğimiz festivallere gidişimizde, bir şeyler yapabilme umudunun, her geçen yıl daha azaldığı çok rahat anlaşılabiliyordu. Henüz ilk yıldan itibaren, bu süreçte çarpıcı birkaç şey yapabilme olanağı vardı aslında. Mesela bütün bölge halkı çay yetiştiriyor, o günlerde kilosunu 375-425 lira arasında kotalı olarak, devlete ya da tüccara satıyordu. Biz o zamanlar bu ayı ancak 5 milyon liraya yani yaklaşık 12-13 katına satın alabiliyorduk. Ancak işin ilginç tarafı, çay üreticisi de çayını aynı fiyata alıyordu. Yani kendi yetiştirdikleri ayı da ancak bizimle aynı fiyatı ödeyerek satın alabiliyorlardı. Bu durumda seçim sürecinde ÖDP'nin örgütlenmesinde çalışan arkadaşlarla ne yapılabileceğini ilk konuştuğumuzdan itibaren, çay değirmenlerinin kurulmasını önermiştik. Belediyenin kuracağı çay değirmenleriyle üretici, en azından kendi çayını işleyebilecek, kentteki akrabalarına çay gönderebilecek ve hatta belki de ufak çaplarda satış da gerekleşebilecekti.

Bu örgütlenmelerde yer alanlar ise bunun çok iyi fikir olduğunu ancak zaten bir kooperatif olarak çalışan ancak klasik bir işletmeden farkı olmayan bir fabrikanın yönetimini alacaklarını ve o zaman daha büyük bir üretim gerçekleştirebileceklerini savundular. ay değirmeni, her üreticinin mesela en fazla 50 kilo çayını işleyebileceği, birlikte ya da paylaşılan zaman ile üretimin örgütlendiği bütün süreci en azından simgesel olarak değiştirebilecek bir araca dönüşebilirdi. Ayrıca bu küçük kentte daha önce de var olan ve gittikçe derinleşen Hemşinli-Laz ayırımını da ortadan kaldırabilecek bir işlevi de olabilirdi.

İşin ilginç yanı, çayın işlenebilmesi için gerekli bilgiye neredeyse herkes sahipti. Çünkü birçok kişi bölgede

bulunan çay fabrikalarında, en azından geçici işçi olarak çalışıyorlardı. Sol belediye ise bunun yerine hedefleri arasına bir kültür merkezi inşa etme çalışmasını almıştı. Aslında nerimiz tam bu noktadaydı. Kültür merkezi yerine çay değirmeni, aynı zamanda kültür çalışmalarının da orada gerçekleştiği ve böylece kültürün mutena semtinden, merkezinden, gerçek ait olması gereken yere, üretim yerine dönmesi anlamına geliyordu. Ancak bu seçimi kazandıran birçok örgütleyici, kısa bir zaman sonra, kendi içinde tartışarak ve birbirlerine kserek süreçten koptu. Geriye klasik bir belediye hizmetinin biraz daha dürüstçe gerçekleştirilmesinden başka bir şey kalmadı. Faust tuzağının yanında küçümsenen çay değirmeni, hiç konu bile edilmedi. Sonuç olarak ne kooperatif ele geirilebildi ne de çay değirmeni inşa edilebildi ve 5 yıl sonra da seçim kaybedildi.⁵⁷

KÜLTÜR MERKEZİ

Özellikle 60’lardaki meşhur “köyden kente göç” efsanesi ile birlikte, daha doğrusu sürgün ile birlikte yüzyıllardır yaşayan halk kültürü-folklor da kente sürgüne geldi. Sürgün edilen kültür, tam da aynı zamanlarda başlayan Yeşilçam sinemasının neredeyse hepsinde, “İstanbul’a g figürü” olarak yerini alıyordu. Haydarpaşa’da trenden inen yeni sürgün, elinde tahta bavulu ile İstan-

⁵⁷ Bu neriler belki de bu süreçlerde hiç duyulmamış bile olabilir. Ayrıca bunun uygulanması halinde, pratikte başka sorunlar da doğabilirdi. Bütün bunları tartışırken, asıl olarak bir başka düşünce biçimini tartışır hale getirmek istiyoruz yoksa her önerinin mutlak doğru bir sonuç doğuracağı iddiası olmadığını mutlaka vurgulamak gerekir.

bul’u seyrederken, onun sırtına bağı bir saz hiç eksik olmazdı.⁵⁸ Bu sürgünle birlikte, kültürün en önemli parçalarından biri de, o saz simgesi ile kente taşındı. Kent, her şeyde yaptığı gibi, sürgün gelmiş kültürü, temerküz haline getirdi ve bir hizmet olarak merkezlere, kültür merkezlerine tıktı. Mesela halk oyunları, -ki bu isimde kendi başına bu durumu anlatır- kent ile birlikte kategorize edilip, “hoca”lar eliyle, sayı ile öğretilir oldu. “Bir ki üç sağ adım geriye” tarifi daha önce hiçbir yöre folklorunda yokken, başka bir öğrenme biçiminin sonucu halini aldı.

Bu yabancılaşma ve “gerçekten” soyut eğlence, kent temerküz merkezlerinde inşa edilen “Kültür Merkezleri”ni ortaya çıkardı. Burada ikili bir yabancılaşma söz konusuydu. Bir yandan toprak ile bağını koparmış kültür, havada asılı, sadece yüzyıllık mirasını tekrar eden bir biçim haline dönüştü. Öte yandan köy meydanları önce göçün sonucu olarak, İstanbul’dan ya da Almanya’dan bir türlü dönmeyen yarin türkülerıyla son anlarını yaşadı, ardından yavaş yavaş sadece düğünden düğüne doldu ve nihayetinde tamamen sessiz kaldı.

Köy meydanlarının yerini almaya aday “Kültür Merkezleri” ise ilk andan itibaren kültürün soylulaşmasının bir simgesi halini aldı. Kravatlı folklor hocaları, kente uygun, matematik ile öğretilen, daha doğrusu peş peşe yinelenen sayılardan ibaret folklor dersleri vermeye başladılar. Belediye başkanına yakın kişilerin, özellikle arkadaşları edebiyat öğretmenlerinin kadro yeri olarak, her belediyenin hizmet (!) alanı oldu. Maaşa bağlanmış kültür, temerküz merkezlerinde bir iktidar aracına dönüşmeye karşı direnmeye çalıştı. Sürgünde, topraktan kopuşunun yerini önce kendi tarihinden beslenerek doldurdu.

⁵⁸ Yeşilçam sinemasının İstanbul’a göç figürü olarak (Haydarpaşa, tahta bavul, koca İstanbul) kullanılmasını, Barış Doğru 90’lı yılların sonunda yüksek lisans tezi olarak incelemiştir.

Ardından eksik kalan yere “sokak”ı koyarak protestleşmeye başladı.

Fakat bir süre sonra bu durum, farklı kültürlerin yan yana geldiği ama hemen ardından kültür merkezlerinde notalaştırılarak terbiye edildiği ezgilere dönüştü. İlk başta, kültür temerküz kampları, kültür merkezlerinin inşası -şükür ki- yavaş ilerliyordu. Ayrıca sağın, buraları, bir solcu alanı olarak düşünüp, her türlü bir araya gelmeyi tehlikeli görmesi sayesinde, sokaklarla bağı, bir süre de olsa canlı kalabildi. Fakat zamanla köylerden sürgün olarak gelen, yaşayan kültürün, temerküz edilip, mutenalaştırılıp, binalara tıklılma işlemi tamamlandı. Bu mimari anlamda da yaygın biçimde yaşadığı bu sürece çok uygun “ucube” kültür merkezi binaları ortaya çıkardı. Kültürün süreç sonucu ortaya çıkardığı yabancılaşma bu “kültür merkezi” binalarında o kadar açıktır ki bu kadar söz söylemek bile, bu binalara bu gözle bakıldığında gereksiz kalmaktadır. Neredeyse her kültür binası bir “yabancılaşma” anıtıdır. Bunların hemen hemen hepsi, işlevsel olarak da bir felakettir.

Bunlardan Fethiye Belediyesi Kültür Merkezi, bugüne kadar gördüğüm en çirkin kültür temerküz kampı unvanını gerçekten hak ederek kazandı. Bu kadar işlevsiz, çirkin, beton ve demiri bir araya getirmek eğer bir başka beceri değilse mutlaka bir çılgınlık hali inşasıdır. Yeni gençler arasındaki bir deyimle “Neyin kafası bu” dedirtecek kadar görüntü açısından tren kompartımanı ile deprem geçici binaları arasındaki bu binanın giriş merdivenlerinin üzerine sığmaya çalışan zavallı belediye orkestrasını hayatımda duyduğum en enteresan tango uyarlamalarını çalarken dinlediğimde içime garip bir hüznün çöktü. Tangodan değildi bu tabii ki.

Kumluca Belediyesi Kültür Merkezi ve Düğün Salonu’nu yakından görmeye cesaret edemesem de, kalın bir kule olarak kentin her tarafından görülebilmesi için

kesilmiş portakal ağaçlarının arasına 4-5 katlı bina yüksekliğinde inşa edilmiş olması yeterince fikir veriyordu. Kulenin etrafını saran, yukarı doğru uzanan gezinti yolu ile tırmanıp tepesine ulaştığınızda muhtemelen, bütün eski portakal bahçelerini saran, sera naylonları denizini görebiliyorsunuzdur. Defalarca Kumluca'ya gitmemize rağmen, binaya yakından bakmaya cesaret edememizin nedeni ise kentin girişine yapılmış “kent mobilyası”, kentin bir sebze meyve cenneti olduğunu anlatan, alçıdan dökme büyük domates heykelleri ile bulvarının kenarına her nedense yapılmış çeşmeli aslan heykelleridir. Bu çirkin polyester aslan heykellerinin ağızlarındaki çeşmelerden, dibine ekilmiş çimlerin sulanmasını gördüğümüzde kültür merkezinin bize sunabileceği sürprizlerden ürktük doğrusu.

Nusaybin Belediyesi Kültür Merkezi, bölgenin geleneksel taşını kaplama malzemesi olarak kullanıldığında, ilk bakışta güzel görünse de çalışanları tarafından sık sık ifade edildiği üzere işlevsel olarak dehşet vericidir. Koca kültür merkezinin merdiven altı gibi birkaç küçük odasından başka odası yok denilebilir. Konser salonlarının bir küçük eksiği, ses akustiğinin uygun olmamasıydı. Dış görünümünde incelikli bir geçiş görüntüsü verilsin diye inşa edilmiş “Kütüphane” alanı genişçe bir koridoru andırıyordu. Böylece okuma alanı neredeyse hiç yoktu. Muhtemelen dışarıya da kitap verilmediğinden, kitapların işlevi de bu biçim mimarının iç dekorunu oluşturmaktan öteye geçmiyordu. “Zaten kitap da okunmuyor” denilerek bu durum açıklanabilirdi tabii ki.

Kapitalizmin bu kadar uzun süre yaşayabilmesinin temel nedeni kenttir. Yabancılaşmış ilişkilerin imar biçimi olan kent, kompartıman biçimiyle yan yana ama birbirinden ilişkisiz insanlar yığını ortaya çıkarma başarısı

sağladı. Kent birçok tanımlamanın tersine insan ilişkilerinin bir yumağı değil bir yabancılaşma birikimidir. Bu nedenle “kent” yıkılmadan kapitalizm yıkılamaz ve bir başka deyişle kapitalizm yıkılmadan da “kent” yıkılmaz. Ancak bu paradoksal durumun iki yönü, bir olumsuz hal, bir açmaz yaratmaz aksine birlikte ortadan kaldırılabilme olanağını ve zorunluluğunu doğurur. Ayrıca bu yıkım, mutlak olarak bütünsel bir imha olarak değil, yabancılaşmanın kalktığı oranda, gerçekleşen bir süreç olarak algılanmalıdır.⁵⁹ Bu yüzden, “Kent Reformu” mütevazı bir yıkıcı öneridir.

“YOKSUL”LUĞA ÖVGÜ

Kapitalizm bir yandan doğayı talan edip, yok ederken, aynı zamanda yok ettiği şey de, azaldığı, enderleştiği için değer kazanır. Mesela nehirleri kirletirken içilebilecek su azaldığında onu satmaya başlar.⁶⁰ Kapitalist kural olarak neyi yok ederseniz o değerlenir. Bu değerlenme, “arz ve talep” iktisadi meselesinin basit (!) bir sonucu ve bir başka açıdan bakılması dışında bir şey değildir. Bunu aslında çok da bilinçli olarak yapmaz ve sanıldığıının aksine çok da planlı hareket etmez. Zaten son tahlilde yok olan bir dünyanın yanında, odalar dolusu dolarla kalakalacak olmaları, daha doğrusu tekerlemeye uygun olsun diye yazarsak, ölecek olmalarına rağmen, bütün dünyayı yok etmeleri tek başına yeterli bir şekilde irrasyoneldir. Bu nedenle kapitalizmin yaptıklarında anlam aramak, saçmalığa kendini kaptırmaktan başka bir şey değildir.

⁵⁹ Sevdiğim ve konuşmalarda sık anlattığım bir anekdot da olduğu gibi “Pehlivan, kolunu al kolunu al diye bağırırlar. Pehlivan, alabilsem canını alıcam der.”

⁶⁰ Temel Demirer’in çok uzun zaman önce bir konuşmasında kullandığı argümandı bu.

Hatta kendisini buna iyice kaptıran bazı insanlar, zenginlerin dünyanın yok olacağını bildiğini, bu yüzden uzayda kendileri için, mesela Mars'ta yer hazırladıklarını söylemektedirler. Zenginlerin bu türden bir tesis yapmış olmaları da hiçbir şey değiştirmez. Çünkü şu gerçek unutulmamalıdır ki yoksullar olmazsa, zenginler olamaz. Yani asalaklar Mars'a bile yerleşecek olsalar, bedenlere, halka, yoksullara ihtiyaç duyacaklardır. Burada esas dikkat çekici olan ise Mars'a bile inşaat yapma isteği olmasıdır. Bu inşaat yapma hali, çaresiz bir tanrı olma kompleksinden başka bir şey değildir. Yoksullar olmadan zenginler olamaz. Ancak bunun tersinin olabileceğini mutlaka söylemeliyiz. Bu da zenginler olmadan, yoksullar, bal gibi de olabilir demektir. Burada diyalektik olarak bunun mümkün olamayacağı düşüncesinin dışında bir şey söylüyorum. Esas mesele, yoksulların zenginleri, yani asalakları, basitçe sırtından sallamasının yeterli olduğudur. Zengin olmazsa yoksul olamayacağı, diyalektik açıdan belki doğrudur ama “yoksul” kelimesini, özellikle korumak daha mantıklıdır. Bu sınırlı bir mal varlığı durumunu anlatmaktadır. Yani ancak bu, var olmayı sağlayabilir. Birden endişelenmeyin, çok daha iyi yaşadığımız bir dünya ortaya çıkaracaktır yoksulluk!

Temerküz ve dolayısıyla iktidar düşüncesinin merkezinde “zengin olmak” ve “daha çok” vardır. Gerçekte kesinlikle, hep birlikte “daha çok”a sahip olmak mümkün olmasa da sanki herkesi, her an buna sahip olabileceğine ikna etmek, temerküzü ve iktidarı meşru kılar. Yoksul olma durumunun aşağılanması “zengin” olma durumunun yüceltilmesinin bir sonucundan başka bir şey değildir.

Her zaman yazdığım yazıların aksine, söylemek istediğimi doğrudan değil de biraz fazla etrafında dolaşarak söylemeye çalışmak istemem size “yoksul” olmayı önermeyi çekindiğimden olsa gerek. “Yoksul” olmalıyız; eh

tabii ki tırnak içinde, yoksa mesela basit şekilde bu dünyada herkesin arabası olamaz, çelik yetmez ve herkesin arabası olursa zaten gidilecek hiç bir yer kalmayacaktır. Hemen burada eklemeliyiz ki arabanızın olması size özgürlük ve zaman da kazandırmaz, tam tersine bağımlı kılar ve zaman kaybettirir. Her şey bir yana sadece onu satın alabilmek için sattığınız emeğinizi, zamanınızı hesaplayın... Siz önce şu umut oyunun içinden çıkın demek istiyorum. Ancak “yoksul” bir dünyada mutlu yaşayabiliriz.

Yani bir başka türlü anlatmaya çalışırsak “şükretmeliyiz”. Ancak şükretmek, var olan durumu kabullenmek, boyun eğmek değil “Daha çok”a karşı, temerküze ve dolayısıyla iktidara karşı bir durumdur. Tüketim hırsına karşıdır ve antikapitalisttir. Yeni “şükreden” bir dünyayı yaratmanın temelinde isyan vardır. Hatta genel ve yanlış kanaatin aksine “şükretmek” için isyan gerekli ve zorunludur... Halkı “şükretmeye” teşvik etmek benim istediğim.

FANTEZİ

Küçük kâğıtlara yeşil kuru boya kalemle kalınca bir çizgi çiziyordum. Panellerde, sempozyumlarda başlamadan önce dağıtılmasını sağlıyordum. Konuşmaya başlamadan önce, “Herkes ulaşmış mı” diye soruyordum. Herkes elindeki kâğıda “ne bu” diye bakıyordu. Sonra, “Size yeşil alan dağıttım” diyordum. Yeşil alan, büyük kentlerde, özellikle neoliberal kentlerde fanteziden başka bir şey değildir. Ellerinize tuttukları kâğıttaki kalınca yeşil çizgi ile ilişki ne ise kentlinin yeşil alan ile ilişkisi odur. 10. kattan hele hele 20., 30., 40. kattan o kalın yeşil çizgi bile görülmez. Kore’de *bungee jumping* yapmak için oldukça geniş bir nehrin üzerine kurulmuş kuleye tırma-

nıp, 60 metre kadar yükseklikten atlamadan önce, görebildiğim nehir, benim çizdiğimden çok daha inceydi. Sonra baş aşağı düşerken hızla yaklaştığınızdan, çok da bir şey fark edilemiyordu. Büyük kentlerdeki yeşil alanla kurulan ilişki tam anlamıyla böyledir: Yüksekten bakmak ve hız içinde yaklaşmak. Ve havada asılı kalmak. Hiçbir zaman gerçek anlamda dokunmadığınızdır yeşil alan. Tam anlamıyla bir banyo fantezisisidir. En iyi olasılıkla mesai saatlerinizden serbest bırakıldığınız zamanlarda, eve ya da başka yere giderken yürüdüğünüz sahte çimenlerin arasında geçirdiğiniz dakikalardan başka nedir ki? Tek yararlılığı peyzaj mühendisliği gibi bir meslek ve peyzaj müteahhidi gibi bir iş alanı açmaktan başka nedir “yeşil alan”?

İngiltere ya da Almanya gibi ülkelerde “Yeşil Alan” belki kentin önemli bir kesimini kaplamaktadır ve en azından korunan bir kent merkezinde hala vardır. Ancak bütün bu alanlar aslında geçmiş yüzyılın “yeşil alan”larıdır. Daha çok planlanmış bir kentin planlanmış alanları değil, organik gelişen bir kentin soluk aldığı alanlardır. Özellikle bütün bu alanların eski işçi mahallerinin yanı başında olmasıyla, kendi iç dinamiği içinde gelişen kentin talanından kurtulabilmiş alanlardır. Yine de sizi temin ederim ki 30-40 katlık binaların çift camlarının altında bir saksıdan daha küçüktürler. Çıplak ayakla basabilmeyi bırakın, çıplak gözle bile görülemezler çünkü hiçbir gökdelende normal durumlarda pek cam açılabilmesi de mümkün değildir.⁶¹

⁶¹ Barcelona’da kent merkezindeki “yeşil alanlardan” Turo Park da aslında eski bir malikanenin bahçesinden başka bir şey değildir. Örnek gösterilen kentlerin “yeşil alanları” sadece organik kentin kendiliğinden gelişmesi nedeniyle temerküzünden sıyrılmış gibi görünen yaşıyan alanlardır ya da bir başka deyimle bu temerküzü süslerler.

Kapitalist üretim, daha doğru ve geniş bir tanımla, endüstriyel üretimin esas başarısı, her parçası ayrı imal edilen ürünün, daha fazla ve daha ucuz elde edilmesi değil, bu üretim biçiminin parçalanmasından ortaya çıkan yabancılaşmanın yarattığı düşünsel hegemonyadır. Bu düşünsel hegemonya aynı kendisini doğuran üretim biçimi gibi sanki birbirinden bağımsız ayrı düşüncelerin yan yana hatta iç içe fakat kopuk bir kütle olarak var olması nedeniyle çözülemez, hegemonik bir güce sahiptir.

Türkiye’de bina yapımının o kadar düşsel gücü vardır ki hiç kimse arkasındaki nedeni sorgulamaz. Hele yok-sullar neredeyse her koşulda destekler. Öncelikle neredeyse hiç bir güvenceye, güvenilemediği için hala sağlam yatırım olarak algılanır. “Dünyada mekan ahrette iman” diye özetlenebilecek bu durumun ikinci kısmına pek aldırılmaz ama sokakta kim olursa, “Ne dilersiniz” diye sorsanız, otomobil ile birlikte ev mutlaka sayılır.

AYŞEGÜL TATİLDE

Kent başından itibaren her geçen gün biraz daha doğadan ayrıldı ve bu ayrım kutsandı. Ancak henüz yeniden doğaya dönüş kültü yaratmaya başlamadan hemen önce de kentten kaçış hep cazipti. Garipti. Önceden doğa ile yan yana yaşayan kent (!) bir yandan bunu küçümserken, öte yandan her anında kaçmaya özendi. Bu durum aristokratların kır evlerinden, burjuvazinin yazlıklarına, kent dışında, su kenarlarında, sahillerde ya da dağ başlarında yani sakin yerlerde, yeni “yaz kentleri” ortaya çıkardı. Kentin doğadan ayrılmasıyla ortaya çıkan bu süreç, kentin kenarında, sınırında kalmış doğayı eteğinin altına çekerek, yeniden kentleştirmesine kadar devam ediyordu. İşin yine garip olan kısmı, artık aynı kaçılan kente benzeyen yeni kent, bir yandan yeniden kaçış isteklerini doğuruyor, bunu yaparken bir yandan da hala kaçış yeri

olarak var oluyordu. Bir süre sonra kaçanların bir kısmı, “Eski yeni kenti” kendine mekân ederken, neredeyse hiçbir değişik yanı kalmayan, en eski kentten kaçtığına şükrediyordu.

Bütün bu süreç, doğanın en güzel yanlarını, hızlı bir şekilde kente, betona gömerken, yeniden kaçış için bir gerekçe doğuruyor, bu da yeniden en kolay yakalanabilen en yakın yerlerin, yeniden ve yeniden kente ve betona gömülmesine yol açıyordu. Bu belki öncelikle maaşlı bir doğaya gidiş gibi, hatta içgüdüsel gibi görünse de çok kısa bir sürede aristokrasiden devir alınmış kır evi, yazlık eve gitme burjuva durumunu, orta sınıfın vazgeçilmez yemek odası biblosu haline çevirdi. Bunun manası, bu gidişlerin sadece kentten kaçmanın ötesinde, bir prestij meselesine dönüşmesiydi. Nasıl ki insanlar mutlaka araba sahibi olmaları gerektiğine inanıyorlarsa, mutlaka tatile gitmelerine de iman etmeye başladı. Bütün yıl, gidilmiş tatilin anlatıldığı ve ardından gidilecek tatilin planlandığı dilimlere dönüştü. Bir de bütün yaşananları donduran, öldüren fotoğraf yaygın bir şekilde kullanıldığında, gezilen, gidilen yerlere daha çok yaşamak için değil, komşulara anlatılmak için gidilir oldu. Bu aynı zamanda endüstriyel sistemin yıldızı otomobili, iki yanlı ters arzu nesnesi olarak parlatıyordu. Bu durum gene garipti. Bir yandan otomobil gürültüsünden, dumanından ve trafikten hızla kaçmak için, yine otomobil kullanılması gerekiyordu. Ailecek, babanın kullandığı, annenin göreviyle yani çocukları ve büyük bir piknik sepeti ile ilgilendiği, tabii ki beyaz ve mutlu aile tabloları, otomobili satmak için bütün afişlerde yer alıyordu. Affedersiniz ama bu garipliği yeniden vurgulamadan geçemeyeceğim; otomobilin yok ettiği doğaya hızla yeniden kavuşmak için, yani pikniğe gitmek için otomobil satın almanız gerekiyordu. Daha da önemlisi, satın alınamazsa bile bunun rüyalarda yer alması, otomobili, kenti ve hatta

piknik sepetini bile gerçek hatta hegemonik kılıyordu. Otomobil ile bir yere ulaşabilmeyi, onun için yapılan yollarla kolaylaştırmak, kolaylaşınca yeniden oranın otomobiller ile dolması ve bu sefer daha uzağa kaçmak ve bunun için yeniden yol inşaatı, kent gerekiyordu. Uzun ince bir yol üzerinde, sürekli yol kat etmek dışında, hiçbir şey yapmıyor oluyordunuz yani.⁶²

Türkiye'nin Akdeniz kıyısında, böyle bir “eski yeni kenti”, Antalya'nın tam olarak böyle bir tarihi vardır. Narenciye bahçeleri ile dolu küçük bir liman kenti, 1970'lerde başlayan ama özellikle 1980'lerden itibaren bütün Türkiye'de öne çıkarılan cunta ekonomisi turizm ile parlayan kent halini aldı. Çok güzel kıyıları, aynı zamanda etrafı yüksek dağlarında yazın bile hala karın olduğu cennet, yabancı turizme açılmasıyla birlikte, önce zenginlerin, burjuvazinin, orta sınıfın ve herkesin rüyalarını süsleyen, kaçış noktasına dönüştü. Hızla talan edilen cennetin kıyıları, 5 yıldızlı otellerle dolarken, ikinci, üçüncü sırası ve sonra 27. -35.- 67. sırası yeni evlerle dolu olmaya başladı. Dublex ve triplex, Antalya'da yazlıktı hayalleri süsleyen ve emekli rüyalarının baş tacıydı. Artık herkes emekli olunca, güney de bir yere, Antalya'ya kaçmak istiyordu ama aynı zamanda Antalya koca bir kent olarak yeni kaçış alanları da arıyordu. “Düşünün ki Antalya'da mutlu bir Hollandalı” şarkısı tek kanallı televizyonda 20 kere çalarken, cuntanın yeni ekonomisi turizm bütün Akdeniz kıyılarını ve halkını kirletiyordu.

Bütün bu durum “Seyahat”in anlamını da tamamen değiştiriyordu. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Seyahat,

⁶² Televizyonda çok yeni bir Otomobil reklamında yine margarin suratlı İdeal aile, geniş bagajlı otomobilleriyle pikniğe gidiyorlardı. Her şeyi yükleyip, yola çıktıklarında çocuklarını unuttuklarını fark edip geri dönüyorlardı. Bu reklam, kaç yıl geçse de bu imajın etkisinin devam ettiğini açıkça gösteriyordu.

yola düşmektir, tanımadığın handa tanımadığın insanlarla kalmaktır” tanımı yerine, dört tarafı metallerle çevrilmiş olarak, otomobilinizde hızla bir posta kolisi gibi savrulmaktan başka bir anlam taşımamaya başlıyordu. Bu hegemonya, başka bir “seyahat” biçimine de müsaade etmez. Jean Jacques Rousseau anılarında Paris’ten Milano’ya gidişini anlatır. Yürüyerek gider. 3 ayda yürür. Her yeri tanıyarak, hissederek, insanlarla konuşarak yaptığı, bir “Seyahat”tır bu. Öncelikle kentçi sistem, artık böyle yürüyüş yolları bırakmamıştır. İnsanın dışlandığı, yok sayıldığı otobanların yanında her şeye rağmen yürümeye kalksanız, yürüyebileceğiniz hiçbir yer yoktur. Hatta o kadar yürümeye yabancılaşmış bir durum vardır ki yürüdüğünüz zaman, mutlaka polis tarafından kuşkulu olarak sorguya çekilir ve belki de gözüaltına alınırsınız. Hâlbuki tek yapmaya çalıştığınız, herkesin hakkına sahip olduğu, bildiği “yürümek”tir. Eğer bu sistemde başınızı hızın dışına çıkarırsanız, bu sizin gözüaltına alınmanız için yeterli bir nedendir. Sorgudaki ilk sorulardan biri nasıl bu kadar zamana sahip olduğunuzdur. Jean Jacques Rousseau yürürken, anılarında hiçbir sorulamadan bahsetmez ama herhalde sorgu varsa da, “Peki, sen yürümek için, bu 3 ayı nereden buldun” diye sorulmayacaktır. Endüstriyel sistemin polisinin ilk akıllına gelenlerden biri ise bu olacaktır. Çünkü bu sistemde neredeyse hiç kimse 3 ayı kendisine ya da bir yerden bir yere seyahat etmeye ayıramaz. Belki batıda böyle bir kaçış zamanı olabilse bile, bu da iki kent arasında yürümek ile değil, en hızlı şekilde, en fazla dolaşmak üzerine planlanmış olacaktır. Jean Jacques Rousseau ise yürüyordur, çünkü uymak zorunda olduğu, 15, 21 günlük ya da 1 aylık yıllık izne tâbi değildir. Bu sistemde ancak çok az zenginin sahip olduğu ki onların da genellikle hiç kul-

lanmadığı zamana, çok değil 200 yıl kadar önce, neredeyse bütün insanların sahip olduğu ise kesinlikle çoktan unutulmuştur.⁶³

Ivan Illich'in çok çarpıcı ve açık şekilde anlattığı endüstriyel sistemin hegemonyası ve zaman yutucu karakterinin diğer yanı da, kenti tartışırken mutlak olarak vurgulanmalıdır.⁶⁴ Bir yerden bir yere mesela otomobil ile 15 dakikada, bisiklet ile 1 saatte gitmektesiniz. Otomobil ile daha hızlı gittiğiniz çok açık olarak görülmektedir. Ancak otomobili satın almak için mesela 5 yıl, bisikleti satın almak için ise sadece 1 ay çalışmak zorundasınızdır. Yani bu yolu 15 dakika artı 5 yıl ya da 1 saat artı 1 ayda kat ediyorsunuz demektir. Bunu kentin bütün tartıştığımız unsurlarıyla birlikte yorumladığınızda, "hızın" nasıl hızlı bir şekilde yaşamınızı tükettiği ortaya çıkar. Aynı zamanda mesela eviniz sizin için yeterince büyük-tür ama evinizde koşmaya başlarsanız, ev size küçük gelir. Hız ve dünyanın arasındaki bir oranı aştığımızda ki bunu Ivan Illich çok güzel ve doğru olarak bisiklet hızıyla sınırlamaktadır, bu aleyhinize işler. Şimdi dünyanın bir mekân olarak bize sınırlı gelmesinin nedeni budur. Brezilya'da yerliler ile beyazlar birlikte giderlerken, yerliler birden dururlar. "Ne oldu?" diye sorar beyazlar, "Yoruldunuz mu?". "Yok," derler yerliler. "Çok hızlı gittik. Ruhumuz geride kaldı..."⁶⁵

⁶³ "Son 20 yılda hiçbir ülkede 4 aydan fazla bir zaman kalmadım" diye söylediğimde hemen ilk soru "Peki parayı nereden buluyorsun?" olmaktadır. Evliya Çelebi'nin ise bugün ile baktığımızda sponsoru yoktu ve böyle bir şeye de ihtiyacı yoktu. Belki onun gibi seyahatini yazan ya da yazdıkları bugüne ulaşan çok yoktur ama onun gibi gezen sanıldığından çok daha fazladır.

⁶⁴ Yine Ivan Illich'in endüstriyel sistemi radikal eleştirisinden.

⁶⁵ Bir başka çarpıcı örnek Sovyetler Birliği idi. Özgürlük ve Eşitlik umudu devrimin ilk sapmaları olarak "Makam otomobilleri ve Dış geziler" diyordu Trocki, devrimin en önemli tanıklarından biri.

Kentin doğadan gittikçe kopuşu, bunun doğurduğu tatil ihtiyacı, dolayısıyla tatil ve seyahat ayrıcalığına sahip olma, tatile çıkma zorunluluğu ve her şeye katlanma nedeni olarak tatil. Bunun için çalışmak, geriye kalan az zaman, o zaman için hız, onu satın almak için zaman, bu sefer daha az zaman kalması ve daha çok zaman ihtiyaç olması ve dolayısıyla daha az zamanın kalması... Şarkıdaki gibi hiçbir yere ulaşmayan –sarmal bir– merdivendir bu. Tatile kavuşmak için de bütün yıl bir sürü şeye katlanılır. Daha az para harcıyıp, tatil için biriktirmek ya da daha çok yapıldığı gibi, borçlanarak tatile çıkmak ve bütün yıl borcu ödemek için çalışmak. Ardından yorulup, yine tatile çıkma ihtiyacı duymak. Daha da önemlisi bu tatil için bir sürü zor, kirli iş ve her yerde patrona katlanmak gereklidir. Bu durum, ne kadar ağırsa o kadar çok tatile gitme ihtiyacının doğması, paradoksal olarak ona katlanma durumunu da ortaya çıkartır. Bunun en çarpıcı örneği İsraili askerlerdir. Erkeklerin 3 yıl, kadınların 2 yıl askerlik yapmasının zorunlu olduğu bu ülkede, askerler iyi maaş alırlar. Daha da önemlisi, harcayacak yerleri ve zamanları da pek kalmadığından, her asker, askerden hemen sonra dünyayı gezmeye çıkar. Özellikle Latin Amerika’da 5-6 kişi ve yanlarında sürekli taşıdıkları paranoya ile kadınlı, erkekli, yeni teskere almış askerlere rastlarsınız. Ellerindeki kitaplarda yazan yerlere gitme, daha da çok, kendilerinden daha önce tezkerecilerin gezdiği yerleri sektirmeden ve belki de mümkün olabilirse, kendilerinden sonraki devrelere “gezin” diyebilecekleri yerlere gitmeye, daha doğrusu tüketmeye çalışırlar. Kent ve kentçi sistem üzerinden, mutlaka başka bir biçimde işlenmesi gereken bu savaşta, her gün yaşattıkları travmanın, işkencenin ve hatta öldürmenin belki

de ölmenin ya da en azından ölüm korkusunun ödülü!
Bu tatildir.⁶⁶

JAPONYA'DA UYKU ÇEKMECELERİ*

Japonya'da uyku çekmeceleri yapıldı. Boyu kısa, en fazla 1.80. Genişliği ise sadece 1.25. Özellikle geçici işçiler, burada kalmayı tercih ediyor. Tercih dediğimde yanlış anlaşılmasın, sokakta ya da burada kalınabiliyor. Meşhur Japon mucizesinin, son yıllarda geliştirdiği bir yöntem. Dünyanın en pahalı kentlerinden bir olan Tokyo'da, bir geçici işçinin ev depoziti ödeyebilme şansı yok. Bu Kapsül odalar, onlar için büyük şans! Öyle deniyordu. Bu da tabii şansları yaver giderse. Yoksa yine sokaklarda, genellikle, 24 saat açık fastfoodlarda ya da AVM'lerin ortak alanlarında, internet kafelerde uyumak zorundalar. Sabahçı kahveleri de yok.⁶⁷ Bir konferans sırasında bile konuşmacı önceden uyarılıyordu; “Eğer

⁶⁶ Belki de Türkiye’de sırf bayram tatili dönüşlerinde meydana gelen kazalar nedeniyle bile “Otomobil”e,”Tatil”e , “Otomobil ve Tatil”e başka türlü bakmak gerekmiyor mu? Otomobil hızıyla yaşadığımız tatilin mutluluğu, bu trafik kazası *insankırımını* yok mu saydırmalı?

* Gaye Yılmaz bir konferans sırasında söz ettiğinde dikkatimi çekti.

⁶⁷ Sabahçı kahveleri, 24 saat açık kalan kahvelerdi. Uyunamayan ama uyuklanabilen, garsonun sık sık otel mi burası diye uyandırdığı, her zaman sıcak, taze ya da bayat ama mutlaka çayı olan mekanlardı. Genellikle otogar kenarlarında, limanların-balıkçıların olduğu yerlerde, tren garlarında, özellikle yabancı bir şehre lüzumsuz saatlerde vardığımız ya da evde kavga edip çıktığımızda sizi bekleyen yerlerdi. Tabii ki her kahve gibi neden ve nasıl olduğu anlaşılmayan müdavimleri de olurdu. Ekşi sözlükte belki dışarıdan ama çok güzel tariflerine de rastladık. Bkz. <https://eksisozluk.com/sabahci-kahvesi--202045?a=today>

uyuyanlar olursa aldırmayın, Japonya’da bu çok normaldir”⁶⁸ deniyor. AVM’lerde birbirinin üstüne yıkılmak üzere olanları gördüğünüzde, bunu daha iyi anlaşılıyordu. Uykusunu hiçbir zaman alamayan bir uygarlık. 4 yaşından itibaren anaokullarından, ilkokul, ortaokul, liseye bütün gün gitmek zorunda olan, evi olan şanslıların sabah 6’da evden, çıkıp, akşam 8’de eve döndükleri, koca bir yorgunluk arasında, bütün gün sıralarda, sınıflarda ve arkalarından beyaz eldivenli görevlilerin iterek doluşturduğu metrolarda, her yerde uyuyabilen bir kent mucizesi! Bütün bunları düşününce, çekmecelerde, kap-sül otellerde kalan, geçici işçi haklı geliyor insana. Burası temiz diyardı ve her şey var, televizyon, internet... Daha ne ister insan...

ZAMANYİYEN²

Kentin zaman yutuşu iki boyutlu incelenmelidir. Günlük trafikte, bir türlü ulaşamama üzerinden harcanan zaman, daha çok görünen ve şikayet edilen boyutudur ama birde aynı zamanda, şikayetine daha az rastlanan, çok daha büyük, belki de doğrudan içinde yüzdüğümüzden ve bu yüzden de seçilemeyen, diğer boyutu, insanın “ömründen” yemesidir. Bu, bütün bunları yapma nedeni olan, “Kentte yaşamamanın” bedeli olarak sarf edilen ömürdür. Yani, mesela üniversiteler, onlara gitmek için iyisiyle, kötüsüyle liseler, onlara dahil olabilmek için elit, yarı elit ya da sıradan ve düşük kaliteli ve daha da düşük kaliteli orta okullar, onların öncesi ilkokullar ve daha da önceleri, ana okulları ve hatta daha da önceleri... Türkiye’de eğer politik tutuklu değilseniz, ömür boyu hapse mahkum olduğunuzda, 13 yıl hapis yatarsınız ama okul, bu

⁶⁸ Bahsedilen konferans, Japonya’nın en önemli finans kurumlarının katıldığı, proje finansmanına ilişkin bir konferanstı. Mete Yeğin anlatmıştı.

süreden çok daha uzun bir cezadır ve kentli olmanın giriş sınavı olarak dayatılır. Belki en azından bütününe mutlak olarak gitmeyi gerektirmez ama bu, etkisinden kurulabildiğiniz anlamına gelmez. Ne kadar giderseniz, o kadar kent basamaklarında yer bulabilirsiniz. Belki okula gitmeden zengin olunabilir ama her ne kadar önemsemediğini söylese de mesela bir fahri doktor unvanı için servetinden koca bir parçayı üniversitelere veren zengin doludur ortalık. Bu geçmişin aristokratik unvanlarına sahip olmak için yaşı geçmiş konteslerle nikah tutmaya benzer ki sadece kızı istemenin yeri farklıdır. “Yeni Aristokrasi”nin diplomaları, kontesin muhtemel çok icra gelmiş şatolarında değil, kentçi sistemin ideolojik kaleleri, “bilim yuvalarından” satın alınır. Hele uzak Asya’da mucize ekonomilerinin, yine onların gelişmiş şehirlerinin anahtarıdır. Bu yüzden kentçi sistemi eleştirmek, onun eğitim sisteminden bağımsız mümkün olamaz. Güney Kore’de kaldığım bir çiftçi evinde, sabah 6’da evden çıkıp okula giden ve akşam 8’de eve dönebilen 12 yaşında ki küçük kıza, biraz sevimli görüneyim diye, okuldan kurtulması için isterse benimle gelebileceğini söylediğim bir gün ertesi, sabah uyandığımda çantasını hazırlamış olarak başımda buldum. Annesi onu yine okula gönderirken, gözyaşlarının nedeni benden ayrılmak değildi sanırım.

Kent’in düşünsel hegemonyasına karşı çıkmak güçtür ama onu inşa eden, daha da doğrusu bu düşünsel hegemonyayı inşa eden “okul sistemine” karşı çıkmak çok daha zordur. Belki yerine bir başka okul önerebilirsiniz ama sınıflarıyla ama tam anlamıyla sınıflarıyla, okulu eleştirdiğinizde başından itibaren lanetlenirsiniz. Kentin kuruluşu ile okul sisteminin kuruluşu, çok doğaldır ki aynıdır. Gittikçe birbirini andıran evlerin inşası ile gittikçe birbirine benzeyen genel eğitimin yaygınlaşması-

nın tarihi de aynıdır.⁶⁹ Aynı şekilde konut hakkının piyasa-
salaştırılması ile eğitimin tam anlamıyla piyasalaştırıl-
ması da aynıdır. Kent ve okul aynı kaderin iki ucu boklu
değneğidir aslında ama okula karşı çıkmak, “kenti yık-
malı” demekten çok daha zordur. Sözlü tarihin yok edi-
lişi ile kent ve devlet tarihinin kurucu unsuru yazının he-
gemonyası, bölücü ve halkı hiçleştiren tavrı, kent hege-
monyasının da kurucu unsurudur.⁷⁰

Herkesin gerçek olmadığını bildiği Karınca ile Ağus-
tos Böceği masalının yine herkes tarafından bir yeni
nesle okutulmasının esas nedeni, bütün hegemonyaların
asıl olarak tekrarlardan ibaret olmasıdır. Kent hegemon-
yası ve tabi ki doğrudan devlet, okul nakaratlarının eşli-
ğinde tepemize yükselir.⁷¹ Kent ile birlikte sadece okul
değil, hastane, hapishane, tımarhane, bütün devlet ku-
rumlarının bir arada ortaya çıkması, devlet yıkmak iste-
yenler için, bir bütünsel yol haritası da çıkartır aslında.

⁶⁹ “İnsanlar eğer sevişmeyecekse neden evleri bu kadar iç içe yapar-
lar” der Sait Faik, Lüzumsuz Adam öyküsünde. Bu alıntıyı yıllardır
kullanıyordum. Ali Topuz’la tamamıyla başka bir şeyi konuşurken,
“Lüzumsuz Adam”ı bir “Kentsel Dönüşüm” öyküsü olarak tanım-
laması, öykünün yarattığı aynı duygulardan olmalı.

⁷⁰ Yazılı tarihin sözlü tarihi imha edişi, böylece kültüründe sadece
elite hasredilmesi, köyün yenilgisinin en önemli nedenlerindendir.
Hatta önce göçebeliliğin ardından köyün demek daha doğru. Bu nok-
taya tartışmalarımızda dikkatimi çeken yine Ahmet Ateş’ti. Daha
ayrıntılı olarak Bkz. Ahmet Ateş, “Yol Üzerine Düşünceler”, Nota-
Bene Yayınları, 2014, İstanbul.

⁷¹ 1980 öncesinde, özellikle Ali Asker ve Emekçi’nin protest şarkı-
ları da, aslında sözün gücünün son simgeleri idi. Devrimci jargonun
önemli parçaları olmalarının ötesinde mesela Emekçi’nin “Yaktı
beni patron ağa devleti” ya da bilhassa Ali Asker’in “Binbaşı Er-
nesto ölmedi daha” şarkısı, tam anlamıyla bir siyasal eser sayılmalı.
Her şey bir yana kabul edilmelidir ki Mahir Çayan’ın toplu yazıla-
rını birçok devrimci Ali Asker’in bu şarkısı kadarıyla biliyordu. Po-
püler bir laf olan “Kitabını okumadım ama filmini seyrettim” den-
diği gibi birçok kişi “Toplu Yazılar”ın kitabını okumadı ama şarkı-
sını dinledi.

Mekânın-kentin denetleme kurumları ile mekânın isyanı için yıkılası kurumları eşdeğer durumdadır. Nazi Almanyası sırasında bir süre toplama kamplarında da kalan Althusser, öğretim üyesi iken Sorbonne’da yaşamayı tercih ediyordu. Bunu kendisine sorduklarında “bana toplama kamplarını en fazla burası hatırlatıyor” diyordu.⁷² Kentin denetim kurumları, hapishane, tımarhane, hastane ile birlikte anılması sadece Althusser ile sınırlı değildi. Fichte ile birlikte Nazizm’in esinlendiği İngiliz yazar Thomas Carlyle, bu durumu diğer açıdan ama benzer bir vurguyla yapıyordu. Amerika’da köle taraftarı ve diktatörsever Carlyle’in kentlerde en hoşuna giden iki şey, askeri garnizon ve hapishaneydi. Hiç değilse buralarda düzen olduğunu düşünüyordu.

Bu “düzen” talebi, Carlyle’in düşünsel ardılları Naziler tarafından öncelikle toplama kamplarında gerçekleşti. İyi bir okulun düzen ve intizamına⁷³ sahip bu kamplar, o günlerin propaganda filmlerinde övünçle konu oluyordu ki “saat gibi” işleyen kurumlardı. Özellikle ilk toplama kamplarında -mesela Dachau’da- “Çalışmak özgürleştirir” yazısının altından geçerek, hemen kapının sağındaki orkestranın müziğinin eşliğinde girdiklerinde, muhtemel ne kadar temiz olduğunu farkına varmışlardır. Bu kamplar “insani”ydiler. Mesela tek tek ya da peşi sıra öldürülebilmelerin sağlandığı darağaçları vardı. Gaz odaları ve fırınlar, bu kamplara daha sonraları eklenmiş, bilimsel aklın kategorize etme, sınıflandırma

⁷² Aktaran Catherine Clement; “*La Putain du Diable*-Şeytanın Oros-pusu”, Telos Yayınları, 1997.

⁷³ “Okul ve kentte ‘düzen ve intizam’ talim ve terbiye...” Böyle bir benzetmeyi yaptığım, Türkiye’de sol bir derginin baş editörü ki en iyi dergilerinden biriydi; Toplama kampı ve okul benzetmesi nedeniyle, yazıyı kabul edemeyeceğini söyledi ve yayınlamadı. O sırada onun eski bir öğretmen olduğunu biliyordum.

başarısının sonucuuydu. Gaz odaları ve fırınlardaki kitle-sel ölüm, endüstrinin “öldürme”de kullanılmasından başka bir şey değildi. Düzenli ve intizamlı bir şekilde zararlıların imha edildiği ve hiçbir şeyinin sarf edilmeden kullanıldığı bir sistemdi. Eğer Carlyle bunu görseydi kesinlikle bu intizama hayran olurdu.⁷⁴

Ancak esas toplama kampının kentleşmesi tam anlamıyla Auschwitz’de gerçekleşti. Endüstriyel sistemin varabileceği en uç nokta denebilirdi. Ana giriş kapısının altından geçerek mal-insan getiren tren içeri girip, meydana boşaltılıyordu. Orada sağlam olanların ayıklanıp, daha sonraki trenleri boşaltmaya, gaz odalarında imha etmeye, fırınlarda yakmaya ve bu arada bütün malzeme-lerinin, o kadar yoldan geriye kalmışsa, değerli değersiz eşyalarının, kazaklarının, pantolonlarının, gözlüklerinin, tahta bacaklarının, dişlerinin tasnif edilme işlemine kullanmak için ayrıldığı, insanların saçlarının kesildiği ve ardından dezenfekte edileceksiniz diye gaz odalarına ve ardından fırınlara doldurulduğu kusursuz bir fabrika bant sistemine sahipti. Tam anlamıyla bilimseldi. –Bilimsel Sosyalizm olur mu kuşkuluyum ama faşizmin bilimsel olduğu kesindir.– Hiçbir şey ziyan olmuyordu. Mesela insan saçlarından tekstil elde edilerek giysiler dikilmişti. Kapının üstündeki idare binasından denetlenen, bu endüstriyel toplama kampı, aslına bakarsanız tek ürün üzerine yoğunlaşan bir sanayi kentinin planlarından hiç farklı değildi. Carlyle’nin hoşlandığı iki şeyin, askeri garnizon ve hapisanenin bir araya getirilmesiydi. Daha sonra anlaşıldı ki sadece bu ikisi değil, tıp için gerekli

⁷⁴ Bir başka ilginç rastlantı! Nazilerin kullandığı “Çalışmak Özgürleştirir-*Arbeit macht frei*” ifadesinin, yerini aldığı ortaçağ deyişinin “Kent havası özgürleştirir-*Stadtluft macht frei*” olmasıdır. 1872 yılında yazdığı kitabın başlığı olarak “Çalışmak Özgürleştirir”i kullanan milliyetçi yazar Lorenz Diefenbach, “Kent havası” yerine “Çalışma”yı koyarken çok zorlanmamıştır herhalde.

araştırmaların insanlar üzerinde denendiği aynı zamanda tıbbi bir laboratuardı da. Tabii ki hepsinin ötesinde, topluma yararlı kılmak için zararlıları eğitmek, bu toplama kamplarının temel ideolojik yapısıydı. Toplama kamplarını anlatan bütün Nazi propaganda filmleri ile okulları anlatan filmleri karşılaştırırsanız, benzerlikleri arasında şaşıracaksınız. Talim ve terbiye edilmiş, edilecek, mutlu beyaz çocukların gülümsemeleri bile aynıdır.

Kent ile cezaevinin yapısal benzeşmesi sadece yukarıdakiler ile sınırlı değildir. Sadece bir döneme has bir benzerlik de değildir. Kent ve denetim kurumları iç içe birbirini yaratan ve inşa eden şeyler olduğu için, sistemin yapısal değişikliğinden neredeyse aynı zamanda ve birbirinin yakın öncülü olarak ortaya çıkarlar. Yine özellikle Almanya’da ilk uygulanan tecrit tipi, F tipi cezaevleri aynı sözünü ettiğimiz toplama kamplarının konumuna sahiptirler. Altmışlı yılların sonunda daha yaygın olarak inşa edilen tek kişilik ya da 3 kişilik yüksek güvenliklı hücreler⁷⁵ aslında endüstriyel toplumun yarattığı yaşamın, yalnız ve yabancılaşmış toplumun prototipidir. Bunun en çarpıcı örneği yine Almanya’dan verilebilir; Hamburg’da yalnız yaşayan bir adam, evinde televizyon

⁷⁵ Bu cezaevlerinin Almanya’da ilk olarak Baader-Mainhof diye bilinen RAF-Alman Kızıl Ordu Fraksiyonu mensupları için kullanılmış olması da tesadüf sayılmamalıdır. Daha önceki sol hareketlerden daha farklı olarak tamamen kent ağırlıklı bir silahlı mücadele örgütü olan ve eylemliliklerinde yalnızlaşma ve yabancılaşmaya karşı mücadeleye karşı aşırı vurgu yapan bir hareketin, izolasyon cezaevlerinde yalnızlaştırılması ve daha sonra yine bu yalnızlaşmanın çarpıcı etkisi, “Ben size her şeyi yapabilirim”i gösteren, 4 önderinin intihar süsü ile katledilmesi de sadece tesadüf değildir. Mücadelenin doğuşu ve yok edilişi tam anlamıyla bir kentçi sisteme direniş, yenilgi ve yalnız oldukları için yok edilme sürecidir. Bütün bunları kentçi sistem dışında yorumlamak mesela ABD’nin idamlarının elektrikli sandalyelerde ya da ilaç yardımıyla gerçekleştirilmesindeki “tesadüf” gibidir. Her medeniyet, infazlarında kendilerini yansıtan araçlar kullanır.

seyrederken öldü. Adamı bir gün, iki gün, beş gün sonra değil ancak beş yıl sonra evinde buldular. Adamın bir arkadaşı, akrabası ya da mahalle bakkalı bile yoktu, kaç gündür gelip gazete ya da süt almadı diyecek olan. İşin trajik kısmı, eve beş yıl sonra girdiklerinde televizyon hala çalışmaktadır. Bütün endüstriyel kent, izolasyon tipi cezaevine dönüştü.

Cezaevlerinin kenti doğrudan anlatan, koca sosyal maketler olması, bugün neoliberal kentçi sistemde de aynı şekilde sürmektedir. Her şeyi satan ve özelleştiren neoliberalizm, cezaevlerini de özelleştirdi. Özellikle ABD’de özelleştirilmiş cezaevleri ucuz emek merkezleri olarak kullanılmaktadır. Cezaevi şirketi önerdiği sözleşmede, üretimin azalmaması için mahkûm sayısının yüzde 90’dan (2 milyondan) aşağı düşmemesi gerektiğini açıklıyordu.⁷⁶ Nedense⁷⁷ çoğu siyah ve Hispanik kö-

⁷⁶ Bkz. Private Prison Company to Demand 90% Occupancy-
<http://www.allgov.com/news/top-stories/private-prison-company-to-demand-90-occupancy?news=844040>

⁷⁷ ABD Kongresi Araştırmalar Servisi’nin (CRS) raporuna göre, ülkede 2,2 milyonu aşkın kişi federal ve ya eyalet cezaevlerinde bulunuyor. Bu da her 100 bin kişiden 716’sının hapiste olduğu anlamına geliyor. Böylelikle ABD, nüfusuna oranla en fazla mahkuma sahip ülke unvanını da elinde bulunduruyor. Şartlı salıverilmiş ve ya takipte olanların toplamı ise 4,8 milyon civarında. 313 milyon nüfuslu ABD’de sokakta dolaşan her 100 yetişkinden 2’sinin gözetim altında yaşadığı anlamına geliyor. Ülkedeki çocuk mahkumların sayısı da bir hayli fazla. Cezaevlerinde 18 yaş altında 95 bin çocuk bulunuyor. Bkz. <http://www.firatnews.biz/news/guncel/dunyanin-en-buyuk-cezaevi-abd.htm>

Aynı konuda çarpıcı başka bir haber – “Non-White Prisoners are more Profitable for Private-Prisons”;

<http://www.allgov.com/news/controversies/non-white-prisoners-are-more-profitable-for-private-prisons-140211?news=852404>

Yine bir başka makale – “Prison Sentences for Black Men Are 20% Longer Than Those for White Men for Same Crimes”;

<http://www.allgov.com/news/controversies/prison-sentences-for->

kenli mahkûm işçiler, çalışmadıkları takdirde temel haklarından mahrum kalırlar. Ailelerin yatırdıkları paraları da kullanamadıkları için, geriye sadece cezaevinde çalışma seçeneği kalmaktadır. Çünkü mesela ziyaretçisi gelebilmesi için telefon edebilmesi, telefon edebilmesi için parasının olması ve bunun içinde çalışması gerekmektedir. Dışarıdakilerden tek farkları başlarını sokabilecekleri bir yuvalarının (!) olmasıdır ki buraya ödedikleri kira da hiç azımsanacak bir miktar değildir, Özellikle de cezaevinde asgari ücretten daha az bir ücrete çalışanlar için. Bu durum sağlık harcamaları ve her şey için geçerlidir.

“Sizin vergilerinizi mahkûmlara mı yedireceğiz” söylemi genel anlamda her neoliberal problem karşısında egemenlerin kullandıklarının benzeridir. Ancak bu arada bu ucuz işgücünü kullandıkları için, asgari ücretli, güvenceli işçiler pahalı geldiklerinden, işlerinden atılmış insanlar bunu söylediklerini hiç hesaba katmazlar. Neoliberal sokaklar ile cezaevleri arasında pek fark yoktur diyesim geliyor ama Zizek’in⁷⁸ de alıntı yaptığı, Türkiye’nin işçileri bakanı İdris Naim Şahin’in “*Dışarıda özgürlük yok diyorsunuz, o zaman biz de sizi hapse atıyoruz, fakat yine yaranamıyoruz. Özgürlük yok demeye devam ediyorsunuz! Bu nasıl iş? Demek ki neymiş? Hapiste olmamak bir özgürlükmüş. Çıkarsanıza özgürlüğün tadını*”, muhteşem mantığının tam olarak burada geçerli olduğunu hatırlıyorum. Burada benim gözlerimi yaşırtan, bugüne kadar dünya sol literatüründe rastladığım - Arif Dirlik dışında- bir Türkiye’liden alıntı yapılmasıdır ki göz yaşarması nedenini fazla kurcalamadan. Ucuz emek gücünün neoliberal organizasyonu, mahkûm köle

black-men-are-20-percent-longer-than-those-for-white-men-for-same-crimes-130220?news=847124

⁷⁸ *The Year of Dreaming Dangerously: 2011*, Slavoj Žižek. Mete (Yeğin) göstermişti bana ve oldukça da gülmüştük.

işgücü sadece ABD’de değil, ekonomik anlamda kriz geçiren ülkelerden biri olan İngiltere’nin Ken Clarke tarafından da krize karşı çözüm olarak önerilmişti.⁷⁹

■

⁷⁹ Bu sistemin, yani sıradan faşizmin teorik alt yapısı da her zaman hazırđı; Tutsaklar rehabilite ediliyor, topluma kazandırılıyordu. “Asmayalım da besleyelim mi”nin cevabı bu. Asmayalım, çalıştıralım, para kazanalım idi yeni formül. Bu herkese çok mantıklı geliyordu. Bir de bunun arkasından suçlular, “sizin verginizi yiyor” diye eklerseniz, herkes cezaevindekilerin çalıştırılmasından yana oluveriyordu. Ancak İngiltere’de Adalet Bakanı Ken Clarke’ın 20.000 mahkumu alıştırma planı sendikaları harekete geçirdi. Zaten her gün büyüyen işsizlik, cezaevinde karın tokluğuna ve gardiyan zoruyla çalışacak 20.000 mahkum ile daha da derinleşecek. En son, cezaevine iş vererek, sosyal programlara dahil olma şerefine erişmiş şirketlerden biri Speedy Hire sadece 2010’da 800 işçisini kapı dışarı etti bile. Tabii ki bu 800 işçi, yeniden aynı iş yeri için çalışabilir. şöyle bir yöntem uygulamaları gerekiyor. İşsiz kalıyorsunuz, suç (!) işliyorsunuz, cezaevine giriyorsunuz ve işinize kavuşuyorsunuz. <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/plan-for-cheap-prison-work-may-cost-thousands-of-jobs-7815140.html>

**Ekolojik Mücadele
ya da
Yaşamın Diğer Adı Üzerine Notlar**

MÜLKSÜZLEŞTİRME VE KİMLİK

Özellikle barajlarla boşaltılan köyler, yüzyıllardır yaşadıkları topraklarından kovulan halklar bir başka açıdan da mülksüzleştirilmekteler. Bu mülksüzleştirmenin manası, sermayenin bu toplulukları tümünden kendisine dâhil etmesidir. Sermaye bu toprakları gasp eder ve bunu halkların kimliksizleştirilmesi ile birlikte gerçekleşir. Bu durum aynı zamanda bu halkları sermayeye entegre etmesi anlamına da gelir. Mülksüzleştirme, yurtsuzlaştırma, kimliksizleştirme, sermayenin düşünsel kolonizasyonu ile sermayeye entegre ederek tamamlanır. Toplumsal gelenek bütün olumlu, olumsuz yanlarıyla parçalanır ve yaşam tam anlamıyla sermayeye göre biçimlenir. Bunun çarpıcı örneğini bir arkadaşım anlatıyordu: Yunanistan’da Yunanlı eski arkadaşlarına uzun süre sonra rastlayınca sormuştu; “Sizin dağ köylerinde kan davası vardı. Ne oldu?” diye. Arkadaşı, “Yok. Kan davası filan kalmadı. Kredi kartı çıktı kimse kimseyi vurmuyor. Kredi kartının borcunu kim ödeyecek diye”.⁸⁰

Toplumsal ilişkilerin, günlük yaşamın sermaye eklemelenmesinin bir başka çarpıcı örneğini de Viranşehir’de yaşamıştık. Henüz delilerin dışlanmadığı, hastanelere kapatılmadığı ve insanlarla birlikte yaşadığı bir yer olan Viranşehir’de sürekli olarak Kürt hareketinin parti binasına gelen bir deli vardı. Sürekli giydiği sarı çizmeleriyle gelir, bazen kendisine takılanlar olduğunda, “bakın hükümet partisinin binasına giderim” tehdit ederdi. İşçilere maaş dağıtıldığı bir gün, belediye başkanı yardımcısından kendi maaşını istediği günden beri başkan yardımcısı da her maaş zamanı ona da cebinden biraz para veriyordu. Bir gün bu parayı gene vermeye

⁸⁰ Haldun abiyle (Haldun Karyol) neoliberalizme ilişkin konuşurken bana anlatmıştı.

kalktığında bunu kabul etmedi ve diğer işçiler gibi kredi kartı istedi. Sermaye, kredi kartı, plastik yaşam aklın hegemonyası altında olmayanlara kadar genişletti işgalini.

Kapitalizmin doğuşu soygun ve talandır. Amerika kıtasının, gümüşünü, altınını ve geride ne varsa, yükte hafif, pahada ağır ve hatta yükte de ağır, ne varsa gasp edenlerin soyudur kapitalizm. Avrupa'nın ticaret burjuvazisi, bu talanın üzerine serpildi. Bu birikim-kapital, yani altın, gümüş, bakır ve diğerleri, kıtaya işgalcilerin taşıdığı grip, frengi ve barutla, yani ölümle, kapitalizmi doğurdu. Bu yüzden kapitalizm ölüm kültürü(!)'dür. Burjuva medeniyeti, giyotinden elektrikli sandalyeye uzanan, hızlı ve temiz öldürebilme sanatından başka nedir ki?

Sao Paulo yakınlarında bir yerleşim yeri idi. Baraj inşaatının altında kalıyordu. Kente yakın ve çok verimli topraklardı. Orada yaşayan yüzlerce aile tabii ki evlerini, topraklarını terk etmek istemiyorlardı. MST-Topraksız İşçi Hareketi⁸¹, topraksız aileler ile birlikte bir sabah oraya geldi. Baraj inşaatı tabelasını söktüler. Şenlikli bir şekilde inşaat tellerini yıktılar. 450 yeni aile oraya yerleşti. Bir yandan orada evlerini inşa ediyorlar, bir yandan toprakları işliyorlardı. Bu işgal ile bu çevresel yıkıma karşı mücadele ile barınma hakkı ve toprak mücadelesi birlikte yürümeye başladı. Dünyanın en büyük barajlarından birinin projesinin, en azından bu ayağı inşa edilemedi. Böylece baraja doğrudan karşı çıkanların sayısı, neredeyse iki katına ulaştı. Kendi yetiştirdiklerini bir-

⁸¹ MST-Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra. MST-Topraksızlar Hareketi üzerine kapsamlı bir bakış için bkz. Metin yeğin, *MST-Topraksız Kır İşçileri Hareketi*, Hayalci Hücre Yayın, 2023.

likte yerken “Bak bu toprağı öldürmek istediler” diyorlardı. Bu yerleşim yeri bütünüyle bir “direniş mekanı” halini aldı.

Doğa direnişi kimlik direnişidir

Dünyanın birçok yerinde ekolojist mücadele ile halkların direnişlerinin iç içe girmesi pek tesadüf değildir. Doğanın yağması ilk başından beri sömürgecilik ile birlikte yürür. Bu yüzden Güney Amerika’da yurtlarına barajlar, santraller, otobanlar inşa edilmek için sürülen Amazon yerlileri, Hindistan ya da Çin’de yerel topluluklar, Türkiye’de Kürtler, Lazlar, Hemşinliler, hesaplınsa da, hesaplanmasa da çevresel yıkımın ilk hedefleri arasındadır. Kültür ve özellikle dil doğrudan toprağı bağlıdır. Bu çevresel yıkıma karşı direniş, her zaman, aynı zamanda bir kimlik direnişi durumundadır.

Diyarbakır’da Ekoloji Çalıştayını idi. Sonuç deklarasyonu tartışılırken bir şey önermişim. “Mesela Hasan-keyf’e kredi veren bankanın, ülkedeki bütün şubelerine saat 14.30’da girip halay çekelim” diyordum. “Hiçbir banka bütün şubelerinin yarım saat çalışmamasına dayanamaz.” Herkes coşkuyla kabul etti. Sonra hiçbir şey olmadı. Bütün bu forumlar, çalıştaylar kelimelerden ibarette galiba.

“Ben kanlı çatılardan çığlıklar atıyorum. Elitler ‘şiişt komşuları uyandıracaksın’ diyor ama zaten benim iste-diğim bu. Onları uyandırmak.”

Arundhati Roy

Hintli yazar Arundhati Roy; Booker Edebiyat Ödülü sahibi-ydi. 2004 yılında da şiddet karşıtı çalışmalarıyla

Sydney Barış Ödülü'nü aldı. 500 bin kişiyi yerinden edecek olan Narmada barajının yapımına karşı direnişe, baştan itibaren katıldı. Bu direniş, Dünya Bankası'nın bu baraj için verdiği krediyi durdurmayı başardı. Egemenler yine de bu projeden vazgeçmediler. Endüstriyel toplum, hiçbir zaman tükenmeyecek enerji açlığını bastırmaya çalışıyordu. Barajın topladığı su, insanların evlerini doldurmaya başladığında bile evlerini, köylerini terk etmeme kararı aldılar. Arundhati Roy, kendini evlerine zincirleyen köylülere katıldı. Boğazlarına kadar su dolduğunda bile direnişlerini sürdürdüler. Ancak polis müdahalesi ile zincirlenmiş evlerinden koparıldılar.

20 yıl kadar önceydi. Ekvator'da yağmur ormanlarının ortasında bir kulübede posterini görmüştüm. 1988 yılında öldürülmüştü. Kauçuk ağaçlarını korumak için mücadele sürdürürken, büyük toprak sahipleri tarafından katledildi. Ülkemde "Ekoloji" o günlerde, lüks tartışma malzemeleri arasına bile girmemişti. Ulus ötesi tekel-lerle birlikte, Amazon'u yağmalayan büyük toprak sahipleri, sadece o yıl, topraklarını, yurtlarını korumak için mücadele eden, çoğu yerel önderlerden 19 kişiyi katletti. Döndüğümde ekolojist mücadeleyi küçümseyenlere Chico Mendes'i anlatıyordum ve Amazon'un yağmasını... "Ben ilk başta, kauçuk ağaçlarını kurtarmak için çalıştığımı zannediyordum. Sonra Amazon yağmur ormanlarını kurtarmak için mücadele ettiğimi düşündüm. Şimdi insanlık için mücadele ettiğimin farkındayım."

Çevrecilik başka, ekoloji başka

Brezilya Avrupa'dan büyük bir ülke. Arjantin Türkiye'nin yaklaşık 4 katı, Paraguay ise yarısı. Burada bütün bu ülkelerden daha büyük bir ülke ise Monsanto toprakları. Ulus ötesi tohum tekeli Monsanto, genleriyle oy-

nanmış tohumlarla, insanları, toprağı ve dünyayı öldürüyordu. Buna karşı MST-Topraksız İşçi Hareketi'nin kadınları, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde, uzun keskin bıçakları *machetalarıyla* GDO'lu tohumlar üreten, geliştiren laboratuvarlara saldırdı. Daha sonraki yıllarda yine 1000 MST'li kadın okalıptüs ormanına aynı şekilde saldırı düzenleyerek tahrip etti. Bir Amazon bitkisi olmayan okalıptüs ağaçları, selüloz üretmek için büyük toprak sahipleri tarafından yetiştiriliyordu. Yağmur ormanlarının ekolojik dengesini hızla bozan bu üretime karşı, MST hareketi, özellikle kadınları, her yıl eylemler düzenliyordu. Dünyayı savunuyordu.

“Çevrecilik” ile “ekoloji” ayrımını iyi vurgulamak gerekiyor. Saf çevre koruma düşüncesi, özellikle üst düzeyde çevresel yağmalardan sonra geriye kalan bir “çevre müzesi” yaratılmasıdır. Bu, kilometrelerce kareyi içeren bir alanı kaplayabilir. Ayrıca mutlak olarak o bölgenin yağması, yok edilmesine ilişkin değil de bir başka tarafa ait bölgenin vicdanını kurtarmak ya da halkla ilişkiler işlevi kullanılmak üzere gerçekleştirilebilir. Her ne kadar yine de kapitali, eninde sonunda kârlı bir iş yaptığına ikna etmek zorunluluğı varsa da, bu işe ikna etmek durumunda olanlar da “iyi” insanlardır. Ancak bu şekilde çevreci bir politika ile korunan alanlar genellikle ekolojik alanlar değildir. Bu yüzden ekolojik alanlar idari kararlarla değil, yerel ile birlikte örgütlenme ve karar hakkı ile gerçekleşebilir.

Mesela ABD'de doğal park ilan edilen bir bölgede yıllardır kerevit çıkaran yerliler de bu işten men edildi. Yerliler buna çok şaşırdı. “Tanrı o kerevitleri biz toplayalım diye oraya koydu” diyorlardı. Çevreci uzmanlar buna güldüler. Ancak yıllar geçince artık sualtının hiç de eskisi gibi zenginliğinin kalmadığının farkına vardılar. Aslında kerevit avlarken yerliler sualtının ekolojik den-

gesinin bir parçası durumundaydılar. Kerevitleri toplarken, birçok yosunu ortadan kaldırıyorlar, yeni kerevit alanları açıyorlar, zayıf olanları ayıklıyorlardı. Bu diğer sualtı canlıları içinde bir denge durumu yaratıyordu. Hiçbir zaman endüstriyel bir tüketim için kerevit avlamayan yerliler, sualtı yaşamının bir parçası halinde yüzlerce yıldır yaşarken onları oradan çekip koparan şey, “saf çevre” anlayışydı.

Kadınlar su hakkı için ordulaştı

Chico Mendes sadece doğanın korunma zorunluluğunun idari tedbirlerle sınırlı olamayacağını düşünüyordu. Ancak orada yaşayan insanların doğa ile birlikte üretebilmesi, doğayı koruyabilirdi. Indian kooperatifleri oluşturarak, yağmur ormanının zenginliğinin, halkın kolektif üretimiyle, doğanın yapısını bozmadan, insanlara doğrudan ulaştırılmasını örgütlüyordu. Örgütlenme, ekolojik direnişin onsuz olmaz koşuludur. Belki hiçbir endüstriyel ürün kullanmadan ya da doğaya zararlı bir eylem gerçekleştirmeden bir yağmur ormanı parçasını korumanız mümkün olabilir ama bu sadece çevresel bir koruma tanımını altına girer. Ekolojik yaşam ancak toplumsal bir yapı içinde örgütlenme ile gerçekleşebilir. Bu nedenle Mendes, örgütlenmeyi ve çocukların eğitimini de içeren bir süreç olarak yorumluyordu.

Meksika’da Mazahua halkının yüzyıllardır yaşadıkları topraklarından, başkent Ciudad de Mexico’ya, 140 kilometrelik Cutzamala kanal sistemi inşa edildi. Yılda 480 milyon metreküp su başkente pompalandı. Ufak bir sorun vardı, Mazahua’lara içme suyu bile kalmadı. Yüzyıllardır kendi topraklarında kendi yiyeceklerini yetiştiren Mazahua’lar son çare olarak sularını korumak için 2004 yılında “Mazahua Kadın Zapatista Ordusunu” kurdu. Av tüfekleri, tahta tüfekler ve machetalarıyla son

sularını korumak için kararlı olduklarını gösterdiler. Uzun yürüyüşler, açlık grevleri ve kadın Zapatista ordusu, en sonunda Ciudad de Mexico yönetimiyle görüşmeyi kabul ettirdi. Mazahua halkının mücadelesi devam ediyor. Bu ekim ayının 14-19'u arasında "su hakkı" için düzenledikleri 5 günlük uzun bir yürüyüş de var. (Muhtemelen orada, bu yürüyüşte olacağız.)

Özellikle barajlarla boşaltılan köyler, yüzyıllardır yaşıdıkları topraklarından kovulan halklar bir başka açıdan da mülksüzleştirilmekteler. Bu mülksüzleştirmenin manası, sermayenin bu toplulukları tümünden kendisine dahil etmesidir. Sermaye bu toprakları gasp eder ve bunu halkların kimliksizleştirilmesi ile birlikte gerçekleştirir. Topraktan koparma, kent varoşlarına sürüklenen halkların, toplulukların, tarihte görülmemiş bir hızda asimilasyona tabii tutulması demektir. Baraj inşaatları ile sürülen halklar, milli eğitim sistemlerinin ya da toplama kamplarının hiçbir zaman beceremeyeceği bir süratle kent çeperinde marjinal bir yoksul topluluğa dönüşür. Burada kullanılan, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin Yahudilere yaptığı, önce yakalarına işlenmiş sarı yıldızlar, ardından gettolar ve toplama kampları yerine baraj inşaatı yapılacağını bildiren tebligat, direnilirse polis copu ve nihayetinde dozer ve kepçelerdir. İşin farklı kısmı neredeyse bütün "kalkınmacıların" elleri, bu yıkıma, asimilasyona alkış tutar.

STK'ların paradoksal rolü

Arundhati Roy, küresel düzeyde uygulanan neoliberal doğa gaspına karşı, bu tür yerel direnişler ve küresel mücadeleye ilişkin, "Bununla karşı karşıya kalmak durumunda kalan insanların yalnız başlarına kaldıklarını düşünüyorum. Benim gibi isyanın küreselleşmesinden söz eden insanlar dahil bütün bu küreselleşmeyle mücadele

konuşmaları; küreselleşmeye, savaşa karşı birkaç yıl önce yapılan büyük yürüyüşlerin hiçbiri kâr etmedi. Aslında gerçek mücadele derinlerde cereyan ediyor. Hindistan'dan bir örnek vereyim: Eyaletlerden birinde devasa demir cevheri kaynakları buldular. Büyük şirketler bu madeni çıkarmak istiyor, yerli halk bu bölgede yaşıyordu. Hükümet bu bölgede Maocuların olduğunu söyleyerek 4 bin köyü, 400 bin insanı polis kamplarına aldı. Bunları silahlandırıyorlar, 'halk milisi' adı altında örgütüyorlar. Yani Kolombiya'da olduğu en yoksullar en yoksullarla savaşıyor ve madenleri de büyük şirketler işletiyor. Yani bir tür iç savaş durumu yarattılar” di-yordu.⁸²

Yerel direnişlerin en önemli paradokslarından biri NGO-STK müdahaleleridir. Bir yandan diğer benzer yerlerdeki deneyimlerin bilgisine sahip STK'lar, direnişin ilk başında inisiyatifi alır ve insanları bilgilendirirler ancak bu inisiyatif alış, mücadelenin önündeki günlerinde genellikle olumsuz etkiler yaratır. Uzlaşmaya yakın, fazla yasalıcıdırlar. Bu, direnişi her zaman sınırlandıracaktır. Hatta uzun süre, yerel halk ile birlikte yürüseler de keskinleşen durumlarda ya da ılımlı önerilerde hemen uzlaşmaya yakın olan STK'lar olacaktır. Bu her zaman yerel hareketi ikna edecekleri anlamına gelmez ama bu tür bir durumda önerinin kabul edilmesi ya da uzlaşılması, en azından birleşik direnişten bir ayrılma görüntüsü yaratır ki ekolojik mücadelede en önemli olan noktalardan biri olan toplumsal meşruiyeti zayıflatır. STK'lar genellikle sahip oldukları olanaklar, teknik bilgileri ve medya ilişkileri ile çok zor koşullarda mücadele sürdüren yerel hareketler için çok çekici etkiler yaratır ancak bu olanaklar aynı zamanda onların, zayıf yanlarını meydana getirir ki bu durum paradoksaldır. Bu nedenle

⁸² Bkz. Metin Yeğin, Arundhati Roy ile Söyleşi, 2008, Sendika.org.

her yerel hareket mutlaka, inisiyatifi kendi elinde bulundurmalıdır. Sık sık görünen bir başka durum; STK'larla ilişkili yerel önderler, öncelikle kendi sorunlarını anlatmak için toplantı, konferans, seminerlere katılmaya başladıklarında ortaya çıkar. Bir süre sonra, bu toplantıların parlak kişilikleri haline gelen yerel önderler, gerçek işlevlerini yitirip “konuşmacı”ya dönüşebilirler. Bu nedenle MST-Topraksızlar Hareketi delegelerini özellikle yurtdışı toplantılara sürekli farklı insanları göndererek bir diplomat direnişçi durumunu ortadan kaldırmaya çalışır.

Baraj, otoban, nükleer santral ya da yeni bir kent inşasında, “iyi niyetliler”, ortaya çıkacak yapının getirisi ve yıkımı karşılaştırılması yaparak, bunların uzun vadede kârsız ve zararlı olduğunu kapitalistlere anlatmaya çalışmaktadırlar. Burada anlamadıkları şudur ki kapitalizm rasyonel değildir. Yani hiçbir kapitalist yaptığı bir yapının 20-30 yıl sonra yıkıma yol açacağını umursamaz. Çünkü şirket bu yılı, günü nasıl kârlı kapatacağını hesaplamaktadır. Bu santrallerden hiç kimse yararlanmayacak, otobanlardan kimse geçemeyecek bile olsa bunların inşa edilmesi kapitalist-endüstriyel sistemin bir gereğidir. Bu çaba da ısrar etmek iyi niyeti saflığa dönüştürmektedir.

Kent kimliği

Kentin kimliği aslında bütün isyanlarda, Paris Komünü'nde, Londra'da, İspanya Devrimi'nde göz ardı edildi. Paris Komünü'nün mahalle komitelerinin, sokak-

larının ve barikatlarının anlatılmadığı bir “komünal” isyan*, Franco dönemi Madrid yurttaş komitelerine, Arjantin Mosconi’de ortaya çıkan Arjantin-Piqueteros hareketlerine sadece “sınıfsal” bakmak isyanı eksik anlattı.

Kenti sadece tesadüfi yan yana gelmiş binalar bütünü olarak algılamak değil; onun bütün olarak inşası, iktidarın ve hatta sistemin doğrudan bir yansımasıydı. Bu nedenle Castells “Meydanlar ideolojiktir” derken doğru söylüyordu ama azdı da söyledikleri aynı zamanda. Çünkü sadece meydanlar değil, sokakların kendiliğinden oluşan, sistematik, mesela dar ya da geniş olması, evlerin küçük, büyük ve kimin tarafından nasıl yapmış olması da ideolojikti. Haussmann’ın Paris Komünü’nden sonra barikatlar kurulmasın diye isyanın sokaklarını yıkıp, bulvarlar açması bile tek başına kent kimliği üzerinden iktidarı ve isyanı özetliyordu. Özellikle Gezi isyanı ve Brezilya isyanının gösterdiği üzere, bundan sonra dünyadaki isyanların “Mekan, Kimlik ve Ekoloji” eksenini üzerinden yürüyeceğini iddia ederken, tam anlamıyla “kent kimliği”nden hareket ediyorum.⁸³

Barceloneta ilk olarak “Eski Barcelona”nın kuzey tarafında, kral tarafından, kentin savunulmasının güçlendirilmesi için inşa edilen surların hemen dışına 1753 yılında kuruldu. Kuruluşu tam bir kentsel dönüşüm projesiydi. Öncelikle “sur”un yapılması için yerlerinden

* M. Bookchin’in kente bu açıdan bakması söz konusu ama Kent’e bakarken hep içinde yaşadığı “ilerici olma” algısını aşamıyor ve Kent’in, iktidarın sadece yansıması değil, doğrudan kendisi olduğu gerçeğini unutuyor. Bu nedenle mesela “Köy komünleri” onun için kent dışında yok sayılabilir bir nitelik taşımaktadır. Nihayetinde kapitalist modernitenin, kentin ileri olduğu mahcubiyetinden sıyrılmıyor.

⁸³ Burada hem Gezi’nin tsunami etkisi, Brezilya isyanının benzer bir hızla devam etmesi ve Frankfurt ayaklanması ve önlemleri bu durumu daha belirgin olarak ortaya koyan bir şeydi.

edilen 20.000 kişilik Ribera halkı için bir projeydi. Yerlerinden sürülenlere yine de yeni bir kent yapılıyordu ama bugünden farklı değildi. Ribera halkı “güvenlik nedeniyle”, “sur” için sürüldükten 50 yıl sonra Barceloneta inşa edildi. Sürekli dışlanan ve her seferinde benzer ya da başka nedenlerle dışarı atılanların öyküsünün ortaya çıkardığı bir “Kent Kimliği” idi bu.

İktidar, “kent”i, kendisini korumak için sur inşa ederken, iki nedeni vardı. Birincisi ve görüneni; dış akınlara karşı kendini sağlama almak, ikincisi ve daha da önemlisi; bir arada yaşayan, daha kolektif, örgütlenmiş ve her geçen gün daha huzursuz Ribera halkını dışarı atmak. Yani “sur”, bütün benzerleri gibi esas olarak dış saldırılar için değil, kendi halkına karşıydı. Boşaltılan alana yapılan surun hemen içinde, kent elitlerinin el koyduğu alanların doğması da tarihteki bütün kentsel dönüşümlerde olduğu gibi, olmazsa olmaz rantın, tarihsel bir tesadüf (!) ile ortaya çıkmasıydı.

Dışlanma ile başlayan Barceloneta öyküsü proje olarak Riberalılar için yapılmasına rağmen, bu 50 yıl içerisinde kente dağılan, kentsel dönüşüm sürgünüyle başka yerlere gitmek durumunda kalan ve savaşlarda heder olanlardan geriye kalanların bütününe bile yer olduğu söylenemez. Barceloneta, 50 yıl sonra, ancak bütün herşeyden geriye sağ kalan Riberalıları ve kentin geri kalan dışlananlarına mahalle oldu. İktidar, kent ile birlikte büyürken, kendisine karşı olanları dağıtmasına rağmen, yeni kurulan kent, kendi içinde saklı çekirdek kolektif dayanışmasından yeniden neredeyse bütün Barcelona’nın en dayanışmacı yeri doğdu. Kent kimliğinin bana göre en çarpıcı yanı budur. Ne kadar dağıtsanız ya da burada olduğu gibi yeniden inşa etseniz bile kendi kolektif çekirdeğinden yeniden doğabilme şansını taşır. Tabii ki her seferinde bu yapısal durumu etkilediği gibi, ya-

pısal durum da olumlu ya da olumsuz anlamda bunu etkiler. Bir kent insan diyalektiği söz konusudur ve bu yüzden kent kimliği son tahlilde bu çatışmanın kendisidir zaten.²

Bölünen, küçülen evler

Barceloneta halkı genellikle hemen kıyısında bulunan denizden ekmeğini çıkartıyordu. Balıkçılık yapıyorlardı. Kentleri çarpıcı biçimde yeniden şekillendiren sanayinin, hemen merkezin kıyısında, yoksulların yaşadığı yere yerleşmesi de bir tesadüf değildi. 1861’de kurulan metal atölyeleriyle mahalle, kelimenin tam anlamıyla proleter bir kimlik kazandı. Artık bütün mahalle fabrika sirenleri, sefer tasları, uzun mesailer ve kötü koşullu çalışma hastalıklarından doğan “çalışmanın sağlığa zararlı olduğu” bir mahalleye dönüştü. Bu, kent kimliğine yansıdı ve bu da tamamıyla mimarının değişmesi demekti. Mahalle her yerden göç almaya başladı. Önce evler iki kapılı olmaya başladı. Küçüldüler, bölündüler ve yeni işçilere kiraya verildiler. Ardından katları yükselmeye başladı. 3-4 ve 5’e çıktı. Mahalle artık balıkçıların bu kez dışarı ve mahallenin kenarlarına atıldığı ve insanların tam anlamıyla soluk benizli ve yanı başındaki güneşi göremediği bir işçi mahallesine dönüştü.

Barceloneta’nın hemen kıyısında iki mahalleden de mutlaka söz etmek gerekiyor. Birbirinin kimliğinden doğan ve diğerini tamamlayan: Gittikçe dışarı atılan balıkçıların hemen deniz kıyısında önce geçici sonra kalıcı olarak inşa ettikleri balıkçı barınakları, hemen ardından fabrika işçilerinin ucuz gıda ihtiyaçlarını karşılayan ve kendi yaşamlarını en uygun sürdürebilecekleri yer olarak yerleşen Romanların (Çingen), barınaklarından oluşan “Somorrostro” mahallesi. 1880’lerden itibaren küçük kulübeler ve neredeyse uykularından başka her şeyi

dışarda yaşayanların bu yeri, gittikçe yoğunlukla bir Çingene mahallesine dönüştü. Bir diğeri ise tam olarak İspanya sanayi devriminin patlamasının simgesiydi.

İspanya'nın Manchester şehri olarak anılan Poble Nou, egemenler ve yani kent merkezi için baştan itibaren bir risk alanı olarak görüldü. Yıllarca özellikle tek bir yol bağlantısı ile kontrol altında tutulan “Poble Nou” mahallesi, Barceloneta kent kimliğinin yine temel belirleyicilerindendi. Mahallenin yeni işçi kimliği, kolektif, dayanışmacı tarihsel geçmişle birleştğinde, İspanya devrimin en güçlü işçi örgütlenmelerinin olduğu yer doğacaktı. Poble Nou, özellikle sendikal örgütlenmenin, Anarşist hareketin en önemli yeri idi. Franco faşizminin bütün İspanya’da en son ortadan kaldıracı olduğu, büyük anarşist katliamlarını gerçekleştirdiği yer de Poble Nou’du. Uzun süren Franco faşist döneminde de bu direnişçi kent kimliği her zaman geçerli oldu. Her türlü baskıya, işkenceye rağmen hep faşizme karşı direnişin merkezi oldu. Sanki sokakların kendisinin ürettiği bir direniş biçimiydi bu. Cezaevleri ne kadar çok doldurulursa doldurulsun, yine de yeniden başlayan bir örgütlenme oluyordu mahallede.

Kıyıdaki balıkçı mahallesi Somorrostro’ların kaderi ise bir başka imha biçimi olacaktı. Yine her ülkede olduğu gibi her zaman yasadışının merkezi olarak gösterilen Romanların bu balıkçı mahallesi, henüz o zaman yıldızı yeni parlamaya başlayan “turizm”in ilk sürgün yerlerinden biridir aslında. 1964 yılında Franco cuntası, deniz kıyısını, bu mahalleyi, yasadışını temizleme kararı aldı. Dünyada *gentrification*-mutenalaştırma’nın, kentsel dönüşümün ilk imha ettiği yerlerinden biriydi Somorrostro. Burada dikkat çekici iki tesadüf vardı. Biri; turizm neredeyse her ülkede bir cunta endüstrisi biçimidir. Bir diğeri; her zaman, her sürgünde olduğu gibi Çingene nelerin, kentsel dönüşümlerde de, bizde “Sulukule”de

olduğu gibi ilk kurbanları olmasıdır. Burada Çingenele-
rin sistem dışı yaşaması (!) nedeniyle ilk hareketi ger-
çekleştirmek için daha geniş bir kabul ile her şey başla-
nabiliyordu.

Tanıdık bir kent tarihi

Franco rejiminin sonuna kadar devam eden direniş kim-
liği, hemen ardından gelen sol-sosyal demokrat hükü-
metler için de tehlikeliydi. Bu kez daha yumuşak ama
daha etkili bir biçim kullanıldı. Kent yönetiminin elinde
bulundurulmuş çok sayıda konut, içinde oturanlara satıl-
maya başlandı. Herkes kendi evine sahip olacaktı. Yine
tesadüf olarak, kimsenin alacak parası yoktu ve ama çok
şükür 20 yıllık kredi açacak bankalar vardı. Herkes eski-
den resmi evlere ödedikleri çok düşük kiralar yerine,
kendi evlerini satın almaya başladılar. Bu en az 20 yıl
boyunca bankalara çalışmaları demekti. İşin garibi,
Franco faşizminin işkencelerle, cezaevleriyle bitireme-
diği direnişe en fazla yara aldırان bu oldu. Belki kimse
cezaevine girmekten korkmuyordu ama borcu kim öde-
yecekti? Daha sonra bu borç 20 yılda ödenemeyince,
bankalar seve seve 40 yıla kadar uzanan yeni borçlanma-
lar yarattı.*

Barceloneta'nın kent kimliği değişmeye devam edi-
yordu. Özellikle “olimpiyatlarla kentin geliştirilmesi”
müthiş buluşuyla kent yeniden yıkılmaya ve yapılmaya
başlandı. Statlar, spor salonları, oteller, yeni yollar ile
“güzelleşmeye” başladı kent. 1987'den itibaren bütün
dünyanın gıpta ettiği, örnek bir “kent planlama” örne-
ğine dönüştü. Olimpiyatlar bitince geriye insansızlaştı-
rılmış boş beton yığınları kaldı. Hâlâ statlardan yararlan-
ılmadığı söylenemezdi tabii ki. Turistler mesela olim-
piyat açılışının yapıldığı, atletizm finallerinin gerçekleş-

tiği stadyumları ziyaret edebiliyorlar. Eğer 40-50 bin kişilik stadyumları günde 100-200 kişinin ziyaretine az demezseniz tabii ki.

En büyük sürgün ise o günlerde başladı Barceloneta’da. Metal atölyeleri zaten kapanmıştı. Balıkçılar bir kez daha yerlerinden sürölerek yerlerini turistlere bıraktılar. Ev sahipleri ya dışarı sürölükleri yakın köylere göçtüler ya da otellerde temizlik işlerinde çalışmaya başladılar. Balıkçı barınaklarının olduğu Somorrostro Mahallesi’nin eski yerine, neoliberalizmin simgesi camdan kuleler dikildi. Balıkçı barınaklarının, eski balıkçıların yerine pulları parlayan, koca bir balina heykeli kondu. Barcenoleta’nın, *Pescador*-Balıkçı isimli sokağında turistten başka kimse kalmadı. Barceloneta’nın dışlanmışlarla, sürgünlerle başlayan kent kimliğı yine sürgünlerle devam etti ve neredeyse bütünüyle yeniden insansızlaştırıldığı bir noktaya ulaştı. Barceloneta, feodalizmin, devrimin, faşizmin, baskının, işkencenin ve bütünüyle neoliberalizmin izlerini taşıyan bir kent kimliğine sahipti. Sanki kesilmiş bir ağacın sayılan damarları gibi bütün bu geçmiş ortaya çıkıyordu.

Esas sorun zaten evlerin ya da konutların sağlıklı yapılabilmesi değildir. Yan yana iki yeri, biri “Country” şehir diğeri “gecekondu”, Esenyurt’la Bahçeşehir’in bütün insanların yerini değiştirin. 5 yıl sonra ya da daha yakın bir zamanda Bahçeşehir Esenyurt, Esenyurt Bahçeşehir gibi olur. Çünkü Bahçeşehir’in sürekli güzel gibi durmasının nedeni, her gün 10.000 kişinin gidip, o evleri temizlemesi, penceredeki cıvataları sıkması, bahçeleri sulaması ve oradaki otları biçmesidir. Her gün 10.000 emekçinin kenti, orayı yeniden yaratması ya da öyle yapıyor gibi göstermesidir. Kenti sadece binalar, mimari bir nesne olarak tanımlamak, kenti bütünüyle ve çok muhtemel bilinçli olarak köklerinden, iktidardan arındırmaktır.

“Sanayisizleştirilen”, fabrikalardan arındırılan kent yani tam anlamıyla mutenalaştırılan kent, yine temerküz kampları üzerinden anlatmaya çalışırsak, hızlı ve keskin bıçağı ile seri ve görkemli biçimde, meydanlarda kafa kesen giyotin yerine sessiz ve temiz gaz odalarının kullanılmasıdır. Kirli, çevreyi, havayı kirleten fabrika, dışarı atıldığında yerine mutena “sanayi” turizm ve alışveriş merkezi yerleşir. Öncelerde, “Burada fabrika vardı. Ne kadar da duman vardı ve ne kadar kirliyken”, şimdi birden fabrika, çok eğlendiğimiz alışveriş merkezlerinin kurulduğu, yeni bir dünyadır. Ne kadar güzeldir! Hijyenik ortamlar sağlanmış ve kapılarında mutlaka güvenlik görevlerinin bulunduğu bir ortam haline dönüşür ve biz de çok mutlu oluruz.

Yoksulların bu mutena kente, alışveriş merkezine girememesi aslında iki yanlı çekim merkezi haline sokar orayı; girebilen ayrıcalıklılar ve onlar gibi olmaya çalışan yoksullar... Bu durum plazaları, alışveriş merkezlerini bir ibadethaneye dönüştürür. Üzerinizde markalarla abdestli olmazsanız yani sahte de olsa “marka” giymiyorsanız giriş kapısından zor geçilebilir. Bu sanıldığığının aksine ibadethaneyi daha kalabalık ve güçlü kılar. Dahil olunması zor olan masonik yeminlerin yerini alır bu, ne giydiğiniz, bir başka anlamda ne satın alabildiğiniz. Yine garip olan, gecekondlu sakinlerinin giremediği bu yerde, genellikle gecekondlu sakinleri çalışır. Bir başka ilginç durum, plazalarda, alışveriş merkezlerinde çalışanların sahip olduğu en önemli ayrıcalık, o ürünleri indirimli olarak satın alabilmeleridir. Yani kazandığı çok düşük ücretin çok büyük bölümünü, yine satın aldığı yere, kendi dükkanına bırakır. Aynı zamanda o giysiler ile gecekonduya yatmaya giden bir çalışan, birçok televizyon reklamından daha çok o “markayı” güçlü kılar. Belki daha kolay satın alınabileceğinden Coca Cola reklamları

rını bir yana bırakın, Nike’ın ya da Adidas’ın favela görüntülü reklamları aslında tamamen bunu gösterir. Yoksulluk içinde ayrıcalıklı olmak! Bu dört tarafı kapitalizm ile çevrili bir kumpastır. Bir yandan yabancılaştırıcı üretim, yalnızlaştırılmış hayat, nesneleştirilmiş insanlık ve bütün bunların içinde kendisinin fark edilmesini sağlamak için, herkesin “ayrıcalıklı” olma isteği. İçme suyunun kirletilmesi ile içme suyunun satılabilir olması ve satılması ilişkisi gibidir. Kapitalizmin tek dili “tüketme”yi konuşarak, satın alarak, kendisinin var olduğunu söylemeye çalışmak, sahip olunabilen tek rüyadır. Brezilya favelalarında bir çok gencin (!) şikayeti çamurlu sokaklara sahip olmalarıdır. Bunun nedeni ise daha çok gerçek ya da sahte marka ayakkabılarının kirilenmesidir. İşin yine garip yanı, bundan yakınanların birçoğunun, bu ayakkabıya da sahip olmamasıdır.

Brezilya’da MST-Topraksız İşçi Hareketi’nin katıldığımız uzun yürüyüşlerinden biriydi. 2000 kişi, 275 kilometre yürüyorduk. Bir kentten girdik. Gizlice öne çağırıldılar. Bir alışveriş merkezinin önünden geçiliyordu. Birden içeri girdik. Tam anlamıyla çarpıcı bir eylemdi. Her zaman plazaların kapılarından çevrilen yoksullar, bu sefer ellerinde uzun ve keskin bıçakları-machetalarıyla, 2000 kişi olarak geldiğinde, bu sefer kapıdaki güvenlikler panikledi. Çok kısa zaman sonra gelen binlerce polis ve jandarmaya karşın, Topraksızlar içeri girme konusunda ısrar etti. “Bu plazalara sadece zenginler mi girebilecek. Biz yoksullar da ne olduğunu bakmak için girmek istiyoruz” diyorlardı. Bir süre sonra kapıları ve arındaki güvenlik görevlilerini de aşarak içeri girdiğimizde, alışveriş merkezi bugüne kadar rastlanmayan bir gün yaşamaya başladı. Ulus ötesi satış tekelleri kapılarını kapadıklarından içerde hapis kalan zenginler ve orta sınıfın çoğunun korku ve endişeli bakışları altında 2000 Topraksız, ellerinde machetaları ve gitarlarıyla şarkılar

söyleyerek dolaşıp, 2 saat kadar sonra dışarı çıktık. Bu işgal eylemi tam anlamıyla kapitalizmin ibadethanesinin ele geçirilmesiydi. Bir gün sonra bütün Brezilya gazeteleri eylemi baş sayfalarından “MST Shopping yaptı” diye verdi.⁸⁴

Bu sanayisizleştirme-kenti fabrikalardan arındırma da, birçok yerde koca bir yalandır. Fabrikalar bir cehen-nemdir, korkunçtur. Ancak fabrikaların kentten atılması, fabrikaların ortadan kaldırılması demek değildir. Burada neoliberalizmin temel dinamiği yeni kent inşası ve üre-tiyormuş gibi yapması üzerine anlattıklarımızı bir kenara koyarak, sanayi üretimini daha az görünür kılan, aslında fabrikaları kent dışına atması değil, fabrikaları kentlere gömmesidir. Yani fabrikalar dışarı atılmamış, bir yandan

⁸⁴ Brezilya’daki son isyanın ardından yapılan alış-veriş merkezi iş-galleri tam anlamıyla bu isyanın “Mekan-Kimlik-Ekoloji” eksenini anlatıyor aslında. Neoliberal kentin merkezinin, ibadethanesinin iş-gali, normal zamanda içeri giremeyenlerin intikamı ve aynı za-manda Neoliberal kentin kalbinde kendini ifade edebilme biçimi. Erol Anar da yazısında bu işgalleri çarpıcı bir şekilde anlatıyordu. Makaleyi bana gönderen Taylan Güngör’e teşekkürlerimle.

“Tüketim toplumunun kutsal mekânları AVM’ler ve Brezilya’daki AVM işgalleri üzerine” – Erol Anar.

Brezilya’da son zamanlarda moda olan “*rolezinho*”, özellikle genç-ler tarafından sosyal medya aracılığıyla yapılan çağrılarla, alışveriş merkezlerinde (AVM) toplu bir buluşma olarak niteleniyor. Bu, kü-çük bir gezi yapmak, bir tur atmak anlamına geliyor. Özellikle Fa-cebook’ta konu ile ilgili bir sayfa açılıyor ve hangi AVM’de ne za-man buluşulacağı belirtiliyor. “*Rolezinho*” özellikle son haftalarda São Paulo kentinden, ülkenin diğer yerlerine yaygınlaştı.

Gençler ise, AVM’lerin kendilerine ayrımcılık uyguladıklarını ve “yoksul oldukları ya da deri renkleri” nedeniyle bazen AVM’lere alınmadıklarını dile getiriyorlar.’ Tamamı için Bkz. <http://t24.com.tr/yazi/tuketim-topluminun-kutsal-mekanlari-avm-ler-ve-brezilyadaki-avm-igalleri-uzerine/8417>

Hindistan, Çin, Bangladeş⁸⁵ gibi ülkelerin büyük kentlerindeki merdiven altı atölyelerine öte yandan doğrudan evlerine taşınmıştır. 2006 Nobel Barış ödülünün, mikro kredi uygulamaları nedeniyle, Muhammed Yunus’a verilmesi, fabrikalarının kente gömülmesinin ödüllendirilmesidir. Mikro kredi buluşunun (!) manası, aslında bütün fabrikaların yatak odalarımıza kadar girmesidir. Artık evinizde oturduğunuz zaman siz, anneanneleriniz, nineneleriniz, General Elektrik’in, General Motor’un neferleri olmaktadır. 21. yüzyılın tanrısı televizyonun önüne, yere dökülen kondansatörlerin uçlarını bütün aile hep beraber bükerken bir yandan da televizyon seyrediyor olacaklardır. Yemek yerken de durmak yoktur. Yağlı ellerimizle, iki lokma arası çalışmayı ve seyretmeyi sürdürüreceğiz. Dünya işçi sınıfının yaptıkları direnişlerle kazandıkları 8 saat çalışma saati hakkı, haftalık tatiller, yıllık izinler hepsi çöpe. O “sanayisizleştirme”, fabrikanın yatak odalarına dağıtılmasıdır. Mesela Asya da “sanayisizleştirilen” ve “çok modern” kentlerin içerisinde milyonlarca kişi, elektronik sanayinde çalışmaktadır. O evlere taşınmıştır, göremezsiniz o fabrikaları artık ama o fabrikaların görülmemesi demek, olumsuz koşulların, cehennemin ortadan kalkması değildir. Tam tersine patronun elektrik parasını bile siz ödersiniz. Patronun ödediği su parasını bile siz ödersiniz. Sanayi artık yatak odalarımıza girmiştir. Çocuğunuzu durmadan dürtüklersi-

⁸⁵ Bu “merdiven altı” atölyelerin kapasitesinin anlaşılabilmesi için Bengaldeş’te 1127 işçinin hayatını kaybettiği trajik tekstil kazasını aklınıza getirin. Bunda da çok açık görülmektedir ki sadece bir binada çalışan işçi sayısı, birçok Avrupa ülkesi fabrikasından, daha fazladır. Sadece bu atölyelerde üretilen tekstil, Avrupa’da çoğu kapanmış, koca fabrikalara eş değerdir. Bkz. <http://tr.euro-news.com/2013/05/14/banglades-iscilerine-dua-etti/>

niz. “Hadi oğlum iki kondansatör daha bük” diye. Çocuk çok şükür ki, belki de okulun tek iyi tarafı olarak işten kaçmak için ders çalışır ya da çalışır görünür.⁸⁶

Düşünsel hegemonya

Kapitalist-endüstriyel sistemin düşünsel hegemonyasının temel karakteri, abartılmış sahip olma duygusu, yine evde ve otomobilde kendisini her zaman gösterir. Ayrıcalıklı olmak, zengin olmak, daha doğrusu güçlü olmanın simgesel göstergesidir büyük ev ve büyük araba (Bu durum aynı zamanda tepkisel olarak da halkın günlük dilinde, argoda da kendisini göstermektedir. *Big car small dick* –Büyük araba, küçük sık– İngiliz argosunda yaygın olarak kullanılan bir şeydir ve tam olarak da otomobilin erkek-iktidar olarak kullanılmasının hicvidir). Bu iktidar simgelerinden otomobillerden mobil-penislerin en simgesellerinden, mesela Mercedes dünyanın her ülkesinde benzer bir nitelik gösteriyordu. Ülkemizde 1968’de başlayan Almanya’ya sürgün giden göçmen işçilerin daha sonraki yıllarda izin için ülkeye geldikleri dönemde çoğunun eski modellerle de olsa Mercedes ile gelmeleri

⁸⁶ Bu üretim biçimini 13 yaşından başlayarak yıllarca yaptığım için gayet iyi bilirim. Bir işçi olan babam emekli olduğunda eve para yetmeyince tanıdıklar vasıtasıyla elektronik fabrikasından aldığımız işlerle yaşamımızı sürdürüyorduk. Babamla birlikte annem, abim, babaannem ve hatta o zaman 6-7 yaşındaki kardeşimin ve mutlaka bize geldiklerinde her misafirin de dahil olduğu bir üretim biçimiydi bu. Ben sonra ancak cezaevine girerek bu üretimden sıyrılmıştım. Sonra kendi bahçemizde inşa ettiğimiz barakada ve daha sonra, yine eve yakın bir yerde, kiralanan atölyelerde, üretim devam ederken de evdeki çalışma sona ermedi. Mutlu bir sonla bitmeyen, yaşadığımız bu “Kemalettin Tuğcu öyküsü”, her şey bir yana, bana çok şey katmıştır. Ellerimi kullanmayı öğretmiştir. Bu vesile ile hayatımda tanıdığım ilk işçi, babamı da anarak...

tam anlamıyla köyüne geri dönen adam efsanesiydi. Bütün gençlik yılları sürgünde, o ülkenin en kötü işlerinde çalışarak sarf edildikten sonra geri dönen ama artık Mercedes sahibi-İktidarı olan bir kişi olmasıydı. Kasabaya geri dönen kovboy filminin bir yansımasıydı bu ve herkesin gözü yağız atında oluyordu. Aynı durum dünyanın öte ucunda da benzer bir biçimde Mercedes'in kullanılmasıyla karşıma çıktığında bizi fazla şaşırtmadı. Sosyalist Küba hükümetinin sağlık programının Üçüncü Dünya ülkelerindeki yoksul mahallerde çalışan Kübalı sağlık personelinin ayartmak için ayrıcalıklı sığınma hakkı uygulayan ABD, bu durumdan yararlanan, yani ABD'ye sığınan Kübalı sağlık personelinden bir iki doktoru anlatan filmlerde, sığınmacı doktorlar evlerine, Mercedeslerine atlayıp gidiyorlardı.

MEYDAN VE İKTİDAR

Meydanların ideolojik olması sadece üstündeki simgelerle kalmasa da, tek başına bu simgeler bunu doğrudan açıklar. Eğer meydan heykellerinde kralları ve kurtarıcıları bir tarafa koyarsanız hayvanların aleminin “kral”larına da iktidar simgesi olarak rastlarsınız. Çok sık olarak meydan iktidar sembolü aslandır. Bazen bu simge aynı nedenlerle boğaya ve hatta ejderhaya dönüşür. Çok başlı ve her yeri saran bir figür olarak yılan, genellikle çok başlı olarak ya da kartala yem olarak meydanda yerini alır. Neredeyse bütün meydanlar, bütün ulusal marşlar gibi baştan aşağı iktidar kokar.⁸⁷ Yine meydanlarda, bir-

⁸⁷ Buna ayrık iki örnek verebiliriz. Biri kahramanlık akideleri yerine çiçeklerini, doğasını anlatan, Çek Cumhuriyeti ulusal marşı ve diğeri Pachamama-Toprakana'yla ve doğayla başlayan Bolivya Anayasası;

çoğu kanatlı olmak üzere at sık sık karşımıza çıkar. İktidar ve Hız enest kardeşlerin bir resmi geçididir bu. Eğer atı evcilleştiremeseydi insan, haraçlı toplumları ve bilhassa kapitalizmin olamayacağını iddia etmem belki size bütün suçu atlara yüklediğim için ağır gelecektir ama Hız ve İktidar enest ilişkisini incellerseniz çok da haksız olmadığımı göreceksiniz.⁸⁸ Kral, general, kurtarıcılar ile aslan, boğa, kartal, ejderhalar ve hepsiyle beraber, ele geçirilmiş at simgelerinin neredeyse bütün dünya meydanlarını süslemesi (!) garip bir tesadüften daha ileri olduğu tartışılmaz.

Devrim yapmış ülkelerde komutanların yanında, askerlerin, işçilerin ve kadınların heykelleri yer alır. Bütün bunların yanında mesela Nikaragua’da Kalaşnikof heykelinin olması da aslında devrimci (!) heykellerin, bir başka iktidar kıran simge olarak orada durduğunu göstermez. Sadece yıkılmış iktidar yerine, yeni iktidar sim-

“Bırakın bugününüz, geçmiş i anılarla, geleceğ i ise ö zlemle kucaklasın.”[1]

“Evvel zaman içinde, dağ lar yükseldi, ırmaklar yatağ ını buldu, göller oluş tu. Amazon bölgemiz, Chaco’muz, platomuz, yaylalarımız, ovalarımız yeş illiklerle ve çiçeklerle kaplandı. Bu kutsal Toprak Ana’yı çeş itli yüzlerle donattık ve o günden bu yana, her şeyin çoğ ulluğ unu ve varlık ve kùltürler olarak çeş itliliğ imizi taşıyoruz. Halklarımız böylece mutluluk içindeydi ve uğ ursuz sömürgecilik günlerine dek ırkç ılığ ı asla bilmedik.” Anayasa alıntısı, Sibel Özbudun’un ‘...Nasıl bir anayasa...’ makalesinden. http://www.latinbilgi.net/index.php?eylem=yazi_oku&no=3074

⁸⁸ Antik Maya uygarlığ ının (!) oyuncaklarında tekerlek olmasına rağmen ulaş ım ve taşıma için arabayı kullanmamalarının nedeni, bunu çok muhtemel deneyimlerinden ya da “içgüdüsel” olarak bildiklerindendi. Bilgiyi sadece “bilimsel”, “akademik” kategorize edilmiş ler toplamı olarak görenler için garip gelecektir ama çok uzun yıllar insanlık, bugün kategorize edilmiş bilgi sistemleriyle kavrayamadığ ımız bir bilme biçimine sahipti. Ayrıca “Bir arabada taşıyacak kadar mısırın varsa hırsız sındır mutlaka”.

gelerini taşıyan bir meydan halini almıştır. Meydan, ideolojik olma durumunu kaybetmemiş, tam aksine ideolojik olarak kendisini yeniden tanımlamıştır. Yine bunu çok açık gösteren Sovyetlerle birlikte yıkılan Stalin, Lenin ve Marx heykelleri⁸⁹, sonra bazı Lenin heykellerinin yeniden ya da bazen yeri değiştirilerek geri gelmesi, Saddam'ın yıkılışının nihai göstergesi Bağdat'taki Saddam heykelinin devrilmesi, sürüklenmesi hep böyle örneklerdendi. Venezuela'da Chavez döneminde Latin Amerika'nın işgalci simgesi, Amerika'yı keşfeden (!) Kristof Kolomb'un heykelinin yıkılarak, yerine emperyalizme karşı mücadele eden, birleşik Latin Amerika simgesi Bolivar'ın heykelinin dikilmesi tam olarak böyle bir örnekti. Aynı zamanda ülkenin adının Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti'ne dönüşmesi de, çok net olarak böyle bir değişimin vurgusuydu.

Ankara'nın Türk ve hatta Hitit'in Türk olduğunu gösteren Hitit heykeli gibi birden fazla simgesel yükü sırtında taşıyan heykeller ile birlikte, mesela kentimizi nasıl tanıtmalıyız kaygısı ile yapılmış Diyarbakır Karpuz, Kumluca Domates heykelleri gibi her kentin kendisine ünlü bir mamul bulma telaşına düştüğü yıllar oldu. Özellikle, Atatürk heykeli dışında her şeyin yasak olabileceği

⁸⁹ Heykellerin ideolojik etkisinin ironik bir örneği ise Rusya'daydı. Sovyetlerin yıkılmasından yıllar sonra Krasnodar şehrinin tren istasyonunun giriş kapısındaki devasa Marx ve Lenin heykelleri duruyordu. İstasyonun bekleme salonlarından biri, neredeyse tıklım tıklım doluydu. Birçok kişi ellerinde kitap, gazete ve dergi okuyarak oturuyordu. Hemen yanındaki salonda ise televizyon vardı ve boş sayılırdı. Ne olursa olsun yaşanmış bir sosyalizmin etkisi diye düşündüm. Duvarda gördüğüm bir prizden telefonu şarj etmek için o salona oturdum. Biraz sonra görevli bir kadın geldi. Benden prizi kullandığım ve ayrıca televizyon seyrettiğim için 20'er Ruble istedi. Televizyonlu salonda kimsenin oturmamasının nedeni para ödemek zorunda olmalarıydı. Marx ve Lenin heykellerinin çatlatılmasına şaşırılmıyordu.

cunta yıllarında, ne olursa olsun bir maraza çıkmasın kaygısıyla, Türkiye'nin birçok yerine sadece bu tip heykeller dikildi. Bir kente, kasabaya girdiğinizde kent meydanında ne heykeli görürseniz onun meşhur olduğunu anlayabiliyordunuz. Meydanları domates, biber, karpuz ve aklınıza ne gelirse ve hatta mesir macunu heykelleleriyle bezenmiş bir vatandı artık Türkiye. Bu başımız belaya girmesin ama meydanları da heykelsiz komama çabası her bakımdan ilginç heykeller ortaya çıkardı. Mesela Dikili girişindeki granit taşı heykeli, bir başka ironik durumu yansıtıyordu. Temel heykel malzemelerinden biri olan granit taşı, piyasada yerini kolay ve hızlı yapılabildiği için taş görünümlü polyestere çoktan terk etmişti. Ancak Dikili'nin meşhur mamulü "granit taşı"nın polyester heykelini yapmak, fazla komik olacağından, doğrudan iki iri parça granit taşı konarak, bu sorun doğrudan çözülmüştü. Yani graniti yansıtan granit heykeli, üstüne yerleştirilmiş kağnı arabası heykeli ile birlikte sizi kente girerken karşılıyordu.

İktidar simgeleyen heykeller yerine, her zaman karpuz heykellerini tercih etmeme rağmen, bu durumun bazen başka biçimlerde de kullanıldığı oldu. Diyarbakır da "Ekolojik Belediyecilik" savunucusu belediye, cep telefonu şirketlerinin taleplerini yerine getirmek için, bütün yol kavşaklarının ortasına Nevroz ateşini simgeleyen meşale heykelleri yerleştirdi. Ezilmiş halkın simgesi (!) olan bu heykellerin hepsi aslında birer baz istasyonundan başka şey değildiler. Kurnazca olduğu muhakkak olan bu biçimin "Ekolojik" olmadığı ise kesindi. Kurnaz belediye, böylece sadece ideolojik değil, "modern" bir çözüm bulmuş ve her nasıl oluyorsa, herkes mutlu olmuştu.

Belki de her heykelin ideolojik olduğunu iddia edebilirdim ama sokaklar yine böyle olamayacağını ender de olsa gösterdi. Mesela, Antalya Kumluca'da, yağlı güreş

ağaları, üç yıl ağa olduklarında, Ağalar parkına kendi heykellerini diktirebiliyordu.⁹⁰ Her ne kadar heykel güreş ağası, erkek ve iktidar simgesi olabilirdi ama yine de doğrudan ideolojik değildi. Hele bizim de katıldığımız heykeli dikme serüveninde, tam insan boyutundaki heykelin düştüğü durumları görseydiniz, kesinlikle bunu böyle kabul ederdiniz.

Aynı şekilde Bolivya’da, çölün ortasında, çok küçük bir köyün çok küçük meydanında, sadece 1 metre boyundaki bir kaideye yerleştirilmiş, Hindi heykeli ve etrafında o gün için tören yapan, pan flütlü ilkökul öğrencilerini gördüğümde “velev ki ideolojik olsun” diye düşünmüştüm. Peru Kuşu-Hindi aslında tam orayı simgeliyordu ve etrafındaki Keçua yerlisi çocuklarıyla, belki de en yabancılaşmamış simge durumundaydı. Yine en sevdiğim heykeller, Mardin’in Derik kazasındaki belediye meydanında olanlardı. Derik’in ünlü deli kardeşlerinin heykelleri, dünyanın her yerindeki iktidar simgesi kardeşlerinden çok daha güzel duruyordu.

Her iktidar gibi Türkiye’nin “Teoliberal” iktidarı da kendi meydanlarını inşa ediyordu. Olabilecek en çirkin ve dolayısıyla kendisini en doğrudan anlatan irili, küçüklü meydan inşalarıydı bunlar. En büyük paradoksları, bir yandan bu tip meydanlar yapmak isterlerken, aynı zamanda bu meydanların her metrekaresini satarak değerlendirmeye istekleriyle bir çelişki içinde olmalarıydı. Bu yüzden kendilerini en iyi anlatanlar AVM inşaatlarıydı ama bu sefer geriye pek meydan kalmıyordu. En fazla otopark-meydan karışımı bir şey geriye kalsa bile, her an buranın bir yerlerini satma fikrini engelleyemiyorlardı. Bu saçma meydancıkların birinde izolasyon cezaevi tipi

⁹⁰ Burada arkadaşlarım, heykeltıraş Ali Savıcı ile her ağa heykeli dikilişinde, mutlaka bu işe yardımcı olan Cengiz Kaya’yı muzip gülümsemeyle anmadan geçemeyeceğim.

konut yapıcısı TOKİ; minare ile kule karışımı bir saat kulesi inşa edip, altına da başbakana teşekkür yazısı yazdırmıştı. Bu arada hemen bu kulenin arkasında çok sık rastlanan emlakçı dükkanları, borçlarıyla birlikte satılık ev ilanlarıyla doluydu. “60 bin+borç”, “55 bin+Borç” yazıları teşekkürü kimin ettiğini açıkça gösteriyordu.

Burada rasyonel düşünüp, “Eğer bu borçlar ödenmeyecekse neden veriliyor?” diye bu tuzağa kaptırmayın kendinizi. Öncelikle zaten eğer bu parayı satamazlarsa zaten bankalar batacaktır. Ellerindeki parayı mutlaka bir yerlere satmalıdırlar. İkincisi, bunu bu şekilde sattıklarında o paranın geri gelip gelmemesi hiç önemli değildir. Çünkü kağıtlar üzerinden görünen artan kârları ile bu kazancı zaten elde ederler. Garip bir domino oyunudur bu. Domino taşları ne tarafa yıkılırsa yıkılsın mutlaka altında biz kalırız. O yüzden geri ödenmeyecek borç derdi yoktur bankanın. Kağıt üzerinde üstüne düşeni yaptıysa, ipotek yapıp bedelini alıp ve belki ödeyemezler diye daha da yüksek faizle kredi açtığında işi biter zaten. Kârlarıyla birlikte yeni yerler ararlar, artık ellerindeki daha çok parayı satmak için.

Türkiye’de Teoliberal iktidar, bu paradoksal meydan sorununa müthiş bir çözüm buldu. Madem meydanlar bitti. Denizi doldurup, yeni meydanlar yaratmaya başladılar.⁹¹ Bu her meydan için yeniden satılabilecek birçok alan yaratmakla kalmıyor, bu alanın inşası, alanın üstüne yeşil alan ve park, yani ayda bir değiştirilmek durumunda olan çimenler ve hatta yeni sökülmiş ağaç dikme şansı ve 4 basket potasından ibaret spor alanları yaratır

⁹¹ Bkz. “Maltepe’de 171 futbol sahası kadar miting alanı” haberi, 21.04.2013.

İstanbul’un Maltepe sahilini doldurarak oluşturulan yeni miting ve etkinlik alanı bitmek üzere. Yüzde 85 tamamlanan proje 120 hektara yayılıyor. Bkz. <http://www.sabah.com.tr/Yasam/2013/04/21/maltepede-171-futbol-sahasi-kadar-miting-alani>

oldular. Ayrıca inanılmaz bir buluş ile dünya demokrasisine katkıda bulunuyorlardı. Buralar miting alanı olarak inşa ediliyordu. Denizin ortasında bağırın bağıracağınız kadardı artık. Bu özellikle mitingde, sizin mitinge gidebileceğiniz düşüncesini hiç hesaba katmayan bindiğiniz taksinin söylenip duran şoförleri içinde harika bir çözüm gibi görünüyordu. Böyle trafik filan tıkanmazdı. Kimseyi rahatsız etmezdi göstericiler...⁹² O zaman neden “gösteri” yapacakları pek düşünülmeden, defalarca bu çözüm yine mitinglerde, Türkiye başbakanı tarafından dile getirildi.

Bu teoliberal miting alanları buluşunun en “zekice” kısmı ise bir başka noktaydı bana göre. Burayı doldurmak için gereken toprak, kentin, her yerinde devam eden kentsel dönüşüm inşaatlarından elde ediliyordu. Yani bir taşla, bir düzine kuş vuruluyordu. Hem hafriyat topraklarına dökülecek yer bulunuyor, hem bunun için para alınıyor, aynı zamanda deniz toprak doldurularak ayrıca bunun için para ödeniyordu. Ali Sami Yen stadının yerine yapılan AVM inşaatının derinliğinin metro tavanını delene kadar indiğini ve hatta yanlışlıkla deldiğini düşündüğünüzde, çıkan topraklar için ne kadar iyi bir çözüm olduğunun bir kez daha farkına varırsınız. Çok muhtemel, bunu bulduktan sonra, “zeki” danışmanlar birbirlerine avuç içlerini vurdurarak çak yapmışlardır. Toprağın üstünü, altını, denizi, gösteri hakkını (ki mutlaka miting için bile buraya kira parası isteyeceklerdir), konser meydanı, büfe alanı ve her şey için 4-5 kez satabilme durumu yaratmanın coşkudur bu. Bir akıllarına gelmeyen, hemen miting alanın kenarına dünyanın ilk deniz altı camiini inşa etmeleridir ki bu aynı zamanda

⁹² Bu vesileyle yeniden yazmalı: “Ben kanlı çatılardan çılgınlık atıyorum. Elitler ‘şınışt komşuları uyandıracaksın!’ diyor ama zaten benim istediğim bu. Onları uyandırmak.” – Arundhati Roy.

yerebatan camii gibi, denizbatan camii de turistlerin ziyaretçi akınına uğrayacaktır. O zaman biraz daha dükkan, onun için biraz daha deniz doldurulması, biraz daha, biraz daha...

Barcelona’da, Barcelonita mahallesinde denizin hemen kıyısındaki devasa metal balina heykeline geri dönmek istiyorum. Görkemliydi. Güzeldi. Gerçek bir balina kadar vardı ve çok uzaktan parlıyordu. Pul pul bedenine güneş vurduğunda, neredeyse günün her saatinde güzel fotoğraf veriyordu. Belki de dünyanın en barışçıl canlısını, bir balınayı, sadece iktidar simgesi olarak görmek yanlıştı. Meydan heykelseverlerinin, “Ah bak gördün mü!” diyebileceği bir heykel olabilirdi eğer Barcelona’ya sadece birkaç günlüğüne gelip, “mutlu bir Hollandalı” olarak geçip giderseniz. Birkaç on yıl değil, neredeyse bütün tarihi boyunca balıkçı olan bir yere bir balık heykeli dikilmesi de çok güzel bir fikirdi aslında. Zaten önemli noktası buydu. Bu, pul pul metal balina ile simgeleyebileceğimiz bir son dönemle, *gentrification*-mutenalaşma ile birlikte artık o mahallede yüzyılların balıkçıları kalmadı. Başka bir Moby Dick öyküsüdür bu ve aynı ünlü öyküde olduğu gibi asıl kötü olan balina değil insanlardır. Balıkçılar artık sadece eski fotoğraflarda vardı. Bütün buralarda yiyebileceğiniz deniz ürünleri İspanya’nın başka bölgelerinin ya da kuzey denizlerinin mahsulleridir eğer çiftlik balığı değilse. Barcelonita’nın ara sokaklarında bir evin balkonuna, İngilizce asılmış bu küçük pankart her şeyi özetliyordu.

WELCOME TOURIST⁹³

The rent of holiday apartments

⁹³ TURİSTLER HOŞ GELDİNİZ

Bu evleri tatil için kiralıyorsunuz, spekülasyon artıyor, mahallenin sosyal, kültürel dokusu imha oluyor.

Bu yüzden birçok mahalleli taşınmaya mecbur kaldı.

HOŞÇAKALIN.

in this neighborhood destroys
the local socio-cultural fabric and
promotes speculation.
Many local residents are forced to move out.
ENJOY YOUR STAY.

KENT CİNAYETLERİ

Kapitalist kentin yine öldürmenin daha doğrusu⁹⁴ katliamın kıyısından döndüğü bir şey, İstanbul'un merkezindeki Polat Tower yangınıydı. İş merkezinde bulunan 1200 kişi, yetkililerin kendi açıklamalarında çok açık görüldüğü gibi, “çok şükür ki” ucuz kurtuldu. Yangının nasıl çıktığını anlayamayanlar, aslında nasıl söndüğünü de anlamadılar. Akıllı bina övgüleri düzeldi. Sanki yangın, o akıllı binada çıkmamış gibi.⁹⁵ Şu da çok açık görüldü

⁹⁴ ‘Akıllı Binaların’ Aptal Yer Seçimleri - Oktay Ekinci

“Fulya” bir “dere”nin adı... İstanbul’da vaktiyle aktığı semte de adını veren derenin tam üzerinde ise bugün “Fulya Deresi Sokak” var!

Mecidiyeköy’den Beşiktaş’a dik yamaçlardan inen derenin “betonlaşmış” yatağında şimdi sayısız apartman, hastane, gökdelen rezidans, AVM, dev oteller, işyerleri ile 17 Temmuz’da yanan “Polat Tower” (kule) de bulunuyor.

<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=356010>

⁹⁵ Bu ironik durumu Ekinci’nin makalesinde de görüyoruz.

Kutlanacak önlemler

“Polat Kulesi”ni akıllı kılan yangın güvenlik önlemlerini aslında gerçekten kutlamak gerekir. Sahibi Adnan Polat’ın açıkladığına göre ‘6 milyon dolar’lık ek maliyetle gerçekleştirilen altyapıyla cepheyi saran alev ve dumanın içeri girmesi önlenmiş; merdivenlere ters basınçlı hava verilmiş; bini aşkın insanın aşama aşama tahliyesi sağlanmış; evcil hayvanlar bile kurtarılmıştı...

Alevlerin binayı kısa sürede sarmasının nedeni ise ‘polipen’ denen kaplama malzemesinin ‘yanıcı’ özelliği idi. İşte bu amansız yangınla, yaratıcılarıyla, itfaiye teşkilatı mükemmel bir organizasyonla

ki İstanbul İtfaiye Teşkilatı'nın, yangın biraz daha üst katlara çıksa, geçmişin İstanbul yangınlarını seyretmeye bayılan paşazadelerden farkı kalmayacaktı. Faytonları ile yüksek yüksek tepelere çıkıp, meşhur İstanbul yangınlarını, kahvelerini yudumlamak yerine lüks otomobillerinde yangının fotoğraflarını ayfonlardan sağa sola göndere göndere, yangın seyrine dalacaklardı. Kahve içerler mi bilemem ama seyretmekten başka bir şey yapamayacakları kesindi. Yangın helikopterleri var ve 42. kattaki yangını söndürürlerdi demeyin, bu yukardaki tabloya king kong filmi tadı vermekten başka bir şey katmazdı. "Sokaklarına itfaiye araçları giremiyor" bahanesiyle gecekonduları yıkmaya çalışanlar, son çıkan meşhur afet yasalarını, bütün gökdelenlere kullanmak zorundalar. Koridorlarına itfaiye aracı ve tabii ki seyyar satıcılar sığmayan gökdelenler, afet riski taşırlar. Siz hiçbir gecekondu yangınında 1200 kişinin hayati tehlike yaşadığını duydunuz mu? Güney Afrika Cumhuriyeti'nde, kentin dışına süpürülmüş yoksulların ve nedense hepsi siyah olan yoksulların tahta barakalarında elektrikleri olmadığı için, gaz yağı ve parafinden çıkan yangınlarda bile bu kadar kişi yanarak ölme tehlikesi atlatmamıştır; ki bu barakalar yetkililer tarafından engellenmeye çalışıldığı için, her an tekrar buralardan da kovulabilecekleri için, kentin en geniş parçası olmalarına rağmen, kent hizmetlerinden hiç yararlanamadıklarından bu durumdadırlar. Yoksa bir gökdelen için hazırlanan alt yapının sadece beşte birine, bütün evleri sağlıklı ve yaşanır hale sokabilirler. Hatta yetkililer gölge etmeseler, başka ihsan

başa çıktı. Merdivenler gökdelenin boyuna erişemeyince de helikopterle denizden su getirilip üzerine boşaltıldı."

Tek başına ironi ne manaya gelir sorusuna örnek, peş peşe iki paragraftır bunlar. Bir yandan överken aynı zamanda bu esas yangın tehlikesinin en büyük olanın o 'Akıllı bina' malzemesi olduğu hiç hesaba katılmaz. Bkz. <http://cumhuriyet.com.tr/?hn=356010>

istemez. Her türlü baskıya rağmen dünyadaki bütün yaşanan evlerin dörtte üçünü diplomalı uzmanlar olmadan, kendileri inşa eden insanlar, daha da güzelini yapabilir.⁹⁶

Kapitalist kent, cinayetlerini kesintisiz sürdürür. Bu sadece yukardaki yangın tehlikeleri, sel baskınları⁹⁷ ya da sıradanlaşmış canavar trafik⁹⁸ ile değil, bütün bu bi-

⁹⁶ Bu akıllı bina muhabbetlerinde hep aklıma Mahmut Baler'in anlattığı bir fıkra geliyordu: "Sarhoş adam eve gelip karısını yatağında uyandırır. 'Ulan karı sen bu eve adam almışsın.' 'Hadî yat sarhoşsun' der kadın. 'Hayır' der adam 'bu eve sen bir elektrikçi almışsın.' 'Ya nerden çıkardın, yat' der kadın. 'O zaman neden tuvaletin kapısını açtığımda hep ışığı yanıyor?' 'Ah' der kadın, 'sen gene Buzdolabına işedin.' Akıllı bina dedikleri aslında 3-5 sensörden başka nedir ve her kullanılan bizi daha da biçare bırakan kolaylıklardan (!) başka? Geçenlerde bir kafede kendimi muslukların karşısında ellerimi boş boş ovuştururken yakaladım. Sensörlü musluklara alıştığımdan, musluğun karşısından musluğu açmayı beceremeden kuru kuru suyun açılmasını bekliyordum. Bir yeni çift anlatmıştı. Ankara'da öpüşebilmek için biraz kuytu bir yer bulabilmek için en az 2 saat dolaşmışlardı. Biraz karanlık nereye giderlerse sensörlü ışıklar tarafından aydınlanıyorlardı.

⁹⁷ Alman sigorta şirketi Munich Re dünya çapında felaketlerde ölenlerin sayısının arttığını açıkladı. Munich Re'nin açıklamasına göre doğal felaketlerde 2013 yılında ölenlerin sayısı 20 bini buldu. Bu sayının 2012 istatistiklerine göre hemen hemen iki kat fazla olduğu belirtildi. Ölenlerin büyük çoğunluğunun Filipinler, Vietnam ve Çin'i vuran Haiyan Tayfunu nedeniyle olduğu kaydedildi. Kasım ayında bu üç ülkeyi vuran Haiyan tayfunu sonucu 6.100 kişi hayatını kaybetti. Bunu haziran ayında Hindistan'da yaşanan sel felaketi izledi. Hindistan'daki sel felaketinde yaklaşık 5.500 kişi hayatını kaybetti.- Bkz. <http://birgun.net/haber/dogal-felaketlerde-olenlerin-sayisi-ikiye-katlandi-9725.html>

⁹⁸ Aslında uzmanlar aşağıdaki istatistiklerin iki katı kadar insanın Trafik kazasında hayatını yitirdiğini söylüyor. Çünkü bu istatistik sadece kaza yerinde hayatını kaybedenlerin sayısı. Hastaneye kaldırıldıktan sonra yaşamını yitirenler ile bu sayının iki katına ulaştığı tahmin ediliyor. Buna göre, Türkiye'de 10 yılda 7 milyon 946 bin

nalari, alışveriş merkezlerini, rezidanslarını, otoyollarını, viyadüklerini inşa ederken, iş kazası adıyla katledilen işçiler unutulmamalıdır. Sadece bu yazıyı yazmadan kısa zaman önce, mesela Esenyurt'ta alışveriş merkezinin inşası sırasında çadırda yanarak ölen 11 işçiyi, bu kentin adı ulaşım olan cehenneminde, Avcılar'da çöken metrobüs köprüsünde yaşamını kaybeden işçiyi, çocuğunu bırakmamak için tren ile istasyon arasına sıkışarak can veren anneyi ya da her gün sadece haberlerin kenarlarına sıkışmış trafik kazalarını da mutlaka hesaba katmalı. Cinayetler yalnız bu ülkede değil, dünyanın her yerinde işlenir. Katar ve Arap Emirlikleri'nde, gökdelen, alışveriş merkezleri inşaatları ve bunların yan kolları otobanlar, otoyollar, köprüler ve viyadükler her gün yeni yeni cinayetler işlemektedir.

Bütün bunlar “ne yazık ki”, “kader” ya da “500 yılda bir yağan yağmur” değildir. Kapitalist kent cinayetleridir. Yüksek binalar ile yeşil alanların artacağı koca bir yalandır. Bir yüksek binanın içinde barındırdığı insan sayısına böldüğünüzde kişi başına düşen, birkaç ottan öteye gidemez ve bu da “seni uzaktan sevmek aşkların en güzeli” gibidir. Belki sadece öğle saatlerinde, eğer müsaade ederlerse, üzerinde sandviçlerinizi yiyebilirsiniz. Bu yüksek binaları soğutmak, ısıtmak, denetlemek, yukarılarına tırmanmak, aşağıya inmek için harcanan enerjinin sadece birkaç günlük tutarı, bir gecekondu mahallesinin sağlıklı bir hale dönüşmesi için yeterlidir. Hatta sadece gökdelende toplanan, günlük idrarı binadan uzaklaştırmak için harcanan enerji bile, bu binalar için

646 trafik kazası meydana geldi. Bu kazaların 964 bin 164'ünde 43 bin 51 kişi hayatını kaybetti, 1 milyon 718 bin 704 kişi yaralandı. – TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu- http://www.radikal.com.tr/turkiye/10_yilda_43_bin_kisi_trafige_kurban_gitti-1100637

yıkılma nedenidir. Yüksek binaların tasarruf olduğu yalanı, bir cinayet gerekçesinden başka bir şey değildir. Her yüksek bina bir afet riskidir. Her yüksek bina, kenti öldürür. Her yüksek bina, iktidardır ve erkektir. Her yüksek bina, ranttır, hırsızlıktır. Kat artıkça rant yani iktidar artar.

Kent cinayetleri mutlaka “kaza” biçiminde işlenmiyor.⁹⁹ Yalnızlaştıran ve yabancılaştıran kent, doğrudan katliamlara sık sık neden oldu. İnsanların evlerine kapanmasının, kapatılmasının, dışarıda hiçbir neden yokken topluluklara yapılan saldırılarda hiç mi payı yoktur? Tanıdığınız bir insana saldırmak için, iyi, kötü, doğru ya da yanlış bir neden olması gerektiği gibi, hiç tanımadığı insanlara saldırılmasının nedeni ise sadece hiç tanımamış olmasıdır. Kentin köyü aşağılamada, sık sık kullandığı, arkaik kültür; töresel cinayetler, namus cinayetleri, denildiği gibi arkaik de olsa, bir nedene sahiptir. Özellikle ABD’de gerçekleşen saldırılar, cinayetler, özellikle okul saldırıları¹⁰⁰, her şeyi bilen uzmanlar tarafından ni-

⁹⁹ ABD’nin Boston kentinde bir ay önce yaşanan bombalı saldırının ardından ikinci kez bir saldırı şoku yaşıyor. New Orleans kentinde Anneler Günü’nü kutlamak için düzenlenen geçit töreni, silahlı saldırıyla kana bulandı.

Polisin verdiği bilgiye göre, yerel saatle 13.45’te Frenchmen sokağından geçerken geçit alayı üzerine ateş açıldı...

Polis yetkilisi Garry Flot’un açıklamasına göre, 10 erkek ve yedi kadının yanı sıra, 10 yaşındaki bir kız ve erkek çocuğu vuruldu. Flot, mermilerin iki çocuğu sıyrıp geçtiğini ve durumlarının iyi olduğunu belirtti.

... Anneler Günü kutlamasını kana bulayan saldırının bir benzeri, New Orleans’ta bu yılın başlarında yaşanmıştı. Şubat ayında düzenlenen Mardi Gras karnavalında düzenlenen saldırıda dört kişi yaralanmıştı. Bkz. <http://wap.ntvmsnbc.com/Haber/Goster/25441960>

¹⁰⁰ “Her 10 günde bir silahlı saldırı yaşandı”

ABD’de Sandy Hook İlkokulu katliamından bu yana ‘ortalama her 10 günde bir silahlı saldırı’ yaşandı.

hai olarak, sadece “cinnet” olarak nitelendirilebilmektedir. Nedir cinnet? İnsani ilişkinin, sadece psikolog seanslarında, parası ödenmiş saatlere dönüşmesi, psikiyatri ilaçlarına batmış, sahte gülümsemeler toplulukları ya da kelimenin tam anlamıyla yalnızlık değil midir? Bu saldırlar, en vahşice de olsa ben varım çılgılığı değil mi? Yalnızlık ve yabancılaşma, sadece parmaklıklar, duvarlar ve kamera hendekleri ile çevrili evler, okullar¹⁰¹ ya da ofislerin mimari yapısı ile ilişkili değil aynı zamanda teknolojik araçların sınıflandırılmış, kategorize edilmiş yani her bir basamağı ayrı işleyen, yabancılaşma zincirlerinden meydana gelen, ancak bu karmaşık yapısının tam tersine, aptallaştırılmış hareketlerden ibaret hareketlerle geçen, koca bir ömrün de doğrudan ilişkisi vardır.

Sadece tuşlara basarak geçen iş saatleri, joystick kullanımı ile geçen “rahatlama” zamanları, hayatın içinde insanın, belki yan odada ya da dünyanın diğer ucunda ama sadece piksel-noktalar toplamı olarak var olduğu bir

ABD ’nin Connecticut eyaletinin Newtown kasabasında 14 Aralık 2012’de 20 yaşındaki Adam Lanza’nın önce birlikte yaşadığı annesini daha sonra da Sandy Hook İlkokulu’nda 20’si çocuk 26 kişiyi öldürdüğü katliamdan beri ülke çapında 44 okul saldırısı yaşandı. Sadece bu yılın ilk 6 haftası içerisinde düzenlenen okul saldırısı sayısının ise 13 olduğu belirtildi. Bkz. http://www.radikal.com.tr/dunya/her_10_gunde_bir_silahli_saldiri_yasandi-1176638

¹⁰¹ Bu konuda Avrupa’da okullar her geçen yıl sadece teorik olarak değil, doğrudan ya da daha doğrusu hiç bir fark olmadan cezaevlerine benzetilmektedir. Her an bir öğrenci kendisini atabilir, düşebilir kaygısıyla olmalı, bütün pencereleri parmaklıklar, kümes telleri ile çevrili okullar için artık böyle bir benzetmeyi yapmak hiç bir incelik taşımamaktadır. Her şey bir yana o okullarda okuyan mesela evi 5. katta olan kaç çocuk eve dönünce kendisini pencereden aşağı atmaktadır? Bizim dönemimizde hiç pencere parmaklığı olmayan ilkokulda ben bir tane bile düşme tehlikesi geçiren çocuk hatırlamıyorum. Bu kadar mı salaklaştı (!) çocuklar ya da daha doğrusu bu kadar mı cezaevine dönüştü yaşam.

hayat, bu yabancılaşmanın nedenlerinden biridir. Bilgisayar oyunlarında imha ettiği düşmanlar ile okulda otomatik silahla vurduğu öğrenciler ve öğretmenler arasında hiç fark yoktur. Belki de hiç aklına gelmediği, önemsemediği tek fark, okul katliamlarından sonra, yeniden başlat tuşunun olamamasıdır. Bu kentçi sistemin yabancılaşmış, yalnızlaştırılmış çemberi ya kırılacak ya da eğer çok sık kullanılan kullanılmayan organlarımızın evrimde köreldiği doğru ise geriye sadece tuşa basabilecek gücü olan, dokunulduğunda kırılan kemiklere sahip bir insanlık kalacaktır. Endüstriyel sisteme karşı yıkıcı direniş bu nedenle onun mimari biçimini, yalnızlaştırıcı, yabancılaştırması, kategorize eden, sınıflayıcı biçimini olabilecek her şekilde kırmaktan geçer. Belki sadece bir araya gelip, sadece oturmak bile –kesinlikle alışveriş yapmayarak tabii ki– kentçi sisteme karşı bir direniş olarak önem kazanacaktır. Kent, işlediği bu cinayetler ile “kaza”ları ve doğrudan insanları tek tek ve topluca öldürürken, esas olarak bütün insanlığı, bir arada olmayı, sosyal olanı, kolektifi yani insanlığı öldürmektedir. Kent, bugün kendisini adadığı otomotiv sanayinin, makine tapınmasının son darbesini gerçekleştirmenin eşiğindedir. Kent problemlerinin çözümü için Akıllı kent ve bina önerileri ise sadece naif değil, komiktir.

MEKAN VE SAVUNMA

Yapısal durumun, özgürlük, savunma ve yaşam hakkı üzerinde nasıl etkili olduğuna dair, boyut olarak küçük bir mekanda ama simgesel olarak neredeyse, bütün iktidarların var olduğu bir mahalde, mahkemede nasıl geliştiğine dair çok çarpıcı bu örnek, arkadaşım Avukat Ömer Kavili'nin kendisinin savunma hakkına ilişkin bir konuda yargılandığı duruşmasında cereyan etti. Başlı başına bir hukuk dersi olarak işlenmesi gereken bu yargılamanın, aynı zamanda mutlaka "Mekan ve İktidar" ilişkisi üzerinden incelenmesi, özellikle kent ve mimari açısından harika bir ders olarak karşımıza çıkıyor. Kitabın yurtdışı baskıları için anlatmalıyım ki - Türkiye'de mahkeme salonu ile karşılaşmamış pek yoktur sanırım. Türkiye'de Savcı, yani iddia makamı, hakimle beraber aynı kürsü yüksekliğinde bir yükseklikte ve onun devamı olan bir biçimde mahkeme salonunda yer almaktadır. Bu açık olarak devletin bir elemanı olan savcı ile, bağımsız olduğu iddia edilen Hakimlerin aynı düzlemde yer alması durumu, tek başına Türkiye'nin yargısal durumunu özetleyen, bir yapısal durumu açığa çıkarır. Yani genellikle iddia makamının dediği olur ve hatta o insafa gelse bile aynı düzlemde hakim heyeti buna müsaade etmez.

Aynı zamanda, sanık hüküm verilene kadar masumdur ve bu yüzden kelepçesiz, bağımsız olarak yargılanır ama ne olur ne olmaz diye sanırım önünde çok seyrek aralıklı bir kafes (!) her zaman bulunur. (Kendi yargılanma zamanlarımdan bilirim ki aslında sanık için elini dayayıp çekebildiği, üzerine elini yaslayabileceği güzel bir aksesuardır. Tabii ki şaka bir yana, tam anlamıyla bir suçlu durumunu simgeler. Onun arkasında bulunup suç-

suz çıkan pek olmaz zaten. Belki de bu simgeyi pekiştiren budur¹⁰²). Ayrıca savunmayı gerçekleştiren avukatlar ise sanığın yanında değil duruşma salonun yan duvarına yan yana dizilmiş bir şekilde oturmak durumundadırlar. Bulundukları yer iddia makamından aşağıdadır ve hakimi doğrudan cepheden de görmez. İşte böyle bir mekanda Avukat Ömer Kavili ve müdafileri, yargılamayı mahkemenin “Mekan ve İktidar” yargılanmasına dönüştürdü.

Baro başkanının yasal temsilcisi olarak gittiği aramada “arama kararı” kağıdını katlayıp cebine koyduğundan ve böylelikle “memurun görevini yaptırmamak için direnme suçu” işlediği iddiasıyla açılan davada¹⁰³ Avukat Ömer Kavili; Sanık olmasına rağmen öncelikle Avukatların oturduğu yerde başladı ve yasal dayanaklarını sıralayarak “... yargılamada silahların eşitliği ve yargıcın görüntüdeki tarafsızlığı ilkesini gözetken Adalet Bakanlığı teknisyenlerinin hazırlamış olduğu ve yayınlanan kroki uyarınca ‘sanığın müdafisi ile yan yana bulunmasına

¹⁰² **Bir Cin Şiiri**

Davacı zengin, davalı yoksulsa
Zenginden yana işler yasa

Davacı yoksul, davalı zenginse
Davalıda kalır yine nızalı arsa

Davacı da davalı da zenginse davada
Özür diler çekilir aradan kadı

Davacı da davalı da yoksulsa, bak,
Sade o zaman işte yerin bulur hak

Can Yücel

¹⁰³ T.C. SİLİVRİ AĞIR CEZA MAHKEMESİ DURUŞMA TUTA-
NAĞI

DOSYA NO : 2012/225; DURUŞMA TARİHİ : 19/04/2013;
CELSE NO : 1

engel olunamaz’ kuralı çerçevesinde sanık konumuna getirilen hukukçu olarak yasal ve uluslar arası belgelerdeki sanık hakları çerçevesince savunmanlığımı yapan Avukatlarımın yanında oturmak istiyorum” diye başlamıştı. Bu, Castells’in tanımıyla tabii ki ideolojik olan meydanın minyatür ve saf yansıması, duruşma salonunda aslında yıkıcı bir talep olarak algılanmalı. Duruşmada yoktum ama gerçekten hakimlerin yüz ifadelerini merak ettim. Her gün yüzlerce kez cereyan eden temashada bu değişiklik talebi “hakimler” için sarsıcı olur her zaman. Her ne kadar bu meselenin tartışılması daha önce kısmen de olsa hukuk camiasında olmuş olsa bile, her gün –kırılasi– kalemini aynı kutuya koyan bir kişi için mutlaka sarsıcıdır.¹⁰⁴ Tamamen “mekan” üzerinden yürüten bu sarsıcı savunmaya Ömer Kavili’nin avukatlarından Hüsametdin Hasçelik söz alarak devam ediyor ve şöyle diyordu.¹⁰⁵

“...Huzurdaki yargılamanın yapıldığı duruşma salonunun mimarisi hukuk dışı yargısal alışkanlıkların

¹⁰⁴ Adımı hatırlayamadığım bir İngiliz romanında, adam, metro istasyonunda her gün durduğu yerde hiç haberi olmadan duran bir başkasına sinir oluyordu. Devletin mahkemeler gibi temel kurumunda en ufak değişiklik ise mutlaka yıkıcı bir etki yaratır.

¹⁰⁵ “Sanık müdafî olduğunu beyan eden Av. Hüsametdin Hasçelik söz alarak; Meslektaşlarımdan izin isteyerek savunmamı ayakta yapmak istiyorum, öncelikle belirtmek isterim ki; hukuk kurallarının zorlanmasıyla sanık durumuna getirilen meslektaşım sayın Av. Ömer Kavili ile aramdaki müdafilik ilişkisi, mesleki ve barolar arası dayanışma ilkesi nedeniyle Ankara Barosu tarafından kurulmuştur. Meslektaşlarımdan savunmasını avukatlarımdan yanında yapacağına ilişkin talebine ve bu talebi için gösterdiği hukuksal argümanlara aynen iştirak etmekle birlikte aşağıda bir kısmını belirteceğim nedenlerle meslektaşımın savunmalarını müdafileriyle beraber yapma talebinin kabulünün talep ederim” diyordu.

Oturarak savunma vermek de aslında avukatların yakın zamanda yaptıkları direnişle elde ettikleri bir haktır ve aslında yine “mekan”daki konuma ilişkindir. Konunun esas tartışmaya çalıştığım kısmına ağırlık verdiğim için burasını vurgulamadım.

ve paradigmalardan bir tezahürüdür. Ne 1412 sayılı mülga ve ne de 5271 sayılı CMK’da karşılığı yoktur. Aksine CMK 149/3 fıkrası çok açık bir şekilde sanığın müdafisiyle birlikte olmasını ve her an/ her aşamada hukuki yardım alması gerektiğini düzenlemiştir. Duruşma salonunda sanığa ayrılan yer parmaklıkla çevrili bir bölüm olup, cezaevinin tecridini çağrıştırmaktadır, ancak duruşma tutanaklarında yer alan “bağısız olarak” ibaresine de aykırıdır. Yani sanığın ifade sırasında özgür olması gerektiğine dair temel ilkeyi peşinen göz ardı etmektedir. Aynı şekilde sanığın parmaklıklarla çevrili “mahsus yerde” yargılanması masumiyet karinesinin de ihlali niteliğindedir, çünkü sanık peşinen cezalandırıldığı hissinde kapamaktadır. Aynı şekilde eldeki kovuşturmanın müştekisi şayet yargılamaya katılmak ister ve bir avukat tarafından da temsil edilmek isterse duruşma salonunun mimarisine göre avukatıyla beraber bulunacak, onun yardımından her zaman yararlanabilecektir, bu da bırakın iddia makamını, sanık ile katılan tarafın bile eşit olmadığını göstermektedir, kaldı ki duruşma salonunun sanığa ayrılan yerinde masa, sehpa gibi sanığın dosyasının, kitaplarının, varsa bilgisayarını koyabileceği ve savunması sırasında bunlardan yararlanabileceği bir olanağı da yoktur, bu duruşma salonunun az sonra karar verecek hakimleri planlamamıştır, duruşma salonunun bu şekilde planlanması, mahkemenin kendisinin tasarlama yaptığı ve ön görmediği belli fiziki koşullar altında ve ortamda yargılama yapmasının Adalet Bakanlığı’na dayatılması zımni olarak Anayasanın 138. maddesinin ‘hakimler görevlerinde bağımsızdırlar, hiçbir organ, makam, mercii veya kişi mercii veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz’ şeklindeki hükmüne aykırılık olarak da değerlendirilebilecektir. Tüm bu nedenler ve saymadığım

başka nedenlerle, sanığın, çok eski olağandışı yargılamalar mahsulü olduğunu düşündüğümüz böyle bir duruşma salonunda avukatlarından ayrı olarak kovuşturulması adil yargılama hakkının ihlali olacaktır, CMK'nın sadece 149 değil sayamadığımız başka bir sürü maddesi ihlal olacaktır. AİHS 6/3 fıkrasının vb. uluslararası düzenlemeler de ihlal olacaktır. Bu nedenlerle sanığın yargılanırken avukatlarıyla birlikte avukatlarının bulunduğu yerde kendini savunacağına yönelik talebinin kabulünü talep ederiz...”

Buradaki iktidarın minyatür ve saf meydanı duruşma salonun mimari eleştirisini çok açık olarak herhangi bir kent meydanı ile karşılaştırırsanız, iktidarın saf, dili zorlayarak yeni bir kelime uydurup “pürisaf” –bu sefer uydurmadan– pürmelalini görebilirsiniz. Bu iktidar konumlandırmasının karşısında insanın ne durumda olduğunu da bir diğer Avukat Mehmet Metin Karagöz “... müvekkilimizin avukatlarının yanında yer alması talebimizin reddedilmesi müvekkilinin yalnızlaştırılması sâikı anlamına gelecektir...” diye çok güzel açıklıyordu, iktidar karşısındaki yalnızlık, bir meydanda ya da tecrit tipi apartman dairelerinde hissettiğimiz duygu, tamamıyla sanık sandalyesindeki yalnızlaşma duygusuyla birebirdir.

Duruşmanın devamında sanık yerine geçen Av. Ömer Kavili “1-Öncelikle adliyenin marangozunu çağırmak suretiyle önümde bulunan ve kafes görünümlü ahşap, çerçeveyi ve demir parmaklığı parçalayarak ortadan kaldırmanızı” diye talepte bulunuyordu. Minyatür kale iktidar maçında, en çarpıcı tanımlama “Adliyenin Marangozu” terimi gibi geliyor bana. Belki her zaman vurgulamayı sevdiğim “sınıfsal” perspektifi abartarak diyebilirim ki, “Adliyenin Marangozu” işçi sınıfı ile parçalayacak bir “kafes görünümlü ahşap pencere”, çok güzel

bir mekan isyanı yol haritasıdır bence. Bu yalnızlaştırmaya karşı “iktidarın mekanını parçalamak” ve bunun için görev başına gelecek olan adliyenin marangozu!¹⁰⁶ Bu talep karşısında sonuç olarak mahkeme tabii ki marangozu çağırarak parçalamadı ve daha da önemlisi Adliyenin marangozu -işçi sınıfı- kendiliğinden gelerek bu işi yapmadı. Zaten işin bir başka ilginç kısmı çok muhtemel, neoliberal politikalar yüzünden adliyenin bir marangozu yoktu ve duruşma salonunun mimarisini de taşeron firmalar yapıyordu.¹⁰⁷

Bununla birlikte, bu mekan yerleşiminde her şeye rağmen devrim sayılabilecek, savunma notlarını, kitaplarını koyabilmesi için bir masa ve en önemlisi savcının sahip olduğu bilgisayar ve internet bağlantısını da talep etti sanık Av. Ömer Kavili. Mahkemenin kararı bu konuda da çok çarpıcıydı. Salondaki bir masayı mübâşire oraya taşıttı. Ayrıca kendi bilgisayarını ve internet bağlantısını kullanabileceğine hükmetti. Minyatür iktidar maketi bütünüyle büyüğü gibi davranıyordu. Sanığın yalnızlığına karşı, parçalanamayan kafes, taşınan masa ve kendi bağlantısı interneti kullanabilme özgürlüğü. Çok ironik değil mi? Yalnızlığımıza karşı elimize tutuşturulan internet bağlantısı! Sanal bir ilişkiler toplamına dönüşen hayat. Eğer dünyadan bir şey kalırsa yüzyıllarca sonra bunları bulacak bir uygarlık, mesela Microsoft’u hayatın temel elementleri, hava, su ve gıda ile birlikte sayıyor olacaktır. Kent yani “mekan ve iktidar ilişkisi”ni

¹⁰⁶ Burada belki bu terimleri çok zorladığımı biliyorum ama kendimi alamadım sanırım. İktidarın mekanını parçalama öfkeme verin bunu.

¹⁰⁷ Kürt hareketinden bir gerilla Rojava’da soruyordu; “Adliye ele geçirdik, ne yapmalı?” Tam bir devrim sorusuydu. İktidarın en simgesel mekanlarından birisi elinizde oldu mu iki şey yapılabilirdi; ya kendi küppelerini giyip kürsüye oturmak ya da köküne kibrit suyu...

bu küçük duruşma salonu ne kadar güzel açıklamaktadır.¹⁰⁸

Mutlaka incelenmesi gereken benzer bir mekan-iktidar ilişkisi, bir çok politik duruşma ile birlikte tutuklanan ÇHD avukatlarında yargılandığı Silivri mahkeme salonuydu. Özellikle politik duruşmalar için kent dışında, özellikle toplanılması çok güç olan, tarlaların arasında özel olarak inşa edilmiş bir binaydı. Dışarıda yüz binlerce insanın toplanması bile çok büyük anlam ifade etmeyecek, kelimenin tam anlamıyla “dağ başında” bir yerdi.¹⁰⁹ Hemen yanı başında özel tip cezaevi ile bir entegre tesisti! Aslında iktidar ülkenin her yerinde çok büyük mahkeme binaları inşa etmeye başladığında hepimizi yargılayacaklarını anlamalıydık. Sadece inşaat aşklarına ve ceplerini dolduracak yüksek bedelli inşaat maliyetleri için değil aynı zamanda Hitchcock filmlerinde olduğu gibi çekmece içinde görülen silahın mutlaka filmin sonuna kadar bir yerde kullanılacağı hesaba katılmalıydı. Bu temaşa mahkeme salonu, aşağıdan yukarı doğru yükseltilmiş tribünleri, yargılamayı yayınlayan dev ekranlarıyla kelimenin tam anlamıyla medya derslerinde anlatılması gereken bir örnekti. Sanıklar yer altından doğru yükselen bir merdivenle doğrudan sanık alanı içine çıkıyorlardı. Sanıklar ile yakınları, avukatları arasında teması engellemek için daha sonra eklenerek inşa edilen bu çıkış, ÇHD avukatları gibi ülkenin en geniş

¹⁰⁸ Bu duruşma tutanaklarının bütünü için Bkz. <https://groups.google.com/forum/#!msg/cezaevi/2sFebw9wh7s/3f4Pyv4b1V8J>

¹⁰⁹ Yine öldürülen arkadaşımız Ali Ateş’in anlattığı bir anekdotu hatırlatıyordu tam. Amcası 1980 faşist cuntası öncesinde, öğrenci eylemlerine karşı düşündüğü bir önlemi, yine bu eylemcilerden olan, bunu sanırım bilmediği yeğenine anlatıyordu. “Hepsine gelin bakalım diyeceksin. Şöööyle büyük bir ovaya yayacaksın. Erzurum ovası gibi bir yere. Hadi bağırın, bağırabileceğiniz kadar... İstedikleri gibi bağırınsınlar...” Ali Ateş’i yine gülümseyerek anarak...

avukat örgütlenmesinin başkanları ve üyeleri yargılanırken, tam anlamıyla simgesel bir anlam taşıyordu.¹¹⁰ Yer altından önce attıkları sloganların sesleri, ardından alkışlar içinde kendileri çıkarken, inşa edilen mekanın bütün yapısal durumu tam anlamıyla tersine döndü. İktidarın en güçlü simgesel mekanlarından biri bütünüyle tersine bir işlev taşımaya başladı. Avukatların zekice, aktif savunmaları tribünlerde neredeyse her gün toplanmış 500’den fazla avukatın, salona sığabildiği kadar ziyaretçinin alkışlarıyla kesiliyordu. Hakim bir ara çok sık alkış tekrarlandığında bir kaç kez susturmaya kalktı ama bu daha çok, temaşayı bozmamak adınaydı sanki. Avukatlar yaptıkları işten dolayı, yani yoksulları, işçileri, kent-sel dönüşüm mağdurlarını savunuyorlar diye yargılanmaya çalışırken devletin ne olduğunun sergilendiği koca ekranlı bir temaşaya dönüştü gösteri. Bu özel olarak inşa edilmiş mekanda, Roma arenalarını andıran bir yargılama geçti. Ve sanılanın aksine aslanların önüne atılan devrimci avukatlar, aslanlara yem olmalarını bırakın, onları lime lime edip, parçalayıp kenara koydu.

■

¹¹⁰ Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) Genel Başkanı Selçuk Kozağaçlı, ÇHD İstanbul Şubesi Başkanı **Taylan Tanay**, ÇHD İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi **Güçlü Sevimli**, ÇHD üyesi **Naciye Demir**, ÇHD üyesi ve Halkın Hukuk Bürosu avukatları **Barkın Timtik**, **Ebru Timtik**, **Şükriye Erden**, **Günay Dağ** ile ÇHD Ankara Şubesi Yönetim Kurulu’ndan **Betül Vangölü Kozağaçlı** 21 Ocak’ta (2013) tutuklanmıştı.

Kent Reformu¹¹¹

¹¹¹ Bu kitapta yazdıklarımızı sadece “Kent”i eleştirel bir bakışla “yıkma” değil aynı zamanda ve bize göre çok daha önemlisi, bunun için bir pratik yaratma biçimi, aracı olarak düşündük. Bu nedenle bir yandan (ayrı bir kitap olarak hazırlanan) “Kendi evini kendin yap kılavuzu” ile tek bir eve, odaya, hatta bir duvar sıvasına kadar anlatmaya çalışırken, aynı zamanda bütünsel “Kent Reformu” için harekete geçirebilecek dinamik arayışı da içindeydik. Kürt siyasal hareketinin bunu gerçekleştirebilecek, çok kapsamlı “teorik ve pratik” potansiyeli olduğuna inandığımızdan ve bunu yaşama geçirebilecek, 99 belediyeye (2009-2013), yerel yönetime sahip olduğundan “Kent Reformu” bölümü daha çok, özellikle paradigmadan hareketle onlara yönelik yazıldı ve değişimi sağlayacak hiç bir başka dinamiği yok saymayarak...

Kentçi sistemi yani iktidarın temel yerleşim alanını ya da bir başka deyiş ile bütünüyle temerküzü ortadan kaldırmak için son tahlilde kenti yıkmalı. Ancak bugün bunu yapamadığımızı (!) düşündüğümüzde, bunun doğru, yanlış olduğunu ya da buna muktedir olup olmadığını bir tarafa bırakarak bir Kent Reformu öneriyoruz.

Kent Reformu, tam anlamıyla Kentin bu sayfaya kadar anlatmaya çalıştığımız, gittikçe de yoğunlaşan bir temerküzün imha edilmesini, dağıtılmasını, aşağıdan ve *horizontal*-yatay biçimde örgütlenerek parçalanmasını önermektir. Temel ilke olarak temerküzü, her türlü iktidarı, hiyerarşik ve merkezi olanı, mümkün olduğunca daha fazla katılımla, doğrudan ve üretici bir katılımla, kararın ve sorumluluğun paylaşıldığı bir katılımla, olabildiğince dağıtmak ve yeniden söylemekten çekinmeyerek parçalamak gerektiğini savunuyoruz. Burada temel kelimeler “temerküze karşı” “demokratize” etmekten başka şeyler değildir. Ancak bu ihtiyaçtan doğan, bu dinamikten hareket eden yatay örgütlü parçalamanın, anlatılanın aksine, temerküzün şahıkası Neoliberal Kentin, bütün dünyada en azından işgalinin durdurabileceğini ve durmasının da zaten çökmesi manasına geleceğini savunuyoruz. Eğer yukarda anlatmak istediğimiz gibi isyanlar “Mekan, Kimlik ve Ekoloji” üzerinden yürüyorsa, bu eksen üzerinden sürecekse o zaman direnişi de “Mekan, Kimlik, Ekoloji” üzerinden örgütlemek gerektiğini düşünüyoruz. Bu yüzden kenti parçalamanın bugün mutlak olarak kapitalizmi ve bunun ötesinde endüstriyalizmi parçalamak olduğu ve tam aksine aynı zamanda Kapitalizmi parçalamanın da Kenti parçalamayı getireceğini iddia ediyoruz.

Söylediklerimizle aslında Sosyalist düşüncenin, mutlak “iktidar”ı ele geçirip geçirmeme tartışmasına hiç girmiyoruz. Sokaklar bize her zaman birden fazla yol olabileceğini öğretti. Ancak her durumda, bunun, “iktidar”ın ele geçirilebilmesi için de Kapitalist kenti yıkmaktan (!) geçtiğini vurgulamak gerekiyor. İster öyle ya da böyle düşünölsün “Kent Reformu” bugün her anlamda, ister temel bir örgütlenme alanı ya da sadece bir aracı olsa da mutlak gereklidir. Bu yüzden yüzyıldan fazla süren tartışma kategorilerinden birisine dahil olmak yerine, hatta özellikle bundan kaçınarak, teörinin neden bunu ileri sürdüğü iddiasında çok bulunmadan, daha da önemlisi pratiğin bunu zorladığı üzerine tartışmak istiyoruz. Kent Reformu, Yeni Gecekondu hareketi hemen, bugün, şimdi...

Krizlerin en güzel yanı, muktedir olmayan devlet durumudur. Devletin üstündeki kutsal örtü aralanır, kel görünür. Koca mekanizma, daha doğrusu ideoloji, kriz karşısında yara aldığında, büyüsünü bütün olarak ya da kısmen, bir anda kaybeder. Her krizde kral-devlet, çıplak kalma potansiyelini içinde taşır. Birden tuzla buz olmuş ideoloji parçacıkları arasında, başta kralın tacı, pelerini ya da hakimlerinin uzun yaka cüppeleri ki özel olanlar ve olmayanlar dahil olmak üzere ve ruhban sınıfının iktidar methiyeleri, olmayacak duaları, eh tabii ki orduların rütbe silsileleri kavak yelleri gibi uçuşur. Her kriz “günlük pratik direnişler” için bir fırsat kapısıdır. Krizin bu kokusu bütün sokakları sarar. Bir ülkede ekonomik “büyüme”nin sonucu, yoksullaşma uçurumunun daha da derinleşmesidir. Buna karşın krizde ise sanıldığığının aksine, yoksullar, avantajlı çıkar.

Her krizde kaybeden aslında öncelikle orta sınıftır. Orta sınıf sahip olduğu kısmi ayrıcalıkları ve güvenceyi

yitirirken, yoksullar “günlük pratik direniş” ile temel haklarını ele geçirirler. Temel ihtiyaçlar, gıda, elektrik ve su, bazı durumlarda ulaşım, yani “insan hakları”nın kullanımı, kralın askerinin, kısmi denetiminin dışına düşer. Arada yoksullaşan orta sınıfın da coşkuyla katıldığı, bu temel insan haklarının elde edilişi, daha da büyük bir toplumsal meşruiyete kavuşur. Hatta krizdeki kralın askerleri de bu temel hakkın elde edilmesine dahil olur. İlginç olan, belki orta sınıfın ücretleri düşebilir ya da gelirleri eskisi gibi düzenli olarak ellerine geçmeyebilir ama aynı zamanda elektriğe, suya, eğitime, bazen ulaşım ve sağlığa ödenen ücretler düşer ya da ortadan kalkar. Aynı zamanda muktedir olmayan devlet, vergi toplamada etkisini kaybeder. Özellikle bu durum, kriz esnasında, orta sınıfın eline geçenin azalması ya da yok olması karşısında bir doğal denge durumu yaratır. Bir başka deyişle genel anlamda “fiili ücret” düşer ama “sosyal ücret” artmaktadır.

“Günlük pratik direnişler”den özellikle barınma hakkını elde etme, bu gibi durumlarda şenlikli bir hızla çoğalır. Kendi evlerini inşa etme, boş kamu ve özel binalarının işgali, mesela 1974’da Portekiz’de Karanfil Devrimi sırasında, 1979’da şahın kovuluşu ve İslam Devrimi’nde, krizin ortaya çıkardığı muktedir olmayan devlet ve muktedir olmayan yeni devlet dönemlerinde etkili bir biçimde gerçekleşti.¹¹² Bu iki ülkede, ne ilk dönemler

¹¹² Ortadoğu ve Latin Amerika’da, Kent toprağının işgali ve gecekondulaşma, benzer toplumsal dışlanmanın ve karşılığında da dayanışma ilişkilerinin gelişmesine yol açtı. Hemşerilik gibi geçmişe referans verenlerin yanı sıra işportacılık ya da geçici inşaat işçiliği yapmaktan kaynaklanan yeni “kentli” gayri resmi dayanışma ağları da kurulmaya başladı. Bu yoksul kitleler, kendi gündelik hayatlarını devam ettirebilmek ve kamusal alan ve kaynaklardan hak ettiklerine inandıkları değerleri alabilmek adına yer yer patlamalı ama çoğu zaman da tedrici doğrudan eylemler gerçekleştirdiler. Bu kitleler, La-

ne de yenilenen devletin herhangi bir projesi, bu kadar kişinin, iyi ya da kötü barınma hakkını çözebilmeyi başaramamıştır. Ayrıca bu süre esnasında, devlet tarafından gerçekleştirilen projelerin yapılışı da bu durumu engellemek içindir. Yani bu projelerin sebebi hikmeti de bu şenlikli işgallerdir. Aslında görünmektedir ki öyle ya da böyle, gecekondü biçiminde kent toprakları ya da boş bina işgalleri, bugüne kadar uygulanan en etkili barınma hakkı çözümleridir.

2001 Arjantin krizi ve isyanı sırasında, gecekondü inşası ve işgaller fabrikalardan, otellere, okullara ve kliniklere kadar yaygınlaşmıştır. Muktedir olmayan devlet, çıplak kral, bir daha toparlanana dek özellikle yoksullar için temel haklarını kullanabilme dönemleri yaşanmıştır. Kralın askerlerinin baskısından sıyrılan inşa ediciler, hızla kendi başlarını sokabilecek yerler inşa ederken, sermaye projeleri, bu güvensiz (!) ortamda tamamen du-

tin Amerika'da da Ortadoğu'da da temel olarak gayri resmi örgütlenmeler yoluyla belirli baskı grupları oluşturabilmişler, bu yolla, devletten ödünler talep etmenin yanı sıra, yaşamlarında istikrarlı ve kayda değer değişiklikler elde edebilmeyi ve göğüsledikleri çeşitli sömürü biçimlerinden asgari oranda etkilenmenin de ötesine geçmeye çalışmışlardır.

İranlı siyaset bilimci yazar Asef Bayat'ın 'sokak siyaseti' olarak kavramsallaştırdığı bu direniş biçimleri, giderek kurumsallaşan toplumsal ağlar vasıtasıyla doğal olarak bir dizi siyasal etki yaratmayı da başarmıştır. İşte hem Latin Amerika'da hem de Ortadoğu'daki radikal muhalif partiler ve toplumsal hareketlerin, kısaca direniş odaklarının üzerinde yükseldiği taban bunlardır. İdeolojik referansı ister sosyalizm, ister İslamcılık olsun, her iki coğrafyadaki direniş odaklarının sisteme karşı harekete geçildiği kitleler, bu kent yoksullarıdır. Öte yandan geçmişte kurulmuş olan gayri resmi toplumsal ağların bu direniş odaklarının örgütlenmesi dâhilinde oldukça temel bir işlev gördükleri de muhakkaktır. – "İşsizleri Örgütlemek; İran ve Arjantin Dersleri"- Soner Torlak-Metin Yeğin.

raklamıştır. Yani sanılanın aksine, bu dönemlerde gecekondu inşasından ortaya çıkan “haksız kazanç” artarken, kent toprak spekülasyonları, özelleştirmeler, imar planı değişiklikleriyle elde edilen, toprak rantı, sermayenin gerçek haksız kazancı engellenir. Gerçek gecekonducular kentte, toprak gaspını durdurur, geciktirir, sınırlar.

Bu nedenle, esas olan, gecekonducuların engellenmesi değil, halkın “pratik günlük direnişi”nin beslenmesi ve desteklenmesidir. Barınma hakkı ancak bu şekilde, radikal inşaat tekellerine ihtiyaç duyulmadan çözülebilir. Bu inşa, daha çok bilgi ve kolektif karar ve dayanışma ile örgütlenebildiğinde ise gerçek bir kent ortaya çıkabilir. Çünkü gerçek kent, ancak birlikte inşa edilebilir... Ve sermayenin krizi her zaman güzeldir.

Bu örgütlenme biçimi aslında zaten var olan günlük hayatın pratik direnişini öne çıkartan, doğrudan hayatın idamesini sağlayan, bunun etkisini açığa çıkartarak, toplayarak ve biriktirerek ve bunun bir adım ötesinde bunu geliştirip örgütlemeye çalışmaktır. Günlük pratik direnişi, klasik sol eylem takviminde olmadığı ve farklı olduğu için yok saymak yerine temel bir alan olarak kavramak...

Krize karşı direniş, daha çok kolektif olarak örgütlü değil “gündelik pratik direniş” biçiminde geliyor. Gündelik hayatın sürdürülebilmesi için temel ihtiyaç olan özellikle elektrik ve suyun elde edilişi, bunun en bilinen biçimidir. Kentlerde biraz da özenle ücretsiz kullanımı sağlayan çeşitli biçimler, bazen sayacı sadece söküp atmaktan ya da doğrudan elektrik direklerinden hat çekilerek elektrik elde edilişi, krize karşı gündelik pratik direniş biçimleridir. Böylece özellikle kışın ısınma için rahat ve bolca kullanılan bir kaynak yaratılmış olmaktadır. Bu yüzden elektrik ve su zamları beklenenin aksine yoksul mahallelerde pek tepki doğurmamaktadır. Protesto ya da

yürüyüşlerle bu tepkiyi gösterme yerine, doğrudan, kaynaktan kullanarak belki çok daha sessiz ama mutlak olarak çok daha etkili bir biçim gerçekleştirilmektedir.

Su da yakın yerlerden bir yerden geçiyorsa mutlaka benzer şekilde elde edilmektedir. İronik olan ilk başta su sayacı vermek için birçok güçlük çıkaran yerel yönetimler, her zaman, bir süre sonra su sayacını almaları için bu sefer kendileri ısrar etmeye başlamaktadır. “Gündelik direniş biçimleri” her ne kadar doğrudan, mesela dernek gibi bir örgütlenme biçimiyle olmasa da mevcut bölgelerde karşılıklı bir dayanışma ağı yaratmaktadır. Kaçak elektrik kullanırken yakalanan bir abonenin ilk yaptığı, en yakın yerdeki diğer kaçak abone kullanmayı uyarmasıdır. Birçok yerde mesela kan davası ile birbirine düşman olan iki aile belki birbirini vurmak için kollamakta ama genellikle bir diğerinin mesela kaçak elektrik kullandığı açığa çıkarmamaktadır. Temel ihtiyaçların kullanımının bir hak olduğuna ilişkin aslında geniş bir toplumsal kabul olduğu çok açıktır. Bu nedenle örgütleyici hareketler bu meşruiyetin üzerindeki ince örtüyü sıyrıp attığında, geriye çıplak bir iktidardan başka bir şey kalmamaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti’nde en gelişkin halk hareketlerinden biri, hızla özelleştirilen su dağıtımının yeni sahipleri, özel şirketlerin daha sıkı denetimlerine karşı halka bir “U boru” dağıtan örgütlenmedir. Bu “U boru” ile su sayacını sollayan aileler temel ihtiyaçlarını, suyu elde etmektedirler.

Ulaşımda da aynı meşru kabul yaygın olarak vardır. Mesela kaçak binilen trenlerde ya da tramvaylarda, diğer yolcular kaçak olanı korumak için her zaman elinden geleni yaparlar. Ulaşım hakkını ücretsiz kullanma eylemlerinde, eylemin örgütleyicilerinin yanında, o an için bedava biniş kartı olanlar da kolayca yer almaktadır.

Bu nedenlerle, özellikle krizlerde en yüksek seviyeye varan “gündelik pratik direniş”in, sol ve toplumsal hareketler tarafından küçümsenerek ve hatta ayıplanarak hesaba katılmamasının aksine aslından buralar temel örgütlenme alanlarıdır. Bugün için en yaygın olan direniş bu olduğu gibi kriz günlerinde de en etkili direniş alanlarıdır. Halka ücretsiz temel hakları elde etme şansı veren ve bunu da bir tarih -iktidar ya da devrim- sonrasına ertelemeyen bu biçim, aynı zamanda devrim sonrasının hak mefhumunu da doğrudan anlatmak için en etkili yöntemdir. Bu yine iktidarın ya da neoliberal şirketlerin, hakların satışından elde edecekleri gelirlerin, en azından bir kısmından yoksun kılacağı için de doğrudan çok etkili bir eylemdir.¹¹³

“Gündelik pratik direniş”in büyük bir olasılıkla sonuç getirmeyecek birkaç küçük yürüyüş yerine, çok daha etkili olduğunu gösteren Türkiye’deki bir eylemdi. İstanbul da 3. Köprü inşasına daha geniş bir zemin yaratmak için özellikle pek telaş edilmeden yapılan köprü tamiratlarında görüldü. Birçok protesto ve haberin ötesinde, pratik bir buluşla plaka numaralarını bantlarla örterek ve bunları köprü üzerinde sıkışmış trafikte birbirleriyle paylaşarak, gişelerden geçen şoförler, çok kısa bir zaman içinde en azından tadilat sırasında köprüden ücretsiz geçme hakkını elde ettiler.

Juan Manuel Sanchez Gordillo. İspanya’da küçük bir belediyenin başkanı. 1979’dan beri belediye başkanıydı. Tarım işçilerinin adayı olarak seçilmişti. Sonra birlikte bölgedeki büyük toprak sahiplerinin topraklarını işgal

¹¹³ Şirketin bunu mesela “kaçak kullanım” payı olarak bütün kullanıcılardan aldığı bir gerçektir ama aslında bu, hiç kaçak elektrik kullanılmasa da şirketin bu parayı yine tahsil edeceği gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bu kaçak kullanımın ortadan kaldırılmasıyla değil “pratik gündelik direnişin” örgütlendiği oranda şirketleri karlarından “yoksun kılmayı” ve hatta belki bütününden vazgeçirmeyi sağlar.

etmişlerdi. Hükümet binalarını işgal edip, açlık grevleri yapmışlardı. Üretmek için toprak talep ediyorlardı. 1991’de yerel hükümet onlara kasabanın topraklarını simgesel bir paraya kiralamak zorunda kaldı. Yıllardır o topraklarda birlikte üretiyorlardı. Her isteyen Marinaleda’ya gelip işlemek için toprak isteyebiliyordu. Toprağını işleyip, ürünlerini birlikte kurdukları kooperatife veriyorlardı. Her görüştüğümüzde “Sen ne zaman geliyor-sun” diye soruyordu.

Birçok kez cezaevine atıldı. İki kez suikasttan kurtuldu. Krizde başı yine derde girdi. Süpermarket soyduğu söyleniyordu. İlginç bir soygun biçimleri vardı. On kişi kadar gidip, boş çuvallara süt, şeker, makarna, yağ dolduruyorlardı. Habere göre Gordillo elinde megafonla marketin önünde duruyor. “Bir iki üç” diye sayıyor. “Hep beraber yoldaşlar” diye bağıriyordu. Hepsi birden aynı anda çuvalları dolduruyorlardı, kolektif ve şenlikli... Gordillo, “İnsanların yemek yiyebilmesi için birilerinin bir şey yapması gerekir” diyordu. “Bu yüzden temel gıdaları kamulaştırıp, halka dağıtıyoruz. En azından çorba yapabiliyorlar”...

Uruguay’da Tupamaros gerillaları, 1970’in başlarında yiyecek kamyonlarını kamulaştırıp, halka dağıtıyorlardı. Türkiye’de 1980’den önce Migros kamyonlarına aynı şekilde el konulup, gıdalar gecekondularında dağıtıldı. Genç olanlar bu kamyonları bilmeyebilir. O zamanlar her mahallede gıda tekellerinin satış yerleri açılmamıştı. Bu yüzden içi, üst üste raflarla dolu, rafları yiyecek, içecek ve her şey dolu kamyonlar her gün bir yerde satış yapıyordu. Yani gıda tekelinin seyyar satıcısıydı. İlginçti ama bir mahallede hızlı bir şekilde halka, her şeyi dağıtabilme olanağı taşıyordu. Bunu düşünerek yapmış olduklarını düşünüyordum. Üstüne bir pankart asılarak kamulaştırılabiliyordu. Kamulaştırmayı halkın ayağına götürebiliyordun.

Yılbaşı için Buenos Aires’de bir Piqueteros hareketiyle birlikte yol kesmiştik. Büyük bir et entegre tesisinin kapısıydı. Yeni yıl gecesi, herkesin et yemek hakkıydı. Elimizde davullar, yolu kesmek için yakılan eski otomobil lastikleri ve bir megafon vardı - Sanırım megafon dünyanın her yerinde yeni tip bir kamulaştırma aracıydı. 40 aile için 300 kilo et kamulaştırıldı. Fabrika, kendisi hazırlayıp verdi. Yoksa senenin en çok satış yaptığı günlerinde, kamyonlarını dışarı çıkaramıyordu. 40 aile Noel Baba’yı beklemedi. Robin Hood oldu.

“Günlük pratik direniş”ler krizin potansiyel yaratıcılığı ile kapitalizmin damarlarını kesiyor. Gordillo ve arkadaşlarının eylemi, Arjantin Piqueteros hareketinin yol kesmesi sadece kamulaştırılan 10 çuval temel gıdanın ya da 300 kilo etin ötesinde, insanın temel haklarını hatırlatıyordu. Nasıl ki dağda bir yerde aç kaldığınızda, bir evin içine girip yiyecekleri almak suç değilse, kapitalizmin yarattığı krizde, gıda tekellerinin, yiyecek stoklarını kolektif olarak ele geçirmek suç olamazdı. Geçen yıllarda İspanya’nın yüzde 21’e ulaşan işsizlik oranı sırasında, New York Times tarafından bile cennet diye nitelendirilen Marinaleda’nın belediye başkanı elinde megafonuyla aslında krizdeki bütün dünyaya bağırıyordu; Bir, iki, üç... Vamos...

Sokak kooperatifleri

“Günlük pratik direnişi” örgütleme aracı olarak, Arjantin “Piqueteros” hareketlerinin benzeri olarak “Sokak kooperatifleri” kullanılabilirdi. Bunu Türkiye’de bir somut yer, Beyoğlu üzerinden düşündüğümüzde şöyle bir durum ortaya çıkıyordu. Aslında sadece 248.000 nüfusu vardı ama günde gelen geçen ise en az 1 milyon kişi vardı. Türkiye’nin en fazla turistinin geldiği, çok muhtemel en fazla yabancıların yaşadığı, ülkenin merkezinin

merkezi ve en önemlisi Gezi isyanının memleketiydi. O zaman, bu isyanın en güzel sloganlarından birinden yola çıkmalıydı; “Ev kira ama semt bizim”

Egemenler bu merkezin merkezine, Gezi’ye alışveriş merkezi yapmak istiyorlardı. Belki her konuşmada tekrarladığımız şeyi bir daha yazmalıydı; İngiliz sendikacı Scargil diyordu; “Benim babamın bir lafı vardı; Eğer zenginler bir şey istiyorsa, tersini istemek iyi fikirdir”. O zaman öncelikle, AVM istemiyoruz. Kolay. Ters peki? İşportacılar olsun. “Semt bizim” değil mi? O zaman bizim, her gün semtimize gelen, en az 1 milyon kişinin, gelirini neden Carrefour, Migros, AVM’ler, McDonalds’lar, ulusötesi tekeller alıyor? Neden bu semtin özellikle Tarlabası, Kasımpaşa, Hasköy, Tophane’de, yoksul yerlerinde oturan ve hatta belki çok önemli değil ama doğma büyüme, iki, üç nesil burada yaşayanların hiç geliri yokken, büyük mağaza zincirleri, ulus ötesi tekkeller servetlerine servet katıyorlar? Sokağın diliyle söylersem: “Herifler gözümüzün önünden malı götürüyor, bize ise tavşan kulağı...”

Sokak kooperatifleri burada devreye girer. Belediyenin öncülüğünde kurulan “Sokak Kooperatifleri” her aileden bir kişiye, bütün semtte yaşayan, her aileden bir kişiye asgari ücret taahhüt eder.¹¹⁴ Hem de günde sadece 2 saat çalışarak. Bu parayı nereden bulacak? Zaten bunu kazanacaktır. Gezi direnişi sırasında sokaklarda olan binlerce seyyar satıcının gelirini düşünün... Bunu bırakın, Türkiye’nin en pahalı kiralarnı verenlerin kazanına bakın. Aynı yerde ve hatta daha güzelinde, sokakta

¹¹⁴ Bu öneriyi daha çok 2014 yerel seçimlerinden önce ileri sürüyorduk. Türkiye tarihinin en büyük isyanlarından birinin yaşanmasının ardından anlam veremediğimiz hala “makul aday”lar arayışına karşı “Gündelik Pratik Direnişin” örgütlenmesini öneriyorduk. “Belediye öncülüğü” bu şekilde anlaşılmalı.

bu satışı yapabilen, kooperatifler kazanamaz mı? - “Bütün sokağı işportacılar kaplar”. Hayır her sokağın kooperatifi, zaten hangi tezgahta kimin, ne kadar süre çalışacağını belirler. Fazladan insan bile olmaz çünkü zaten her çalışan, kendi sokağı kooperatifine çalışıyordur ve arabaları dışarı ittiğimizde o kadar çok yerimiz olur ki.

Biraz teoriye dönmeli. Gezi isyanı “Mekan-Kimlik-Ekoloji” isyanıydı dedik. Neo-liberalizm azgın bir şekilde mekanları imha ettiğinde, siz aynı mekanı ancak demokratize ederseniz kurtarabilirsiniz. “Sokak Kooperatifleri” ile biz şimdi onların gözünü diktikleri sokaklarımızı, demokratize etmeyi öneriyoruz. Bizim yaptığımız sadece basit bir şekilde işportacıları bir araya getirerek mağaza zincirlerinden, ulus ötesi tekellerin elinden sokakları almak değil, her sokakta herkesin hakkının olduğunu, söz sahibi olduğunu ve semtin onun olduğunu göstermektir. Hasköy’de, Tophane’de oturan aileden bir kişinin, günde sadece 2 saat çalışarak asgari ücret güvencesine sahip olması demek, başka bir demokrasi biçiminin sokaklarda fiili olarak yerleşmesi demektir. Bir de göreceksiniz ki genellikle bu kooperatiflere katılanlar kadınlar olacaktır. Seyredin o zaman cümbüşü siz. Kim geri alabilir sokakları artık.

Yanlış anlaşılmasın. Sokak Kooperatifleri sadece “işportacılık” yapmaz. Belediyenin bütün işlevlerini üstlenir. İhalelerle müteahhitlere verilenleri talep edebileceği gibi mesela Beyoğlu evlerinin bütün dış duvarlarını ve çatılarını mesela “Yeşil duvara - Orman duvarına” çevirebilir. Yani evinde, balkonunda dış duvar için ortanca yetiştirenler de, her aile, isterse kooperatif üyesidir. Bu sadece estetik olarak, Beyoğlu’nu İstanbul’un en güzel semti yapmaz, aynı zamanda “yeşil duvar”, yazın ısıyı 5 derece düşürür, kışın aynı oranda yükseltir. Enerji tasarrufudur yani ve oksijen. Ayrıca sinemacılar, müzisyenler, gazeteciler, çevirmenler, yazarlar, öğrenciler kendi

kooperatiflerini, kafelerini... Yani ne isterlerse kurarlar. Hatta yabancılar komünü, pardon kooperatifi de olur.

Belediye seçimini kaybederseniz? Kaybetmezsiniz ki... Her zaman geriye kendi sokaklarını talep eden sokak kooperatifleri kalır. Çok mu radikal? Eğer siz radikal, cüretli bir program savunursanız, en sağı bile sola sürüklersiniz.

Sokak kooperatifleri sadece “kentın sokaklarını, ulus-ötesi tekellerden, mağaza zincirlerinden geri alan kooperatifler” –işportacı kooperatifleri– değildir. Bu aslında doğrudan bütün kamu hizmetlerinin işçi denetiminde yeniden kamusallaştırılmasını ve özellikle işçi denetiminde olduğu için toplumsallaştırılmasını savunan bir biçimdir. Belediyeler yasasının dayattığı neoliberal politikaların temel unsurlarından biri olan ihale ile “hizmet” yürütme, gerçeğinde işi müteahhitte verme biçimini yani işçiyi taşeronlaştırmayı ortadan kaldırmak için kullanacağımız bir araçtır. Her şeyi bir yana bırakın, bana bir “halkın belediyesi”nin taşeron işçi sayısını söyleyin ben size ne kadar halkın belediyesi olduğunu söyleyeyim.

Gene basit ve doğrudan anlatma yöntemime geri dönersek. Müteahhitte vereceğiniz işi, onun çalışanlarını kurduğu işçi kooperatiflerine vereceksiniz. Gene ütopyacı bunlar gülümsemeleri seziyorum dudak kıvrımlarınızda. Yasa “En ucuza verin” diyor diyebilirsiniz. Nasıl verebiliriz? Öncelikle “Sokak Kooperatifleri” çok muh-temel en uygun fiyatı verecektir. Bu sonuca ulaşmamın en önemli nedeni, sokak kooperatiflerinde patronun, patron odasının, müdürlerinin, arabasının, işi almak için verdikleri rüşvetlerin, iş yemeklerinin, siyasal bağışların olmamasıdır. Yani parazitleri sırtında taşımadıklarındandır – Uruguay’daki işgal fabrikasında olduğu gibi belki de patronun ofisini kreş yapacaklardır ya da Ka-

zova işgal fabrikasında olduğu gibi fabrika işgalinde fabrikada kalan direnişçi işçilerin uyumasına yarayacaktır.¹¹⁵

Ayrıca daha önce de değindiğimiz gibi, her belediyede olan bilir ki ihalelere özel maddeler konur ki, iş kendisi için ayarlanan müteahhit alsın. Hatta yanlışlıkla bunların da yazıldığı ilanlar da verilmiştir.¹¹⁶ Bu nedenle özel maddeler konulabilir. Kooperatife öncelik tanınabileceği, şirket çalışanlarda sendikasının zorunlu olması, özellikle her yerel yönetimin kendi bölgesindeki işçileri çalıştıran “şirketlerin” tercih edileceği, şirketin işçi denetiminde olma zorunluluğu gibi... Bu tür ihale ilanı hiç

¹¹⁵ Nezval’ın şiiri gibi;

O GÜN GELİNCE

O gün bir gelsin bak, bize artık aç kalmak yok.
Gececeğiz vitrinlerin, sergilerin önünden, küçülmeden.
Portakalları yığacağım önüne senin, tepeleme,
şarapları yığacağım, etli börekleri, salamları.
Elden geçireceğiz hepsini bir bir, unutamam diye
senin çektiğin acıları, benim gördüğüm işkenceleri.
Sevgili işçi kadın, şapka yapan makine,
artık bu elbiseler kaç diye sorma.
Kumaşı dokudun, elbiseyi diktin ya, giyinmek de hakkın.
Artık kunduracı da yürümeyecek yalnayak karda.
İpekli gömlekler uçuracak bizi rüzgârda kuş gibi.
Lâfta kalacak sanma, taş çatlasa bunlar olacak.
Bir kurtulalım hele tüm asalaklardan,
nasıl seveceğiz birbirimizi, şiirler okuya okuya!
Çekip gidince soyguncular, bir başka dünya kuracağız.
Yaşamak neymiş, yaşamak, sen o zaman gör bak!

Vitezslav Nezval

Çeviri: A.Kadir - Asım Bezirci

¹¹⁶ Zaten gerçekte bu tür ihaleler ve işe alımlar Türkiye de genellikle kişi için özel hazırlanır. Yani önceden belli olan işe alınacak kişinin özelliklerine uygun olarak ilan verilir. Ancak bir üniversiteye alınacak öğretim üyeleri ilanında bu şahıkaya çıkmış, yanlışlıkla öğretim üyelerinin adlarını da yazmışlardı – Üniversitenin RTE-Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi olması da olaya başka bir tat katıyordu. Bkz. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/865864-vahim-hata>

görmedim diyebilirsiniz. Zaten mesele olmayanı yapmak değil midir? Yasal olarak buna bir engel yoktur. Ayrıca siz bunu programınıza koyduğunuzda ve bütün “halkın belediyeleri” uyguladığında olacaktır. Bir yasal hakkın meşrulaşması zaten bu şekilde, yaygın ve ısrarlı bir şekilde kullanılmakla gerçekleşmiyor mu? Bunu en iyi halkın belediyeleri bilmiyor mu?

“Sokak Kooperatifleri” pozitif hukuk açısından, mutlak olarak kooperatif olmak durumunda da değildir. Kooperatif olarak işleyen şirket de olabilirler eğer bir sürü bürokrasiyi atlatacaksa. Galler’de işgal madeni, yaklaşık 20 yıldır bu şekilde bir işçi “şirketi” tarafından işletiliyor. İşe girip çalışan işçinin 6 ay sonra şirkete ortak olduğu, hesapların doğrudan işçilere açık olduğu, işçi ücretlerinin, ilk işe girenlerle, deneyimliler ve üniversite mezunları arasında sadece, en fazla yüzde 20 kadar oynadığı bir şirket! Müdürün patrona yakın olduğu için daha çok kaptığı bir ücret sistemi değil ve patronun her şeye karar verdiği.

Sokak kooperatifleri aynı zamanda halka hizmetin demokratik olarak denetlendiği bir organ durumundadır. Üretimin doğrudan toplumsallaştırılmasıdır. Başka tür bir demokrasinin, toplumsallaştırılmış üretim ile aşağıdan yeniden inşa edilmesinin biçimlerinden biridir. Bunu düzene “uyum sağlama” olarak görenlere diyebileceğimiz sadece “El insaf”tır. O zaman neden sendikal mücadeleyi sürdürüyorsunuz? Eğer başarılı olursanız işçilerin ücreti artar ve düzene bağlanmazlar mı? Neden yasal dernekler örgütlüyorsunuz ya da haklarınız için mahkemelere başvuruyorsunuz? Belediye başkanlığı seçimlerine neden dahil oluyorsunuz mesela...

Özgürlüğü uygulamazsak nasıl elde edebiliriz ki? “Bunun tersini söylemek ahmaklıktır” der Hegel ve bunu Lenin’den okudum.

Ve en önemlisi bu; Durmayın, “Kendiniz yapın” değil midir?

Yoksullar ihtiyaç üzerinden örgütlenir. İhtiyaç evdir, barınma hakkıdır. Hem öyle kira öder filan gibi de değil, senin toprağın olmasıdır. Buna katılanların, “Toprağımız olursa köşeye döneriz” düşüncesinde olması bir şeyi değiştirmez. Bu durum kolektif bir örgütlenme zemini yaratır. Ayrıca “Kent Reformu”nun devrimci yönünü kavrayamayanlar, neoliberal ekonominin sadece inşaat yaptığının farkında değildir. Kolektif inşa panzehirdir. Kent Reformu, kent topraklarının halka dağıtılması, Sokak Kooperatifleri devrim değil reformdur ama devrimcidir.

Ben de biliyorum; Zalimin zulmü varsa, sevenin gerillası var ama nereye kadar...

Ekoloji Kooperatifleri

Hem Kolombiya’da, hem Türkiye’de bakir topraklar burjuvazinin ağzını sulandırıyor. Onlara göre barış, yeni barajlar, HES’ler inşa edilebilecek coşkun nehirler, altın, gümüş, krom ve her şey madenleri, henüz yakmaya fırsat bulamadıkları ormanlar, ilaç endüstrisinin temel hammaddeleri olan otlar, böcekler yani talan edilebilecek her şey manasına geliyor. Geride kalan küçük ve hatta büyük çiftçiye GDO’lu mısır, soya, Kanola vb. üretimi ile topraklarından kent varoşuna süpürmek, toprağın her şeyini bir çırpıda almak için öldürmek ya da kapitalistleştirilmiş, piyasalaştırılmış organik tarım ile zenginler için ayrıcalıklı sağlık üretmek, dahası dünyanın en kirli sanayisi turizme yeni bir soluk aldırarak havası ve hatta kültürü, insanı yani satabileceği her şeyi, tabi ki ağacın gölgesini bile, gerilladan kurtarır kurtarmaz (!) el koymak, gasp etmek ve satmak ve yeniden satmak istiyor.

Bu durumda artık daha açık söylemek gerekir ki iki şey yapılabilirdi. Ya burjuvazisi ile birlikte yatırım çılgınlıkları atmak ya da farklı örgütlenmeler gerçekleştirmek. Kolombiya da bu imhayı engelleyebilmek için FARC-EP gerillası, müzakere masasında “Kooperatif” örgütlenmelerini bir hak olarak anlaşıma kayıtlarına geçiriyordu. Burada ise yine “günlük pratik direnişi” örgütlenme biçimi olarak ve aynı zamanda bu örgütlenmeyle çevrenin imhasını durdurabileceği, azaltılabileceği “Ekoloji Kooperatifleri” örgütlemek...¹¹⁷

Ekoloji Kooperatifleri, EK’ler, bir “ideolojik” örgütlenme değildir. Esas olarak yatay bir “ekonomik çıkar” örgütlenmesidir. Çok basit olarak mesela Hakkari’de bir köylü, bal üreticisi, mesela balını tüccara 10 liraya satıyorsa Ekoloji Kooperatifi aracılığı ile 15 liraya daha yüksek fiyattan, doğrudan kentteki tüketiciye satabilecek, kentteki tüketici de balı 20 liraya Carrefour’dan, Migros’tan alacağına Ekoloji Kooperatifleri’nden daha düşük fiyata 15 liraya satın alabilecektir.

Ekoloji Kooperatifleri mesela eko-turizmi doğrudan kendileri gerçekleştirmelidir. Bu dağ, yayla, göl ve nehirlerin hızlı bir şekilde turizm tekelleri ve işbirlikçileri tarafından talan edilmesini, yok edilmesini durdurabilecek tek biçimdir. Her köy Ekoloji Kooperatifi, gelecek olanların konaklayacak yerlerini, rotalarını, fiyatlarını belirlerken öte yandan o güne kadar birçok şeyini paylaşmış halkın her şeyini satan bir rekabete dönüşecek,

¹¹⁷ Bunun ilk bölümünü burjuvazi o günlerde Amed’de gayet güzel gerçekleştiriyordu. Her gün Şark-Kürt köşesini ziyaret eden Garp burjuvazisinin mutlu, mesut ve bahtiyar fotoğraflarıyla dolu talan turlarında, evde Şark köşesine koymak için bir, iki puşi ve belki cecurca kaçak tütün satın alanların, yöresel mutfaklarda ciğerlerini yerken, milyon dolar yatırım sözleriyle dolu gazete haberleri görüyordu.

sokaklarda bütün gün turist avlayan ayakçılar durumundan kurtaracaktır. Birlikte, dönüşümlü, patronsuz çalışma ve sınırlı ziyaretçi turizmi bir sektör değil hele hele bir hizmet durumundan kolektif bir kültür paylaşımına dönüştürebilecektir.

Ekoloji Kooperatifleri aynı zamanda ideolojiktir. Ekolojik demokrasiyi inşa eder. Mesela bal alımı, alış satışı sadece her iki taraf için de kârlı bir alışveriş değildir. Bu aynı zamanda bir ilişki biçimidir. Onu doğrudan İstanbul’da satın alan kişi, artık “tüketici” değil, mesela orada inşa edilmek istenen baraja kendisinin bir parçası olduğu bu ilişki nedeniyle doğrudan karşı çıkan birisi durumundadır. EK, alışverişi daha geliştiğinde içinde takası, para dışındaki karşılık biçimlerini, dayanışmayı, tabii ki her şeyde birlikte karar vermeyi, rüşvetli belgeler yerine “ayıp olmayı” savunan antikapitalist bir ilişkiler toplamıdır ve hatırlatmalı ki bütün bunlar bir toplum mühendisliği değil tam tersi, aşağıdan, bir yatay örgütlenme önerisidir.

■

Yeni Gecekondu Hareketi

Guatemala’da ülkenin yüzde 40’ını elinde bulunduran gerillanın barış anlaşmasından hemen sonraki seçimde sadece 4.2 oranında oy alabilmesi, 4 yıl sonra sadece 3.7 oy alabilmesinin nedenini gerilla komutanlarına sorduğumda, “Bu futbol oynarken, birden basketbol oynamaya başlamanıza benziyor. Yani daha önce çok iyi gol atabilirsin ama şimdi basketbol oynuyorsun” diye tanınıyorlardı. Bu gerilla etkinken, her türlü baskıya rağmen, katılmış seçimlerdeki duruma da benzemez. Çünkü artık “basketbol” oynanmaya başlamıştır. Bu yüzden yeni dönem için tercih edilebilecek mesela “işçici-sol” çizgi, Diyarbakır’da “1 Mayıs” a katılımında her türlü çabaya rağmen kendisini gösterdi. Kolaycı bir açıklama yaparsak, Diyarbakır’da kaç işçi (!) vardır ki 1 Mayıs’a katılsın. İşte tam bu nedenle, yeni bir direniş mekanı olarak kent toprakları doğrudan, hızla kadınlara dağıtılması gereklidir. Bu cinsiyet özgürlükçü paradigmanın, kendi mekanını yaratması, yeni bir direniş-mekan odağı inşa etmesidir.

Demokratik Modernite’nin, Kapitalist Modernite’den kopuş noktası Ekonomi Polisiği olacaktır. Ancak bundan söz ederken bütün olarak bunu vulgar-kaba bir iktisadi bir bakış açısı olarak yorumlamayın. Hatta tam tersi olarak Demokratik Modernite sadece vulgar bir şekilde iktisadi düşünmeye karşı değil, iktisadi düşünce biçimine de karşıdır. Başka türlü anlatırsak, yaygın ve baskın düşünce biçimi “Bundan ne kadar kâr ederiz abi” bakışının tam tersidir. Kapitalizmin iliklerimize kadar işleyen, zenginlerin leş gibi para kokan ve züğürdün çenesini yoran servetleri yerine, doğanın, insanın merkez olarak bile değil, doğrudan kendisinin olduğu bir bakışın doğayı, kimliği, mekanı yeniden inşa etmesidir. Bu yüzden gerçekten demokratiktir ve bu yüzden gerçekten devrimcidir.

Beyaz çocuklarıyla birlikte yerli çocukları yarıştırdı. Bir engelin önüne geldiklerinde, yerliler durdular ve arkadan gelenleri beklediler. Onların engeli aşmalarına yardım etmek için bekliyorlardı. Çok iyi bildikleri şu vardı; eğer onlara yardım etmez ve onlar engelleri aşamazlarsa, bir başka engeli onlar olmaksızın geçemeyebilirlerdi.

Gaz odalarına tıkmış insanlara gaz verildiğinde, gaz önce aşağı çöküyordu. İnsanlar çıplaktı. Onlara sadece yıkanacakları, dezenfekte edilecekleri söylenmişti. Daha önce hepsinin öldürüldükleri söylentileri kulaklarına gelmişti. İnanmamışlardı. Sessizce gaz yükseliyordu. Sonra birkaç çığlık yükseldi. İnsanlar kendilerini yukarı doğru çıkarmaya çalışıyordu. Çıplak bir odaydı. Çıplak odada çıplak insanlardı. Sadece birbirlerinin üstüne tırmanabilirlerdi. İlk düşenin üstüne çıktılar. Biraz daha az gaz var gibiydi. Sonra diğerlerinin üstüne... Gittikçe daha yükseldi, ayakların altındakiler. Onlar çıplak gövdeler, bacaklar ve başların üstüne çıkararak sağ kaldılar. 10 saniye kadar fazla yaşadılar.

Demokratik Modernite'nin Ekonomi Politikası bu nedenle "İktisadi" değildir. Mesela kent topraklarını eğer müteahhitlere verirsiniz. Onlar oraya yüksek binalar, finans ve alışveriş merkezleri, onlara ulaşan daha doğrusu trafikten bir türlü ulaşamayan yollar yaparlarsa ortaya çıkan rakamlar, ne kadar göz boyayıcıdır. Gelişen ekonominin, büyüyen ülkenin ve dünya zengin sıralamasında ne biliyim 17. sıradan 12. sıraya yükselen, Kürt ya da Türk zengininin ekonomi sayfalarında boy boy poz vermelerini, aynı zamanda aynı gazetenin magazin eklerinde, eşlerinin, çocuklarının ben de neymişim aptal bakışlı fotoğraflarını seyredeceksiniz. Ancak Demokratik Modernite'de kent topraklarını demokratize ederseniz, kent

topraklarını hızlı bir şekilde evsizlere yani kadınlara dağıtırsanız, hiçbir zengininiz o listede olmayacaktır ama hepinizin evi olacaktır.

Kent reformu yani gecekondunun hakkı, tam anlamıyla kenti, radikal tekellerin ellerinden kurtarabilecek, tek çözümdür. Bu sadece TOKİ ve bedava arazi kapatan inşaat tekelleri anlamına gelmemektedir. Daha da ötesi, esas anlamda kent halkını finans tekellerinin elinden almak demektir. Mortgage, reklam kelimeleriyle “Şimdi al, yavaş yavaş öde”, diğer manasıyla, “varlığım bankana feda olsun” sistemidir. Sevdığım kendi benzetmemi, bir daha yazamadan edemeyeceğim; öldüğünüzde, bu dünyada ne yaptın diye sorulduğunda, eh ev aldım, 20 yıl boyunca onu ödedim mi diyeceksiniz? Bu mudur sizin için hayatın anlamı? “Evinizi şimdi alın kira öder gibi ödeyin” sihirli cümlesine karşı, “Neden kira ödemek zorundayım?” diyemiyoruz? Barınma hakkı temel insan hakkıdır. Savaş günlerinde “Vatan toprağı” için ön saflara sürülen halk için, bir evlik gecekondunun toprağı çok mu geliyor? Egemenler! Gözünüzü toprak doyursun. Kendi yurdunda, topraklarınızda, kendi evlerinizi inşa etme hakkı, ananızın ak sütü gibi helaldir.

Yeni gecekondunun hareketi, şu an için gecekonduya odaklı bükten orta sınıfı, bankaların kucağından kurtaracaktır. Bunu bir tahmin olarak söyleyemiyorum. “Dünyanın Sokakları”nda olanları anlatıyorum. Henüz 3 gün önce, ABD’de de 10 büyük banka 8,5 milyar dolarlık tazminat ödemeyi kabul etti. Çünkü ev borcunu ödeyemeyen ev sahiplerinin evlerine haciz koyarken usulsüz davrandıklarından, çok açık bir şekilde yakalandılar. Tazminat ödemeyi kabul eden bankalar arasında Bank of America, Citibank, JPMorgan Chase, PNC ve Wells Fargo gibi

bankalar da vardı ve 4 banka da görüşmeye devam ediyordu. Kent reformu, yani Yeni Gecekondu Hareketi, orta sınıfı da hacizlerden kurtaracaktır.¹¹⁸

Şili’de, yine aynı şekilde, paralarını ödeyemedikleri için evlerinden atılanlar bir nehir kıyısında yaşıyorlardı. Naylon çadırların önünde, her orta sınıf evin, misafir odalarının, meşhur üçlü koltukları, nehir-kanalizasyon kıyısına yerleştirilmiş, yağmur çamur altında muhtemel eski günlerini yâd ediyorlardı.

Kapitalizmin özellikle son yıllardaki temel dinamiği, daha önce de değindiğimiz gibi yeni kent inşası ve bunun finansıdır. Kapitalizmi ayakta tutan ve batıran temel ekonomi budur. Bu yüzden kent reformu, sadece barınma hakkı üzerinden değil, farklı bir ekonomi, alternatif-katılımcı bir ekonomi inşasının da temel alanı olması dolaşısıyla gerçekleştirilmelidir. Bu sadece inşaat sektörü değildir ve hatta özellikle de finansır.¹¹⁹ Bu nedenle al-

¹¹⁸ Eh tabii “eğer biz de, bankalar yargılanırsa, en azından tazminatı kaparız” diye düşünebilir. Doğru, eğer tazminat ödenirse, 4.4 milyon kişi bankalardan tazminatlarını çatır çatır alacak. Tazminat kişi başına 250 dolar, iyi paradır (!). 495 bin kişi de biraz daha yüksek tazminatlar alacaklardı. Hatta yüz tanesi filan 15 biner dolar alacaktı ki varmayın keyfine. Belki birikmiş ev kiralalarının bir kısmını bile ödeyebilirlerdi.

Bkz. <http://www.amerikaninsesi.com/content/amerikan-bankalarından-rekor-tazminat/1579127.html>

¹¹⁹ Bunu çok açık olarak yansıtan bir küçük (!) örnek Bank of America Federal Mortgage’in, Fannie Mae ile olan anlaşmazlığa son vererek 11,6 milyar dolarlık anlaşmayı imzalamasıydı. Çünkü 2010 yılında Merrill Lynch ve Countrywide şirketlerinin alımında kayıplara yol açmıştı. Siz buna dolandırıcılık deyin. Buna ilişkin haberlerden bir kaç tanesi... Bkz.

<http://www.usatoday.com/story/money/business/2013/01/07/bank-of-america-fannie-mae-mortgage-claims/1813335/>

<http://www.reuters.com/article/2013/12/02/us-bankofamerica-claims-idUSBRE9B10E720131202>

ternatif-katılımcı ekonominin en elverişli ve yaygın başlangıcı, kent reformu ile birlikte yeni gecekondulaşmasına başlamaktır. Gecekondulaşma, kenti radikal inşaat tekellerinden, finans dünyasından kurtarır. Alternatif bir ekonomik biçiminin, katılımcı ekonominin temel dinamiği haline gelir.

Gecekondulaşma, kent toprağının işgali değil, gerçek bir kamulaştırma biçimidir. Yaşasın gecekondulaşma.

Kendisine halkın belediyeleri diyen yerel yönetimler geçen bu kadar yıl içinde mesela barınma hakkı için ne yaptı? Yani soruyu doğrudan sormalı; Kaç evsiz ailenin, bu kadar yıl sonra evi oldu? Halkın belediyeleri yaptıkları park-bahçe ile mi kendisini avutacak?

Kadın kent

Kent reformu sadece barınma hakkının inşası değil, doğrudan bununla birlikte barışın inşasının bir dinamiğidir ve hatta gerçek bir barış inşasının, temel koşuludur. Tekrar etmekten usanmadan, bir kez daha söylemeliyiz ki Sadece 9 milyonluk bir ülke iken, savaşta 300.000 kişinin öldüğü, yani her gün, en az 7-8 kişinin öldüğü Guatemala'da, bugün "Barış!" var ama her gün, en az, 20-25 kişi ölüyor. 5 milyonluk El Salvador'da, 150.000 kişinin öldürülüp kaybedildiği savaşın nihayetinde, bugün eski gerilla hareketi FMLN çoğunluğu iktidarda olmasına rağmen, bu barışın (!) sokaklarında her gün, 5 misli insan yaşamını kaybediyordu. Barış anlaşması sonucunda, halkın önemli kazanımlarından bir olan, ölüm timlerinin lağvedilmesi, ordu ve polisin sayısının yüzde yirmiye düşürülmesi, ironik olarak, FMLN çoğunluklu koalisyon tarafından güvenlik sağlanamıyor diye ortadan kaldırılmak isteniyordu. Garip değil mi? Yani önce sokakları-

nızı işgal edenleri mücadele edip başınızdan atıyorsunuz, sonra aynı işgalcilere, para verip sokaklarınızı beklemesi için tutuyorsunuz. Polis-suç, güvenlik-suç sarmalıdır bu. “Nerede çok suç varsa orada çok polis olur” değildir. Nerede çok polis varsa, orada çok suç vardır. Eşyanın tabiatıdır bu. Herhangi bir kent üzerinden anlattırsak, köşe başında “aktivist” avı için bekleyen panzerlerin, orada durmasını siz talep ediyor olacaksınız ve orada durması için, parasını doğrudan ödeyeceksiniz. Eh tabii ki sokaklardaki avlananlardan olmayacaksınız. Bu nedenle yeni bir kent, Kadın kent yaratmadan barış olmaz.

Kent topraklarının kadınlara dağıtılmasına “Sol”dan kuşkuyla bakanların gerekçeleri bunun güçlendirilen bir “mülkiyet” biçimi olduğu kanaatindeydi. Burada hemen belirtmek gerekir; Konut “mülkiyet” değil bir haktır. Burada sadece bir hakkın gerçekleştirilmesi söz konusudur. Mesela 10 eviniz varsa, o zaman onlar konut değil, gayrimenkuldür. Kent reformu, kent topraklarının kadınlara dağıtılması, -bugünkü anayasanın bile görev kıldığı- barınma hakkının fiiliyata geçirilmesinden başka bir şey değildir. Kolaycı bir cevap verecek olsaydık mülkiyet, müteahhitte, şirkette ve hele hele erkekte olduğunda sesiniz çıkmıyor, kadın da mı olunca “Mülkiyet” oluyor diyebilirdik. Böyle demiyoruz ama bu durumun değişmesi bile kabul edin ki devrimci bir reformdur! Toprağın toplumsallaştırılmasıdır. Ayrıca Türkiye’de, gayrimenkulde erkeklerin en çok sahip olma oranında yüzde 86 ile Hakkari ilk sırada, Yüzde 82 ile Mardin ikinci, yüzde 81 ile Siirt üçüncü sıradadır. Kürt siyasal hareketinin beldiyelerinin de olduğu bu bölgelerde paradigmasını, cinsiyet özgürlükçü paradigmasını gerçekleştirmesi gerekmez mi?

Bir başka eleştiri, bu durumu estetize ettiğimiz idi. Yani kadınların da, bir toprak kapmak isteyeceklerini, onların da bu arazileri satın, rant elde etmek isteği ile

buna katılacaklarını söylüyorlardı. Ne yazık ki bu kadar naif değiliz. Daha önce de belirttiğimiz gibi tabii ki bu nedenle bir sürü insanın buna dahil olacağını biliyoruz. Buna kadınlar da dahil. Ancak bu saik-iç neden hiç önemli değildir. Zaten yoksullar ideoloji ile örgütlenmez, ihtiyaç üzerinden örgütlenir. Bırakın kadınları, bir sürü erkek, bizimki bir arazi kapsın ve muhtemelen elinden alırım kanaatiyle kendileri buna teşvik edecektir. Fakat hiçbir saik, bu hakkın yerine getirilmesinin önünde engel değildir. Hatta bu durum, böyle bir talebi harekete geçirme işlevi yaratır.

Eğer siz toprak reformu yaparsanız, topraksızların ne düşüncede olup olmadıklarına bakmazsınız. Sadece topraksız olup, olmadıkları önemlidir. Kent reformu da böyledir. Kadınların yüzde 80’den fazlası, barınma hakkından yoksundur. Kendi evleri yoktur. Kirada, babalarının ya da kocalarının evlerinde oturmaktadır. Hangi düşüncede oldukları fark etmez. Bırakın biraz da babalar annelerin, kocalar karılarının evlerinde otursunlar.

Burada “Demokratize” edilecek, dağıtılacak kent toprakları sadece her geçen daha kısıtlı kalan belediye toprakları değildir. Belediye aynı zamanda hazine arazisine yapılan kaçak (!) binaları da yıkma ile görevlidir.¹²⁰ Bu

¹²⁰ Buna ilişkin çok enteresan bir örnek, Diyarbakır-Kayapınar Belediyesi için geçerliydi. Devlet belediyeye Peyas mahallesindeki evlerin gecekondulu oldukları ve hazine arazilerine yapıldığı için yıkılması baskısı yapıyordu. Peyas köyü oranın en eski köylerinden biriydi ve gittikçe kentin içinde kaldığı için çok değerlenen topraklara sahipti. Çok uzun yıllar orada olmalarına rağmen birçoğu ihtiyaç duymadıkları için tapu almamıştı. Belediye bu yıkım baskısından, mahcup bir şekilde de olsa bunalıyordu ve sürekli dile getiriyordu. Ancak aynı belediye sınırları içinde yapılmış Diyarbakır Cezaevi de ruhsatsızdı ve belediyenin yasal olarak bunu yıkma hakkı ve hatta zorunluluğu vardı. Belediye tabii ki cezaevini yıkmaya hiç gitmedi. İşin ironik kısmı Kayapınar belediye başkanı da yıkılmak için gidilmesi gereken bu cezaevinde politik tutukluydu.

yüzden burada önemli olan, halkın bu talebinin potansiyelinin yaratılmasıdır. “Günlük pratik direniş” kendi hareket alanını çığ gibi büyüterek kendi meşruiyetini yaratacaktır. Bu sadece bölgeye özgü bir durum da yaratmayacaktır. Doğru bir örgütlenme, alternatif-katılımcı bir ekonomi ve başka kent inşası, bir salgın gibi bütün ülkede barınma hakkı için toprak talebine dönüşebilecektir. Bunun dolaylı sonuçlarından biri, bu toplumsal talebin bütün ülkede halkların birlikte hareket edebilmesini de güçlendirmesidir.

Yukarıda saydığımız anayasal maddeler dışında belediyelerin pratikte çok uyguladıkları 18. Madde ile kamulaştırmalar gerçekleştirerek, park, yol, otopark yerine ‘-’ sosyal konut’-”Yeni Gecekondu Hareketi” alanları yaratabilirler. “Belediyenin zaten toprağı yok” bahanesi, aslına bakarsanız daha çok “niyeti yok” manasındadır.

Kent reformu ile kent topraklarının toplumsallaştırılması, ev yerleri olarak, yani barınma hakkı olarak kadınlara dağıtılması devrimci bir öneridir ama aynı zamanda doğrudan uygulanabilir “reformist” bir öneridir de.¹²¹

¹²¹ Reformist bir öneridir; bugünün yasaları bile bunun gerçekleştirilmesi için yeterlidir. 1982 Faşist cunta anayasası, “konut hakkı” başlığı altında 57. maddede “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözetten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler” diye tanımlar. Bunun anlamı; bir belediyeye başvuran, evi olmayan, kirada olan ya da başka aileler ile paylaşmak durumunda kalanların, bir araya gelerek, mesela 35-40 kadın için, devletten ya da belediyeden, kendi evlerini yapmaları için toprak verilmesini, cunta anayasasının bile kabul ettiği ve hatta görev olarak yüklediği manasına gelir. Tekrar ediyorum, “konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüsünü destekler.” Yani eğer kent topraklarını kadınlara dağıtmazsanız anayasal bir ilkeyi çiğnerseniz! Reformu destekleyen (!) hukuksal zorunluluk sadece bununla da kalmıyor. 56. madde “Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlığı

Bu öneri devrimci bir öneridir. Erkek mülkiyet düzeyinin hançerini, “mülkiyet” hançerini kendisine saplamasıdır. Burada mülkiyet kelimesini tırnak içinde yazmam sadece bir imla kuralı değil, konut hakkını klasik mülkiyet kavramından farklı tanımladığım içindir. Tekrar etme pahasına “Ev mülk değil barınma hakkıdır. Eğer ev, birden fazla ya da ihtiyaç çizgisinden öteye geçerse, mülke dönüşür”. Ancak aynı zamanda bu “mülk”ün kadınlara verilmesi de kapitalist modernite karşısında yıkıcı bir etki yaratır. Düşünsenize Ortadoğu’da 1 milyon kadınının kendi evinin, toprağının sahibi olmasını... Bu devrimden başka nedir ki? Hem de batı hegemonyasının burjuva nezaketine bulanmış kadın hakları gibi değil, temelden kapitalist modernitenin ilişkilerini sarsacak bir kadın devrimidir.¹²²

Meksika’da yol kenarında 8 sandalye koymuşlardı. Sandalyelerin üstünde başlarından vurulmuş 8 kişi, adeta yoldan geçenleri seyrediyordu. Sadece son 10 yılda, uyuşturucu savaşlarından, 70 bin kişi öldü. Meksika, ABD’ye son geçiş noktasıdır, Türkiye de AB’ye. Eğer eşitlik, özgürlük ve adalet olmazsa, otoyol kenarlarında sandalyelere oturtulmuş ölüm, bizi seyrediyor olacak. Gerçek bir barışın inşası; ancak toprağın demokratize

altında “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” demektedir. Belediyeler aslında zaten TOKİ’ye bedelsiz olarak tahsis ettiği toprakların yasal dayanağı da bu anayasal maddelerden kaynaklanmaktadır. Yani daha önce de vurguladığım gibi, belediyeler ya toprağı şu an yaptığı gibi TOKİ müteahhitlerine ya da kendi evlerini inşa etmek için kadınlara vermelidirler.

¹²² Bunu yapabilme potansiyeli de Ortadoğu’da ve belki de şu an için dünyada sadece Kürt hareketinde vardır. Bu şekilde toprağın toplumsallaştırılması, kentin kadınlaştırılması hareketi aynı zamanda bu potansiyelin radikal devrimci etkisinin bütün dünyada geniş, yaygın engellenemez bir meşruiyet alanı yaratacaktır.

edilmesi, barınma hakkı, kent reformu gibi radikal süreçlerin, isyanın bugüne taşıdığı enerjinin dinamiği ile olabilir. Yoksa Meksika’da otoban kenarına dizilmiş 8 sandalyedeki cesetler gibi önümüzden akıp geçen otomobilleri seyredenler gibi barışın(!) seyircileri¹²³ oluruz; sessiz ve ölü...

Demokratik Modernite’nin unsurlarından biri olan katılımcı ekonominin inşasının yaratılması için çok önemli bir manivela olacaktır “kent reformu-kent topraklarının kadınlara dağıtılması”. İnsanlar kendi evlerini, barınma haklarını inşa etmelidir. Radikal inşaat tekellerini, müteahhitleri, bunları finanse eden bankaların faizlerini moloz kamyonlarına doldurup, evlerinizin temel çukurlarına doldurun. Bu temelden yükselen bir başka ekonomi, demokratik modernitenin kapitalist moderniteyi yıkıcı bir dinamiği olacaktır.

Hemen endişelenmeyin, kent topraklarının kadınlara dağıtılması “yeşil alan”ların ortadan kalkması değildir. Tam tersine yeşil alanların yüksek binalar arasına sıkıştırılmış peyzaj müteahhitlerinin elinden, haftalık otlandırılmış alanlar olmaktan çıkartmak, toprağı müteahhitlerden kurtarmak ve sadece gerçek solucanlarıyla baş başa bırakmaktır. Kadınların yani herkesin bahçe içinde evi olması demek, doğrudan yetiştirdiklerimizin soframıza gelmesi demektir. Ekolojik demokrasi, demokratik modernitenin kurucu unsurudur. Ekoloji, kentten kaçmaya çalışan orta sınıfın, hobi bahçelerinde değil ancak demokratize edilmiş kent topraklarında yaşayabilir.¹²⁴

¹²³ Kürt siyasal hareketi için özel vurgulayarak - “Kapitalist modernitenin seyircisi oluruz; sessiz ve ölü...”

¹²⁴ Bu kapsamlı mülkiyet değişimi, toprağın demokratize edilmesi, yani kadınlaştırılmış toprak, yani erkeğin elinden kurtarılmış kenti ileriki güzel günler için filan söylemiyorum. Bugün ve hızla yapılması gereken, barışın aşağıdan inşasının bir parçası olarak öneriyorum.

Bu aynı zamanda kapitalist ekonominin son yıllardaki tek dinamiği yeni kent inşasından, kentin son kertesine kadar radikal biçimde sermayenin temerküzünden, bizdeki adıyla, “kentsel dönüşümün” elinden kurtulmaktır. Demokratik Modernite ve barış inşası sizin önünüzde, kenti ya müteahhitlerin elinde bırakacaksınız ya da kadınlara doğrudan vereceksiniz. Kapitalizmin çanına ot tıkkamak ne güzel bir şey.

Barınma hakkının “gecekondu”dan başka çözümü yoktur. Beyaz solun kafasındaki “Toplu konut” ve hatta “Sosyal konut”, yani yukarıdan aşağıya planlanan, müteahhitlere, “iyi” ya da kötü inşaat şirketlerine ihale edilen kentten bahsetmiyorum. Doğrudan halkın kendi evlerini inşa ettiği bir yeni kent inşasından söz ediyorum. Nasıl ki bir “Toprak reformu” büyük toprak sahiplerinden alınan toprakların halka dağıtılması ise “Kent reformu” da kent toprağının “gecekondu” için halka açılmasıdır. Nasıl ki toprak reformu sadece toprağı dağıtmak değil de ürün için bilgi, kaynak ve mesela kooperatifleri örgütlemek ise “Kent reformu” da sadece halka gecekondu için toprakları açmak değil, nasıl ev yapılacağına dair bilgi, kaynak ve kolektif çalışmayı kolaylaştırıcı destek sunmaktır. Ancak örgütlenmiş “Yeni Gecekondu Hareketi” ile kentsel dönüşüm denilen kent topraklarının ranta teslim edildiğı işgalden kent toprakları kurtulabilir.

rum. Bütün halkın belediyelerine, BDP’li 99 belediyeye sesleniyorum. Bugünkü cunta anayasasında bile sosyal devlet ilkesine göre, insanlara konut sağlama hakkınız ve göreviniz var. Bir araya gelen her 70 kadın için, mesela oluşturdukları kadın kooperatifleri için yer göstermek zorundasınız. Burada kendilerinin, insanların kendi evlerini inşa etmeleri için bilgiyi paylaşır, gerekirse araçlarınızdan yararlanırlar ve radikal inşaat tekellerine ihtiyaç olmadan, dünyanın en sağlıklı evlerine kavuşmaları için desteklerseniz, dünyanın en geniş ve kapsamlı toprağı toplumsallaştıran bir sürecin, barışın, demokratik modernitenin bir parçası olacaksınız.

Hemen kafamıza biriken muhtemel soruları cevapla-
yalım. Gecekondu sağlıklı değil mi? Hayır sağlıklı
olan cezaevi inşası ile aynı plandaki “toplu konutlar”dır.
Yasadışı diye engellenmeyen ve hatta “Kent reformu”
ile desteklenen gecekondu, hepsinden daha sağlıklı ko-
nutlardır. Zabıta korkusu altında bin bir telaş ile inşa edi-
len evler yerine, bilginin paylaşıldığı evler inşa etmektir.
Bu bazı kişilere rant kazandırmaz mı? Tabii ki denerler
ama hemen tersine bakalım; zaten “Kentsel dönüşüm”ün
birilerine rant kazandırdığı çok açık değil midir? Bu ko-
nuda kuşkusu olan bir kişi var mıdır? “Kent reformu”nda
bu en aza inecektir. Eh belki akraba, aile kayırmaları ya
da küçük ölçekte mafya kurma girişimleri olacaktır ama
demokratik bir inşa süreci ile yani ilk baştan itibaren, bu
asgariye inecektir. Bir kez daha hatırlatayım ki “kentsel
dönüşüm” ile tamamıyla rantta hizmet eden bir sistemin
yanında birkaç yüz ailenin birden fazla ev kapması, hiç-
bir şeydir.

Evler depreme karşı sağlam olmaz? Hayır, yine ter-
sinden söylemeliyim ki mesela Van depreminde yıkılan
bütün binaları kim yapmıştır? Müteahhitler ve şirketler
değil mi? Tabi ki yıkılanlar arasında gecekondu da
vardır. Ancak sürekli engellenerek yapılanın yerine des-
teklenen gecekonduarda deprem zararı en aza inecektir.
İnsanlar yapıp satacakları değil yaşayacakları bir evi ge-
nellikle sağlam inşa edeceklerdir.

Depremde yıkımları esas doğuran denetimsizlik ya da
ortaya yem olarak atılan birkaç aç gözlü müteahhit değil,
kentsel rant sistemidir. Yani merkezileştirilen, temerküz
eden bir kent toprağın değerinin spekülative biçiminde
artmasına ve her şey pahasına daha yüksek ve sağlıklı
binalar inşa edilmesine yol açar. Yaygınlaştırılan ve
halka açılan toprak, rantın düşmesine hatta yok olmasına
yol açar ki bu öte yandan bütün kentte konut fiyatlarının

ve kira fiyatlarının düşmesine neden olur. Yeni Gecekondu Hareketi sadece gecekondu yapanların değil, katılmayanların da daha ucuz ve sağlıklı barınma hakkına kavuşmasını sağlar.

Yeşil alanlar ortadan kalkar mı? Elbette kalkar. Çünkü yeşil alan denen kapitalist kent tanımı, toprağı en az 10. kattan gören bir tanımdır. Çünkü o katlardan siz ancak rengini belki seçebiliyorsunuzdur. Gecekondu da “yeşil alan” olmayacaktır. İnsanların kendi ihtiyaçları için ettikleri, istedikleri zaman oturabildikleri ve yaşayabildikleri yer olacaktır. Parklar ve bahçeler hafta sonu gidilen mesire yerleri değil çocuklarınız her zaman oynadığı yer olacaktır.

Yasalar buna müsaade eder mi? Bu anayasanın bile sosyal devlet ilkesi vardır ve barınma hakkını güvence altına alır (!). Yerel yönetimler bunu gerçekleştirmekten başka bir şey yapmayacaklardır ve Liverpool belediyesinin “militan döneminde” kullandıkları bir söz vardı; “Yoksulları kıracağıma yasaları kırarım”. Yaşasın gecekondu...

**Ve Joe Hill idam edilmeden önce demişti;
Yas tutmayın. Örgütlenin!**

